

С. І. МАТВІЄНКО

ПЕРЕДШКІЛЬНА ОСВІТА: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя

МАТВІЄНКО С. І.

**ПЕРЕДШКІЛЬНА ОСВІТА:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА**

Навчальний посібник

Ніжин – 2023

УДК 373.21

МЗЗ

Рекомендовано Вченою радою

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

(НДУ ім. М. Гоголя)

Протокол № 10 від 27.04.2023 р.

Рецензенти:

Аніщук А. М. – доцент кафедри дошкільної освіти, Гарант ОП 012 Дошкільна освіта другого (магістерського) рівня у Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя, кандидат педагогічних наук;

Білоусова Н. В. – доцент кафедри педагогіки, початкової освіти, психології та менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, кандидат педагогічних наук, Гарант ОП 013 Початкова освіта першого (бакалаврського) рівня у Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя, кандидат педагогічних наук.

Матвієнко С. І.

МЗЗ Передшкільна освіта: теорія та практика: навч. посібн. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2023. 183 с.

Електронний навчальний посібник укладено у відповідності з програмою навчальної дисципліни «Передшкільна освіта: теорія та практика», яка реалізується у підготовці здобувачів другого (магістерського) рівня освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта. У посібнику уточнено зміст, теоретичні та організаційні засади передшкільної освіти; проаналізовано її зарубіжний досвід; розглянуто головні аспекти наступності як головного принципу реалізації передшкільної освіти; розкрито специфіку готовності дітей до навчання у школі та сучасні підходи до її забезпечення.

Рекомендовано для магістрантів спеціальності 012 Дошкільна освіта, викладачів, учасників освітнього процесу (вихователів і керівників ЗДО, вчителів початкових класів НУШ, педагогів позашкільної освіти, що займаються підготовкою дітей до школи), які цікавляться проблемами передшкільної освіти.

УДК 373.21

© С. І. Матвієнко, 2023

© НДУ ім. М. Гоголя, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПЕРЕДШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»	9
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕРЕДШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ..	19
Тема 1. Теоретичні засади передшкільної освіти	19
Передшкільна освіта як педагогічна категорія в контексті модернізації НУШ та дошкільної освіти	19
Організаційні основи передшкільної освіти.....	27
Передшкільна освіта в концепції збереження дитинства.....	32
<i>Питання для рефлексії</i>	37
<i>Використані до теми джерела</i>	37
Тема 2. Компаративний педагогічний аналіз світового досвіду передшкільної освіти	40
Зарубіжний педагогічний досвід підготовки дітей до школи як чинник реформування національної передшкільної освіти	40
Специфіка організації підготовки дітей до школи у різних країнах світу	43
Можливості використання зарубіжного досвіду підготовки дітей до школи в організації передшкільної освіти України.....	50
<i>Питання для рефлексії</i>	52
<i>Використані до теми джерела</i>	53
Тема 3. Наступність як основа передшкільної освіти ...	54
Наступність у контексті головних принципів реалізації передшкільної освіти	54
Наступність як базис передшкільної освіти	58
Взаємоузгодженість компетентностей дошкільної та початкової ланки як умова реалізації наступності освіти	65

<i>Питання для рефлексії</i>	70
<i>Використані до теми джерела</i>	70

Тема 4. Готовність дітей до навчання у школі

як складова передшкільної освіти	73
Сутність поняття готовності дітей до шкільного навчання	73
Види готовностей дитини до шкільного навчання	76
Дошкільна зрілість як результат підготовки дитини до школи	79
Адаптація дітей до шкільного навчання	82
Програма «Впевнений старт», її методичне забезпечення як реалізатор завдань передшкільної освіти	88
<i>Питання для рефлексії</i>	90
<i>Використані до теми джерела</i>	91

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ПЕРЕДШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ... 93

Тема 5. Практичне підґрунтя забезпечення

передшкільної освіти	93
Готовність вихователів до реалізації засад передшкільної освіти	93
Організація розвивального середовища у реалізації засад передшкільної освіти	100
Взаємодія із сім'єю щодо набуття дитиною передшкільної освіти та підготовки її до навчання у школі	103
<i>Питання для рефлексії</i>	108
<i>Використані до теми джерела</i>	109

Тема 6. Методики діагностики готовності дітей

до навчання у школі	111
Специфіка проведення діагностичної роботи з визначення готовності дитини до школи	111
Методичний кейс «Діагностика готовності дитини до школи»	117

<i>Питання для рефлексії</i>	119
<i>Використані до теми джерела</i>	120
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	121
ДОДАТКИ	128
Додаток А. Термінологічний словник	128
Додаток Б. Банк контрольних-вимірних матеріалів ...	133
<i>Завдання для самоконтролю</i>	133
<i>Завдання для підгруп студентів</i>	135
Додаток В. Додаткове методичне забезпечення	
самостійного вивчення курсу	137
<i>Тестові завдання з курсу для самоперевірки</i>	137
Додаток Г. Підсумковий контроль успішності навчання ...	144
<i>Модульний контроль: реферат. Орієнтовна</i>	
<i>тематика рефератів та презентацій до них</i>	144
<i>Загальні вимоги до реферату 2023 в Україні</i>	145
<i>Рекомендації щодо розробки</i>	
<i>мультимедійної презентації</i>	146
<i>Питання до екзамену</i>	147
Додаток Д. Методики діагностики готовності до школи	
(за видами готовностей)	149

ПЕРЕДМОВА

В останні десятиліття система освіти в Україні зазнає кардинальних змін. Реформування освітньої системи включає й дошкільну ланку, яка нині має більшою мірою орієнтуватися на потреби суспільства й надавати широкий спектр різноманітних освітніх послуг з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей розвитку дитини.

Самостійним елементом дошкільної ланки визначилася передшкільна освіта – складова неперервної освіти, проміжна ланка між сімейним вихованням, дошкільною і початковою ланками освіти в загальній неперервній системі освіти. Передшкільна освіта охоплює період від 5 до 6 (7) років життя дитини та є завершальним етапом дошкільної освіти, періодом, що характеризується підготовкою дитини до школи.

Трансформування концептуальних завдань Концепції Нової української школи на дошкільну галузь потребують вивчення сучасних викликів до передшкільної освіти; виявлення стратегічних напрямів розвитку вітчизняної передшкільної освіти з урахування позитивного світового досвіду даної освітньої ланки; аналізу умов забезпечення якісної передшкільної освіти, з урахуванням цього – оновлення обсягу та характеру змісту підготовки майбутніх педагогів освіти у виші до подальшої діяльності в умовах передшкільної освіти. Вирішення означених освітніх завдань на державному рівні, практична реалізація засад передшкільної освіти потребує належної підготовки фахівців дошкільної освіти, озброєних ґрунтовними знаннями щодо підготовки дитини до подальшого шкільного навчання з огляду на соціально-економічні реалії української держави, досвід вітчизняної і світової практики передшкільної освіти, суспільні запити щодо забезпечення різними формами освіти дітей дошкільного віку, необхідної якості їхньої підготовки до подальшого навчання в Новій українській школі.

З метою формування готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до реалізації актуальних завдань дошкільної освіти в структурі їхньої підготовки на другому (магістерському) рівні було запроваджено навчальну дисципліну «Теорія та практика передшкільної освіти». Зазначимо, що цей вишівський курс не зводиться до висвітлення вузькопрактичних питань стосовно роботи з дітьми передшкільного віку, а спрямований на удосконалення професійної компетентності

здобувачів освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Теорія та практика передшкільної освіти» є ознайомлення здобувачів освіти другого (магістерського) рівня із засадами передшкільної освіти як стратегічного напрямку сучасної освіти щодо забезпечення її безперервності; розкриття її теоретичного (компаративного, психолого-педагогічного, історико-педагогічного) та практичного підґрунтя; сприяння оволодінню студентами методами та засобами запровадження засад передшкільної освіти у практику ЗДО з огляду на вимоги сучасної освіти.

У теоретико-методологічних працях А. Богуш, Н. Гавриш, О. Ковшар, О. Кононко, В. Кушнір, Т. Піроженко, Т. Степанової, Г. Назаренко та інших вчених здійснено ґрунтовні наукові розробки різних аспектів передшкільної освіти. На ці та ряд інших вагомих наукових матеріалів спиралася авторка навчального посібника в його укладанні. Безперечно, ряд важливих аспектів передшкільної освіти (наприклад: передшкільна підготовка дітей з обмеженими можливостями; сучасні форми та методи передшкільної підготовки дітей; освітні технології у передшкільній підготовці тощо) залишився нерозкритим, що буде спрямовувати автора на подальшу наукову роботу у цій проблематиці.

Логіку вивчення курсу представлено на початку навчального посібника у розділі «Силабус навчальної дисципліни «Теорія та практика передшкільної освіти».

Зміст у навчальному посібнику структуровано за розділами.

Розпочинається курс розділом «*Теоретичні основи передшкільної освіти*», в якому розглядаються ключові теоретичні питання навчальної дисципліни, а саме: основні теоретичні аспекти передшкільної освіти; компаративний педагогічний аналіз світового досвіду передшкільної освіти; наступність як основа передшкільної освіти; готовність дітей до навчання у школі як складова передшкільної освіти. Головним призначенням розділу «*Практичні основи передшкільної освіти*» є розкриття кількох важливих практичних елементів у реалізації засад передшкільної освіти, у тому числі – стосовно діагностування готовності дітей до навчання у школі з урахуванням різних аспектів проведення такої роботи.

У додатках до посібника надано питання та завдання для самоконтролю, орієнтовні підсумкові тестові завдання, що забезпечить закріплення навчального матеріалу, конкретизує особливості змісту,

запропонованого для вивчення. Визначення основних термінів, які подані у термінологічному словнику, допоможуть краще зрозуміти викладені у посібнику підходи щодо теоретичних і практичних засад передшкільної освіти.

Список використаних джерел сприятиме поглибленню отриманих знань. Список включає джерела законодавчо-нормативної бази, широкого кола наукових джерел, у тому числі, – монографій, посібників, наукової і методичної періодики, кількох зарубіжних видань за проблематикою передшкільної освіти – які було використано авторкою при укладанні даної книги.

Ілюстративні матеріали взято з мережі Інтернет (посилання на джерело – у кінці Списку використаних джерел).

Сподіваємося, що запропоновані у посібнику матеріали стануть у нагоді магістрам, викладачам, учасникам освітнього процесу (вихователям і керівникам ЗДО, вчителям початкових класів НУШ, педагогам позашкільної освіти, що займаються підготовкою дітей до школи), які цікавляться проблемами передшкільної освіти.

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПЕРЕДШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»

LABORE ET ZELO

Теорія та практика передшкільної освіти

Обсяг: 4 кредити ЄКТС

Курс: перший, **Семестр:** II, **Рік:** 2022–2023

Дні, Час, Місце: згідно розкладу

1. Інформація про викладачку

Ім'я	Матвієнко Світлана Іванівна
Контакти	E-mail: masvet9@gmail.com , тел.: (096) 697-37- ..
Робоче місце	Кафедра дошкільної освіти (ауд. 329А Нового корпусу НДУ ім. Миколи Гоголя)
Години консультацій	Середа: 13:30 – 14:50

2. Опис курсу

Реформування освіти в Україні, розбудова засад НУШ та дошкільної освіти вимагають забезпечення наступності між двома першими освітніми ланками – дошкільною та початковою. Наступність сприятиме кращій підготовці дітей до школи та їх гармонійній адаптації до навчання у першому класі. Вирішенню питань щодо підготовки дітей до школи сприяє передшкільна освіта – проміжна ланка між сімейним вихованням, дошкільною і початковою ланками освіти в загальній неперервній системі освіти. Практична реалізація засад передшкільної освіти потребує належної підготовки фахівців дошкільної освіти, озброєних ґрунтовними знаннями щодо підготовки дитини до подальшого шкільного навчання з огляду на соціально-економічні реалії української держави, суспільні запити щодо форм надання освіти дітям дошкільного віку, якості їхньої підготовки до подальшого навчання в школі. Світова практика передшкільної підготовки дітей до навчання у школі визначає багаторічний досвід й вказує на те, що слід ґрунтовно підійти

до питань, пов'язаних із фаховою підготовкою педагогів дошкільної освіти до реалізації завдань передшкілля.

Курс складається з двох розділів (змістових модулів). Має чіткий *теоретичний блок*, де розглядаються теоретичні засади передшкільної освіти, надається компаративний педагогічний аналіз зарубіжного досвіду передшкільної освіти, аналізується наступність як основа передшкільної освіти, розглядаються різні аспекти проблеми готовності дітей до навчання у школі як складової передшкільної освіти. *Практичний блок* курсу представлений матеріалами, які стосуються проведення діагностики готовності дітей до школи та аналізу практичного підґрунтя передшкільної освіти. З метою вивчення зарубіжного досвіду передшкільної освіти використовуються освітні ресурси ряду університетів, в яких здійснюється підготовка фахівців дошкільного профілю з включенням передшкільної складової, а також аналізуються зарубіжні наукові джерела з даної проблеми.

Вивчення навчальної дисципліни «Теорія та практика передшкільної освіти» у комплексі з іншими освітніми компонентами ОП «Дошкільна освіта» другого (магістерського) рівня вищої освіти сприяє досягненню здобувачами освіти наступних програмних результатів навчання:

ПРН 1. Критично осмислювати концептуальні засади, цілі, завдання, принципи функціонування дошкільної освіти в Україні;

ПРН 2. Впроваджувати інформаційні та комунікаційні технології і генерувати нові ідеї в організацію освітнього процесу закладів дошкільної освіти різного типу.

ПРН 3. Встановлювати взаємодію з різними соціальними інституціями, категоріями фахівців та батьками з метою забезпечення якості дошкільної освіти, реалізації дослідницьких та інноваційних проєктів.

ПРН 7. Знати і використовувати в практичній діяльності законодавчу базу дошкільної освіти; розробляти, вести та зберігати діловодну документацію, використовувати системи електронного документообігу в закладі дошкільної освіти.

ПРН 8. Виявляти та відтворювати в практичній діяльності вихователя закладу дошкільної освіти передовий педагогічний досвід та результати досліджень.

ПРН 10. Володіти уміннями й навичками аналізу, прогнозування, планування, організації освітнього процесу в закладі дошкільної

освіти з урахуванням принципів дитиноцентризму, здоров'язбереження, інклюзії, розвивального навчання, особистісно-орієнтованого підходу, суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

ПРН 14. Аналізувати зміни державної політики у сфері дошкільної освіти, використовувати результати аналізу в професійній діяльності.

3. Мета вивчення навчальної дисципліни «Теорія та практика передшкільної освіти»: ознайомлення здобувачів освіти другого (магістерського) рівня із засадами передшкільної освіти як стратегічного напрямку сучасної освіти щодо забезпечення її безперервності; розкриття її теоретичного (історико-педагогічного, компаративного, психолого-педагогічного) та практичного підґрунтя; сприяння оволодінню студентами методами та засобами запровадження засад передшкільної освіти у практику сучасного ЗДО з огляду на вимоги національної і світової освіти.

4. Результати навчання за дисципліною

Професійні компетенції, які мають здобути студенти при вивченні навчальної дисципліни «Теорія та практика передшкільної освіти»:

ЗК1. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо; реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства і громадянина держави, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку (громадянська компетентність).

ЗК2. Здатність до творчого пошуку й генерування нових ідей, виявлення ініціативи та підприємливості (підприємницька компетентність).

ЗК3. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні (дослідницька компетентність).

ЗК4. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (логічна компетентність).

СК3. Здатність до психолого-педагогічного керівництва особистісним розвитком дітей раннього і дошкільного віку, зокрема, дітей з особливими освітніми потребами, виявляти наявність освітніх потреб у здобувачів освіти (психологічна та інклюзивна компетентність).

СК1. Здатність організовувати освітній процес у закладах дошкільної освіти з використанням сучасних засобів, методів, прийомів, технологій, забезпечувати здобуття дошкільної освіти державною мовою (організаційна компетентність).

СК5. Здатність створювати та впроваджувати в практику наукові розробки, інноваційні проекти, спрямовані на підвищення якості освітньої діяльності та освітнього середовища в системі дошкільної, зокрема, інклюзивної освіти (проєктувальна компетентність).

СК6. Здатність здійснювати просвітницьку діяльність з метою підвищення психолого-педагогічної компетентності вихователів, батьків, громадськості (організаційно-методична компетентність).

СК7. Здатність до організації співпраці закладу дошкільної освіти з різними соціальними інституціями, категоріями фахівців до партнерства з батьками (компетентність педагогічного партнерства).

СК8. Здатність здійснювати нормативно-правове регулювання діяльності закладу дошкільної освіти, керуючись законодавчими документами та основами професійної етики, забезпечувати дотримання академічної доброчесності (нормативно-правова компетентність).

СК9. Здатність до самоосвіти, самовдосконалення, самореалізації в професійній діяльності та до конкурентної спроможності на ринку праці (здатність до навчання впродовж життя).

5. Сфери застосування здобутих навичок

Основними напрямками застосування набутих навичок за НД «Теорія та практика передшкільної освіти» у професійній діяльності магістра є педагогічна (вихователь дітей дошкільного віку на етапі їх підготовки до школи) та організаційно-управлінська діяльність у закладі дошкільної освіти з питань забезпечення передшкільної освіти дітей відповідно до законодавчо-нормативної бази.

6. Форми і методи навчання

Курс буде викладений на денній формі навчання: лекції (12 год.), практичні (12 год.) та лабораторні заняття (16 год.), організація самостійної роботи студентів в бібліотеках, в пошукових ресурсах мережі Інтернет, у комп'ютерних мережах (80 год.). Для студентів заочної форми навчання вивчення дисципліни здійснюється за таким розподілом годин: лекції (4 год.), практичні (4 год.) та лабораторні заняття (8 год.), організація самостійної роботи студентів – 104 год.

Викладач використовуватиме проблемні та інтерактивні методи навчання, консультації. Для вивчення світового досвіду у галузі передшкільної освіти передбачено використання сайтів університетів

Європи та США, в яких здійснюється споріднена підготовка фахівців даного профілю роботи.

Навчання, з урахуванням можливостей його дистанційної організації, відбуватиметься на платформі Moodle (в навчально-інформаційному університетському середовищі Уніком) НДУ імені Миколи Гоголя використанням продуктів інших віртуально-інформаційних платформ, тому здобувачам вищої освіти потрібно мати обліковий запис Google та електронну пошту @gmail.com.

7. Зміст та обсяг навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					усього	Заочна форма			
	усього	у тому числі					усього	у тому числі		
л		п	лаб	с.р.	л	п		лаб	с.р.	
1	2	3	4	5	6	8	9	10	11	13
Розділ 1. Теоретичні основи передшкільної освіти										
1.1. Теоретичні засади передшкільної освіти	18	2	2	4	10	21	2	2	2	15
1.2. Компаративний педагогічний аналіз зарубіжного досвіду передшкільної освіти	9	2	2		5	20				20
1.3. Наступність як основа передшкільної освіти	23	2	2	4	15	20				20
1.4. Готовність дітей до навчання у школі як складова передшкільної освіти	16	2	2	2	10	19	2		2	15
Розділ 2. Практичні основи передшкільної освіти										
2.1. Практичне підґрунтя забезпечення передшкільної освіти	26	2	2	2	20	21		2	2	17
2.2. Практичні аспекти перевірки готовності дитини до школи	28	2	2	4	20	19			2	17
Усього годин	120	12	12	16	80	120	4	4	8	104

8. Контроль і оцінювання результатів навчання

Критерії оцінювання результатів поточного контролю

При **поточному контролі оцінці підлягають**: рівень знань, продемонстрований у відповідях і виступах (високий, середній, достатній, недостатній, нульовий); активність при обговоренні питань; результати виконання робіт різних видів тощо. При виставленні балів за поточний контроль **оцінці підлягають**: рівень теоретичних знань та практичні навички з тем, самостійне опрацювання тем теоретичного матеріалу; опрацювання завдань для практичних і лабораторних занять, презентація матеріалу тощо. Особа, яка проходить контроль, не має права використовувати будь-яку зовнішню (сторонню) допомогу.

Підсумкова оцінка курсу буде обчислюватися за використання таких складових:

Кількість балів	Тема	Вид самостійної роботи
7 б.	1.1. Теоретичні засади передшкільної освіти	Укладання термінологічного поля – 4 б., аналіз програм дошкільної освіти – 3 б.
14 б.	1.2 Компаративний педагогічний аналіз зарубіжного досвіду передшкільної освіти	Укладання відеоматеріалів (5 б.) та доповідь на їх основі (4 б.) Робота із сайтами вузів інших країн (спец. <i>Preschool Education</i>) (5 б.).
13 б.	1.3. Наступність як основа передшкільної освіти	Аналіз нормативних документів (3 б.). Розробка матеріалів диспуту (6 б.). Участь у дискусії (4 б.)
6 б.	1.4. Готовність дітей до навчання у школі як складова передшкільної освіти	Робота з матеріалами до теми (3 б.). Виступ з матеріалами на семінарі-диспуті (3 б.)
12 б.	2.1. Практичне підґрунтя забезпечення передшкільної освіти	Розробка матеріалів дистанційної форми взаємодії з батьками. Участь у дистанційній консультації для батьків з питань підготовки дітей до школи (6 б.+6 б.)
8 б.	2.2. Практичні аспекти перевірки готовності дитини до школи	Укладання добірки методик діагностування готовності дитини до

		навчання у школі (4 б.). Захист роботи (4 б.)
10 б.	<i>Модульна підсумкова контрольна робота</i>	<i>Реферат / неформальна освіта, підвищення кваліфікації з проблематики передшкільної освіти</i>
30 б.	Екзамен (тестування)	Пропонується 30 питань за 1 б. кожне

9. Політика курсу

Відвідування та / або участь є важливим компонентом цього курсу. Проте, якщо Ви бажаєте навчатися дистанційно – можна узгодити графік навчання на основі навчальної платформи Уніком. У такому разі здобувач вищої освіти, займаючись самонавчанням, спрямовує свою самостійну роботу на визначення теоретичних та методичних аспектів передшкільної освіти.

Запізнення. Крайньою межею здачі контрольних (підсумкових) матеріалів є три дні до дати екзамену. Після цієї дати завдання не приймаються.

Переоцінка завдань можлива протягом тижня після отримання оцінки на основі заяви на ім'я завідувача кафедри у письмовій формі. Після отримання заяви, завідувач кафедри протягом тижня створить комісію з переоцінки, яка після проведення аналізу роботи студента повідомить його про своє рішення.

Перескладання роботи студентів здійснюється за процедурою, яку проводить деканат.

Академічна доброчесність та плагіат. Даний курс передбачає певний обсяг самостійної навчальної роботи студентів з науковими джерелами, періодикою та нормативною базою з дошкільного виховання, а також коректного їх укладання відповідно до запропонованих викладачем завдань. Конспекти щодо проведення аудиторних форм роботи з включенням питань передшкільної освіти розробляються магістрантом строго індивідуально. Завдання передбачають творчу роботу студентів та виключають можливість прямого користування матеріалами або уникнення посилання на них. За наявності плагіату у завданнях, виконаних студентом, керівник курсу не зараховує їх.

Поведінка в аудиторії. Під час аудиторних занять вільність спілкування, пересування студентів допускаються у межах проведення лабораторних занять. Запізнення категорично виключаються.

10. Рекомендована література та інформаційні джерела

Базова

1. Богуш А. М. Дошкільна і початкова ланки освіти – сходинки наступності. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2017. Вип. 28. С. 23–27.
2. Ковшар О. В. Теоретико-методичні засади організації передшкільної освіти: монографія; Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет» МОН України. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2015. 270 с.
3. Кушнір В. Сучасні виклики до передшкільної освіти в контексті завдань Нової української школи. Дошкільна освіта в контексті нових цілей української школи: колективна монографія / За наук. ред. проф. В. Кушнір. 2020. Hameln: InterGING. С. 6-21.
4. Матвієнко С. І. Актуальні проблеми передшкільної освіти. Навч-метод комплекс. Ніжин: Вид-во НДУ імені Миколи Гоголя. 2016. 42 с.
5. Матвієнко С. І. Підготовка майбутніх вихователів до реалізації засад передшкільної освіти. *Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти: збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції*. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Київ: Міленіум. 2020. С. 155-157.
6. Філімонова Т. В. Наступність в роботі закладу дошкільної освіти і першого класу школи: навчально-методичний посібник. Миколаїв: СПД Румянцева, 2020. 276 с.

Додаткова

1. Ліпчевська І., Половіна О. Наступність дошкільної освіти та Нової української школи: реалії та перспективи. *Інноватика у вихованні*. 2018. Вип. 7 (1). С. 203–214.
2. Любарська І. Співпраця дошкільного закладу і родини у контексті підготовки дитини до школи. Монографія. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2011. 72 с.
3. Матвієнко С.І. Музичне виховання дошкільників в умовах передшкільної освіти. *Наукові записки НДУ імені Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2021. Вип. 3. С. 14-21.

4. Матвієнко С. І. Розвиненість умінь соціальної комунікації у дітей 6-7 років як умова їх навчання у школі. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Нова українська школа: наступність у підготовці старших дошкільників до навчання у 1-му класі»*. 06 жовтня 2020 року. Миколаїв. С. 101–103.
5. Стадненко Н. М., Ілляшенко Т. Д., Обухівська А. Г. *Методика діагностики готовності до навчання в школі дітей шестирічного віку*. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2001. 20 с.
6. Філімонова Т. В. *Психолого-педагогічна підготовка дітей до школи: навч.-метод. посіб.* Миколаїв: СПД Румянцева, 2020. 218 с.

Електронні ресурси

Законодавчо-нормативні документи

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI ст.) – <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/diyalnist/osvita/doshkilnatazagalnaserednya>
2. Закон України «Про освіту». URL: https://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/statja-11.htm- назва з екрану
3. Закон України Про освіту від 05.09.2017 № 2145-VIII (Чинний)
4. Концепція Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 1721-р. URL: <http://www.nau.ua/>
5. Заклад дошкільної освіти і Нова українська школа: як прокласти місток!. URL: <https://dnz6.edu.vn.ua/nash-budn-ta-rozvagi/438-qzaklad-doshkilnoji-osvity-i-nova-ukrajinska-shkola-jak-proklasty-mistokq.html>
6. Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти / Додаток до листа МОН України від 19.04.2018 № 1/9-249. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/nastupnist/list.pdf>
7. Державний Базовий компонент дошкільної освіти в Україні: Електронний ресурс. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet>

8. Державний стандарт початкової освіти. 2018. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
9. Концепція «Нова українська школа». (2016). URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczya.html>
10. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років. (2014). URL: http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_konczepc.pdf .
11. Лист МОН України № 1/9-419 02.07.2019 «Щодо організації діяльності закладів освіти, що забезпечують здобуття дошкільної освіти у 2019/2020 навчальному році».
12. Методичні рекомендації до Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) (2021). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/605/0be/86b/6050be86b4f68482865820.pdf> .
13. Методичні рекомендації щодо адаптаційного періоду для учнів першого класу. 2018 р. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/1-klas-nysh/nmo-923-nakaz.pdf>
14. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.
15. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк та ін. / За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. Київ: Українська академія дитинства, 2017. 80 с. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/programma-vpevnenii-start-2017.rar>
16. Проект *Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку* (2020): URL: <https://naps.gov.ua/ua/press/announcements/1763/>
17. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти». <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>
18. Професійний стандарт «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти». <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/profesijnij-standart-kerivnik-direktor-zakladu-doshkilnoyi-osviti>

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕРЕДШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Тема 1 Теоретичні засади передшкільної освіти

План

1. Передшкільна освіта як педагогічна категорія в контексті модернізації НУШ та дошкільної освіти.
2. Організаційні основи передшкільної освіти.
3. Передшкільна освіта в концепції збереження дитинства.

1. Передшкільна освіта як педагогічна категорія в контексті модернізації НУШ та дошкільної освіти

Сучасна дошкільна освіта характеризується змінами щодо її стратегії, змісту підходів до організації освітнього процесу, пошуку шляхів збільшення ефективності взаємодії між її об'єктами. Реформування дошкільної освіти стосується її методологічних засад, нормативних основ, а також практичної діяльності закладів дошкільної освіти (ЗДО) та інших установ, які працюють з дітьми дошкільного віку. Означені зміни розпочалися з ухваленням ряду стратегічних державних документів: Закону України «Про освіту» (2017) [6], Концептуальних засад реформування середньої освіти (2016 р.), Державного стандарту початкової освіти (2018) [6]. На продовження розпочатої державної освітньої політики, Урядом України в останні роки затверджено нову Державну стратегію регіонального розвитку на 2021-2027 роки, де окремим стратегічним напрямом визначено, у тому числі, розвиток та осучаснення засад дошкільної освіти [2].

Модернізація дошкільної освіти відбувається у контексті ключової реформи Міністерства освіти і науки України – Нової української школи (НУШ) [10]. Відповідно до концептуальних засад НУШ, нульовим рівнем структури нової школи є дошкільна освіта.

 Дошкільна освіта – перша, початкова ланка освітньої системи

Модернізувати *зміст* дошкільної освіти – означає вдосконалити його, змінивши відповідно до вимог часу, не зачіпаючи основ, сталих і таких, що не виправдали положень, збагативши їх новими, прогресивними ідеями. Процес реформування змісту дошкільної освіти спрямовується на розвиток дошкільника, як активного, свідомого та компетентного суб'єкта життєдіяльності, виховання, зі сформованими в нього вміннями жити у злагоді з довкіллям та з собою. До переліку особистісних якостей та умінь дитини слід додати сформованість готовності до навчання в школі (фізичної, психологічної, соціальної тощо).

На обов'язковість отримання дітьми 6-7 років дошкільної освіти з метою підготовки до шкільного навчання зазначено у Законі України «Про освіту» [6]. Право на отримання дошкільної освіти та підготовки до подальшого навчання у школі (на рівні передшкільної освіти) на законодавчому рівні закріплено і для дітей з особливими освітніми потребами (ст. 3, п. 6). Про це зазначено, зокрема у ст. 9 Закону України «Про дошкільну освіту». Згідно цього документу організація передшкільної підготовки дітей з особливими освітніми потребами здійснюється «з урахуванням їхніх задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних психічних і фізичних можливостей та у тій формі, яка для кожної дитини є найбільш оптимальною» [5].

Осучаснення засад дошкільної освіти стосується й перегляду змісту та організаційних засад такої проміжної освітньої ланки, як передшкільна освіта.

 Передшкільна освіта – це складова неперервної системи освіти, проміжна ланка між сімейною, дошкільною і початковою освітою.

Розбудова теоретичних та організаційних засад передшкільної освіти за часів незалежності України позначалася кількома важливими історичними віхами. Так, у 1993 році, з прийняттям Державної національної програми «Освіта» (Україна ХХІ століття) вперше в науковий і практичний обіг були введені поняття «дошкільна освіта» як вихідна ланка «неперервної освіти» і «Базовий компонент дошкільної освіти» як її державний стандарт. У 2001 році Закон України «Про дошкільну освіту» визнав дошкільну освіту «обов'язковою первинною складовою частиною системи неперервної освіти в Україні». Законом України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу» у 2010 році було введено обов'язкове здобуття дошкільної освіти дітьми 5 років та визначено передшкільну освіту пріоритетним напрямом розвитку дошкільної та початкової ланок освіти.

До наукового обігу України уперше термін «передшкільна освіта» ввела академік А. Богуш на Міжнародній конференції «Передшкільна освіта: проблеми та перспективи», що відбулася у 2008 р. у Миколаївському державному педагогічному університеті імені В. Сухомлинського. Переважна більшість доповідей на конференції була присвячена висвітленню наукових засад модернізації дошкільної й початкової ланок освіти. Таким чином, було засвідчено, що пріоритетним напрямом розбудови системи дошкільної й передшкільної ланок освіти є створення умов для забезпечення рівних стартових можливостей дітям для вступу до школи. При цьому передшкільна освіта, як зазначалося, повинна не лише забезпечувати цілеспрямований, організований процес навчання й виховання дітей старшого дошкільного віку, але й виконувати функцію соціального контролю за станом фізичного, психічного, інтелектуального розвитку дітей перед вступом їх до школи [20, с. 390].

Передшкільна освіта як освітня ланка зумовлює охоплення нею дітей певної вікової категорії. Зазначимо, що у перших вітчизняних наукових розробках теоретичних засад передшкільної освіти вказувався вік дитини – 5-5,5 років, – як такий, що є обов'язковим для отримання дошкільної освіти і «має забезпечити адаптацію до нового соціального осередку – школи, стати одним із шляхів вирівнювання стартових можливостей дітей, розвитку їхніх задатків, здібностей до

засвоєння нового, більш складного матеріалу, сформованість психологічної готовності до школи [1].

У законодавчих документах останніх років уточнено вікові межі **передшкільного віку**. Так, у п.3 ст.4 Закону України «Про дошкільну освіту» визначено наступні базові етапи фізичного, психічного та соціального становлення особистості дитини:

- вік немовляти,
- ранній вік,
- передшкільний вік [5].

За цим документом, передшкільний вік охоплює період від трьох до шести (семи) років, а *період старшого дошкільного дитинства (від п'яти до шести (семи) років) є тим віком, у якому здійснюється цілеспрямована підготовка дитини до навчання у школі*. У Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку, розробленою Національною Академією педагогічних наук України визначено такі вікові межі передшкільної освіти: це період старшого дошкільного дитинства, шостий-сьомий рік життя, який є обов'язковим для цілеспрямованого набуття дошкільної освіти [11, с. 13].

За А. Богуш, під терміном «**передшкільна освіта**» розуміється цілеспрямований, організований процес підготовки дітей п'яти-семи років до школи, орієнтований в *широкому сенсі* — на формування соціально-особистісної (інтелектуальної, емоційної, особистісної) зрілості, а у *вузькому* – на інтенсивний інтелектуальний розвиток, становлення первинної цілісної картини світу, забезпечення рівних стартових можливостей дітей щодо вступу до школи, здійснюване відповідно до психофізіологічних особливостей віку, з урахуванням індивідуальних особливостей сприйняття дитиною світу та засвоєння нею знань [1].

Як зазначалося вище, запровадження Концепції НУШ визначило необхідність перегляду теоретичних, методологічних і нормативно-правових засад дошкільної освіти як нульової ланки неперервної системи освіти України й розбудови з цим засад передшкільної освіти. Означені заходи у галузі передшкільної освіти, на думку розробників Концепції НУШ, сприятимуть закріпленню у дошкільній освіті педагогіки партнерства, позитивної психології та дитиноцентризму [12, с. 19]. З позицій дитиноцентризму освіти в Україні слід осучаснити й переосмислити як моделі дошкільної освіти, так і засади передшкільної освіти з тим, аби максимально враховувати права

дитини, її здібності, потреби та інтереси, у тому числі – на етапі її підготовки до школи.

Правовими основами розвитку та функціонування передшкільної освіти в Україні є документи, прийняті міжнародними організаціями кордоном (Міжнародна конвенція про права дитини, Декларація прав дитини), Конституція України, а також закони України (Закон України «Про освіту», Закон України «Про дошкільну освіту»).

Для передшкільної освіти України важливими є наступні *положення*: конституційне право кожної дитини як члена суспільства на охорону життя та здоров'я, отримання гуманістичної своїм характером, особистісно орієнтованої освіти; дбайливе ставлення до індивідуальності кожної дитини; адаптивність системи освіти до рівнів і особливостей розвитку та попередньої підготовки дітей.

Підготовка дітей до школи відбувається під впливом ряду *чинників*, таких, як: неперервність, наступність, перспективність, спадкоємність, підготовленість і готовність дітей до навчання у школі.

Реалізація передшкільної освіти у першу чергу стосується забезпечення рівного доступу всіх категорій сімей для забезпечення дошкільною освітою їх дітей. Особливо це стосується дітей старшого дошкільного віку, які за Законом України «Про освіту» обов'язково повинні бути охоплені дошкільною освітою відповідно до Стандарту дошкільної освіти. У Законі зазначається, що батьки мають право на самостійний вибір способів і форм забезпечення реалізації права дітей на дошкільну освіту. Для цього важливе загальне інформування батьків про необхідність дошкільної освіти та можливості реалізації їх прав [12, с. 11]. У ст. 3 Закону України «Про дошкільну освіту» зазначено, що «Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної освіти в державних і комунальних закладах дошкільної освіти у межах державних вимог до змісту, рівня й обсягу дошкільної освіти (Базового компонента дошкільної освіти) та обов'язкову дошкільну освіту дітей старшого дошкільного віку» [5].

Принципи функціонування передшкільної освіти в Україні є такими, що взаємоузгоджуються із тими, що задекларовані у Законі України «Про освіту» та Законі України «Про дошкільну освіту». Серед таких принципів, зокрема, можна назвати:

- доступність для кожного громадянина освітніх послуг, що надаються системою дошкільної освіти;

- демократизація та гуманізація педагогічного процесу;
- особистісно-орієнтований підхід до розвитку особистості дитини;
- єдність розвитку, виховання, навчання і оздоровлення дітей;
- наступність і перспективність між дошкільною та початковою загальною освітою;
- рівність умов для реалізації задатків, нахилів, здібностей, обдарувань, різнобічного розвитку кожної дитини;
- єдність виховних впливів сім'ї і закладу дошкільної освіти;
- відповідність змісту, рівня й обсягу дошкільної освіти особливостям розвитку та стану здоров'я дитини дошкільного віку тощо.

Функція передшкільної освіти – контроль за станом фізичного, психічного, розумового, морально-естетичного, емоційно-вольового розвитку дитини перед вступом до школи.

Головною метою передшкільної освіти як напряму державної освітньої політики (за О. Ковшар) визначається формування фізичної, особистісної, інтелектуальної і соціальної готовності дітей до навчання в школі, створення рівних стартових можливостей для дітей, які мають різнорівневу підготовку щодо подальшого шкільного навчання [8, с. 53].

Під *«стартовими можливостями дошкільників»* розуміється початковий рівень розвитку дітей, на основі яких можливо визначити оптимальні засоби педагогічного впливу для повноцінної підготовки дитини до школи. Під терміном *«вирівнювання стартових можливостей старших дошкільників»* слід розуміти здійснення цілеспрямованого педагогічного впливу на пізнавально-мовленнєвий, художньо-естетичний, соціально-особистісний і фізичний розвиток дітей для успішного входження в шкільну навчально-пізнавальну діяльність.

Основні завдання передшкільної освіти скеровуються державною законодавчою та нормативно-інструктивною базою у галузі освіти та дошкільної освіти, у тому числі – державним Стандартом дошкільної освіти. Серед таких завдань, зокрема:

- виконання вимог Базового компонента дошкільної освіти, забезпечення соціальної адаптації дитини та її готовності продовжувати освіту;

- забезпечення єдиних стартових можливостей дітей дошкільного віку під час вступу до 1-го класу;
- формування психологічної готовності дітей шести років до навчальної діяльності в школі;
- відхід від регламентованого навчання дітей шкільного віку, домінування провідних видів діяльності дітей дошкільного віку (ігрової, художньо-мовленнєвої, комунікативно-мовленнєвої, рухової, образотворчої, музичної, театралізованої тощо);
- формування допитливості, дослідницьких навичок, активності, творчих та комунікативних здібностей, самостійності, ініціативності й на цій основі – певних умінь навчальної діяльності;
- використання різноманітних форм організації занять, їх взаємозв'язок із самостійною діяльністю дітей у повсякденні;
- надання переваги ігровим і наочним прийомам навчання;
- залучення батьків до співпраці з вихователями в підготовці дітей до навчання в школі.

Як було зазначено вище, передшкільна освіта є однією з ланок системи безперервної освіти, яка знаходиться на стику двох її підсистем: дошкільної і початкової. Для кожної із цих структур передшкільної освіти визначаються найбільш суттєві завдання. Розглянемо їх більш детально.

На ступені *дошкільної освіти* стосовно дитини передшкільного віку основна увага спрямовується на вирішення наступних завдань:

- розвиток пізнавального інтересу до школи та ціннісно-значущих явищам життя;
- розвиток потреби в пізнанні позитивного ставлення до життєвих цінностей;
- формування соціально-емоційного стійкого досвіду поведінки;
- формування творчого суб'єктного досвіду перетворення і реконструювання об'єктів дійсності тощо.

На ступені *початкової школи (1 клас)* можна виокремити такі основні завдання:

- формування здатності осмислювати та оцінювати об'єктивну реальність;

- розвиток потреби освоїти причинно-наслідкові залежності пізнаваного світу (предметного та абстрактного);
- розвиток рефлексії щодо свого місця серед однолітків і дорослих, результатів діяльності;
- формування творчих перетворюючих видів діяльності.

Цільові установки мають специфічні особливості для кожного вікового етапу у контексті передшкільного періоду (етап старшого дошкільного віку та етап першого класу школи). Вони слугують орієнтирами для вихователів і вчителів, визначають новоутворення особистості з переходом на інший рівень. Під *віковими новоутвореннями* слід розуміти той новий тип будови особистості та її діяльності, ті психічні та соціальні зміни, які вперше виникають на даному віковому етапі та які в найголовнішому й основному визначають розвиненість свідомості та самосвідомості дитини, її ставлення до середовища, її внутрішнє і зовнішнє життя, весь хід розвитку дошкільника в даний віковий період.

Передшкільна освіта, як і будь-яка освітня ланка, визначає свій специфічний зміст. Під ***змістом передшкільної освіти*** розуміються ті сфери людського буття та людської діяльності, які в тому чи іншому вигляді та обсязі засвоюються дитиною старшого дошкільного віку в процесі освіти. Це, перш за все складові освіти, які забезпечують повноцінний особистісний розвиток дитини, а саме:

- *соціальний розвиток*, тобто внутрішню (особистісну) підготовку до адекватної участі в житті оточуючих дитину соціальних груп;
- *культурний розвиток* як сукупність знань і умінь, володіння якими скеровується окремими соціальними (особливо – віковими) групами і дозволяє дитині засвоїти найважливіші елементи людського досвіду;
- *пізнавальний розвиток* – власне знання, вміння та інші психологічні компоненти особистості, що розвивається, та які забезпечують її пізнавальну діяльність.

За Т. Степановою *зміст передшкільної освіти* можна розглядати як цілісну педагогічно адаптовану до вікових особливостей дітей старшого дошкільного віку систему вимог суспільства з підготовки дітей дошкільного віку до навчання в школі; систему знань, умінь, навичок та способів провідної діяльності, мінімально достатніх та

необхідних дітям 6-7 років для подальшого навчання у школі, сформованість у дітей ключових компетенцій відповідно до Базового компонента дошкільної освіти [19, с. 45].

Результатами передшкільної освіти повинні бути сформовані життєво необхідні якості особистості, ключові компетентності, які визначатимуть у подальшому її системний, цілісний розвиток.

За найбільш простим визначенням результатом передшкільної освіти є сформована готовність дитини до подальшого розвитку (особистісного, соціального, пізнавального) та навчання у школі.

Сумарний кінцевий показник компетентності дитини на час її виходу з дошкільного віку, на етапі вступу до школи (як результат передшкільної освіти) визначається за Базовим компонентом дошкільної освіти – одним із головних нормативних документів передшкільної освіти (поряд із Програмами дошкільної освіти).

Згідно Базового компоненту дошкільної освіти, результатом набуття дитиною-дошкільником необхідної освіти є сформована дошкільна зрілість.

2. Організаційні основи передшкільної освіти

Передшкільна освіта – цілеспрямований та організований процес і результат розвитку, виховання й навчання дітей старшого дошкільного віку в різних соціальних установах

Передшкільна освіта, з одного боку, являє собою цілеспрямований організований соціальний процес навчання і виховання дітей старшого дошкільного віку (5-7 років), що виконує також функцію – соціального контролю за станом їх фізичного, психологічного, інтелектуального стану перед вступом до школи. З іншого боку, цей процес представлений як сукупність особливих інституційних і

неінституційних практик взаємодії різних суб'єктів: батьків, вихователів, вчителів, самих дітей.

Польський вчений Вінценті Оконь (Wincenty Okon), характеризуючи специфіку цієї ланки освіти, зазначав: «передшкільна освіта (*przedszkole* – у пер. з польської) – опікунсько-виховна інституція для дітей віком 3–6 років, перший щабель – в єдиній шкільній системі» [15, с. 334]¹.

Сьогодні передшкільна освіта є самостійною системою, обов'язковою складовою неперервної освіти в Україні, яка має гармонійно поєднувати сімейне та суспільне виховання. За О. Ковшар, виокремлюються три домінанти цього процесу:

- 1) здійснення його в контексті особистісно-орієнтованої парадигми;
- 2) спрямованість на виконання державних стандартів;
- 3) забезпечення наступності між ланками системи освіти, у тому числі між дошкільною, передшкільною та шкільною її складовими [8, с. 5].

Організація передшкільної освіти – процес сприяння особистісному становленню дитини, зокрема її фізичному, психічному й соціальному розвитку в сім'ї, дошкільному закладі з метою формування соціальної компетентності реалізації внутрішнього потенціалу й забезпечення літичного переходу до шкільного життя [8, с. 53].

Як будь-яка освіта, передшкільна освіта може бути:

- 1) *інституційною*, так як в суспільстві існують формальні структури або організації (інститути), що мають освіту в якості основної мети (наприклад, ЗДО, Центри розвитку дитини, установи додаткової освіти, школи та ін.),
- 2) *неінституційною*, якщо освіта здійснюється в обхід вищезазначених інститутів (сімейна або домашня освіта), однак і в цих випадках зміст освіти, яку набуває дитина напередодні вступу до школи, визначається змістом інституційної освіти (скеровується Державним стандартом дошкільної освіти та її Програмами).

¹ OkonW. Nowy słownik pedagogiczny / Warszawa, 2004. С. 334 [in Poland].

Форми передшкільної освіти

Передшкільна освіта, розпочиналася з сімейного виховання, елементарних початкових знань, визначившись на сьогодні як обов'язкова перехідна ланка між дошкільною і початковою освітою. (Ковшар 45).

У даний час існують кілька організаційних форм передшкільної підготовки (за О. Ковшар):

- 1) заклад дошкільної освіти (ясла-садок) для дітей віком від одного до шести (семи) років, де забезпечуються догляд за ними, розвиток, виховання й навчання відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти;
- 2) підготовчі до школи групи дитячого садка;
- 3) підготовчі до школи групи дитячого садка, що є модулем ЗОШ-центру освіти;
- 4) заклади інтернатного перебування дітей дошкільного віку;
- 5) групи передшкільної підготовки напівінтернатного типу для дітей п'яти-шести (семи) років при освітніх установах «ЗОШ з дошкільними групами»;
- 6) групи короткочасного перебування з підготовки до школи при освітніх установах «ЗОШ с дошкільними групами»;
- 7) групи короткочасного перебування з підготовки до школи, організовані на базі центрів додаткової освіти, психолого-педагогічних центрів та інших освітніх організацій – як державних, так і недержавних;
- 8) у сім'ї (материнська школа) за умови надання освіти фізичними особами з високими моральними якостями, які мають відповідну педагогічну освіту, ліцензію на право надання освітніх послуг у сфері дошкільної освіти та стан здоров'я яких дозволяє виконувати обов'язки педагога.
- 9) установи додаткової освіти;
- 10) Центри розвитку дитини (передшкільні групи й гувернерська служба для здійснення домашньої освіти);
- 11) Леготеки і Центри ігрової підтримки дитини (забезпечення психолого-педагогічного супроводу для соціалізації, підтримки дітей з послабленим здоров'ям і особливими освітніми потребами) [8, с. 46].

Безперечно, кращою умовою для дітей дошкільного віку є можливість виховуватися та навчатися в ЗДО. Проте в сучасних умовах через гострий дефіцит місць у дошкільних установах вирішити цю проблему на базі тільки дитячих садків не можливо. Виходом із ситуації, що склалася, може стати використання інших типів освітніх установ, за умови створення в них відповідної навчально-матеріальної бази, розвивального середовища, ігрової зони тощо.

Якість передшкільної підготовки дітей буде залежати від того, наскільки забезпечена «програма», за якою така підготовка здійснюється як у ЗДО, так і в інших інститутах; навчальними та навчально-методичними посібниками для дітей і дорослих (батьків, вихователів, вчителів, гувернерів); наскільки відібраний зміст відповідає віковим особливостям і провідним видам діяльності дітей. Необхідно врахувати взаємозв'язки і взаємозалежності фізичного, соціально-особистісного, пізнавально-мовного і художньо-естетичного розвитку в умовах підготовки дітей до школи.

Також важливою визначається опора на особистісно орієнтовану взаємодію дорослих з дітьми та відносні показники дитячої успішності, дотримання санітарно-гігієнічних і медико-соціальних умов, які мають відповідати віковим особливостям дітей.

Передшкільна освіта має забезпечити адаптацію дітей до нового соціального осередку – школи, стати одним із шляхів вирівнювання стартових можливостей, розвитку їхніх задатків, здібностей до засвоєння нового, більш складного матеріалу, сформованість психологічної готовності до школи. За необхідності вона має здійснювати коригування окремих порушень і відхилень у фізичному, психологічному, розумовому, емоційно-мотиваційному та комунікативно-мовленнєвому розвитку. Водночас передшкільна освіта не може замінити дошкільну, оскільки є лише її завершальним етапом, що дозволяє реалізувати принцип неперервності та перспективності дошкільної і початкової ланок [1].

Напрями реалізації передшкільної освіти (за О. Ковшар)

- обізнаність педагогів (як вихователів, так і вчителів початкової школи: з якісними психічними новоутвореннями дітей 5–6 років, з базисними характеристиками випускника ЗДО, з державними стандартами освіти – БКДО і ДСПО, зі змістом програм ЗДО і 1

- класу школи, з методиками, формами і методами навчання як у дошкільному закладі, так і в першому класі школи;
- узгодження змісту роботи між ЗДО і початковою школою у роботі з дітьми старшого дошкільного віку, які не відвідують ЗДО, оскільки така робота за законом про ДО є обов'язковою і буде здійснюватися дошкільними закладами, школою, центрами тощо;
 - розробка відповідних навчально-методичних та інструктивних матеріалів для ЗДО і початковою школою спільними зусиллями вихователів, учителів і науковців обох ланок освіти щодо розуміння сутності наступності та шляхів її забезпечення;
 - зміна методики навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку і початкової школи, за образним виразом академіка О. Савченко, «замість предметоцентризму – дитиноцентризм з урахуванням «індивідуальності кожного»²;
 - координація в означеному напрямі навчальних планів, програм, введення нових спецкурсів для студентів факультетів дошкільної і початкової освіти;
 - координація змісту дошкільної та початкової освіти з метою визначення пріоритетних напрямів діяльності кожної з цих ланок та усунення диспропорції між провідними змістовими лініями дошкільної освіти, що полягає сьогодні в переважанні пізнавального розвитку над фізичним, соціально-особистісним, морально-етичним, художньо-естетичним [8, с. 54].

Оновлення нормативно-правової бази освіти задля забезпечення доступності та розгалуженості дошкільної освіти передбачає створення сприятливих умов для:

- 1) розширення мережі різних суб'єктів освітньої діяльності, що забезпечують здобуття дошкільної освіти;
- 2) розширення форм організації дошкільної освіти (відкриття груп з короткотривалим перебуванням тощо);
- 3) створення центрів методичного та психологічного супроводу батьків, діти яких не отримали місця здобуття освіти в дитячому садочку, або обрали свідомо сімейну форму здобуття дошкільної освіти [12, с. 21].

² Степанова Т. М. Трансформації змісту передшкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки: методологія, теорія, практика (кінець XIX – XX століття): монографія. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2011. 424 с.

3. Передшкільна освіта в контексті концепції збереження дитинства

Дитинство – це не підготовка до майбутнього життя, а справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя.

Від того, яким воно було, хто супроводжував дитину в дитячі роки, що увібрали її розум і серце з навколишнього світу, залежать якості її як особистості.

В. Сухомлинський

Дитинство – унікальний, неповторний період, у якому відбувається загальний розвиток дитини, що зумовлюється змінами психічних процесів, їх якісними та структурними перетвореннями. Цей період розглядається як найбільш важливий етап в становленні особистості, у житті кожної людини. Розвиток, досягнутий дитиною в дошкільному віці, слугуватиме підґрунтям для набуття нею в наступному віковому періоді спеціальних знань, умінь і навичок, формування стійких особистісних якостей.

За визначенням А. Богуш, дитинство – це період «народження і становлення Особистості; період пізнання соціуму і її величності Людини; відкриття дитиною царини Життя на планеті земля в усьому його розмаїтті, з усіма його позитивними і негативними проявами; це перші кроки навчання; це жадоба знань, це перші радощі, перші розчарування і перші сльози [18, с. 12]. Можна сказати, що у змістовому визначенні *дитинство* – це процес підготовки до відтворення майбутнього суспільства, процес постійного фізичного росту, накопичення психічних новоутворень, освоєння соціального простору, рефлексії всіх стосунків у цьому просторі, визначення себе в ньому) [18, с. 10–13].

З гуманістичних позицій дошкільне дитинство розглядається як:

- самоцінний етап життя людини;
- етап підготовки до наступного періоду життя – шкільного дитинства;
- період, упродовж якого формуються провідні риси особистості, що визначатимуть її спрямованість, поведінку й діяльність протягом усього життя.

У різні історичні часи визначалося різне ставлення дорослих до феномену «дитинство», яке можна узагальнити наступними типами:

- первісний інфантицид;
- період, коли дорослі залишали дітей – ігнорування;
- сприйняття дитини як матеріал, який можна використовувати для зміни дитячої природи – амбівалентний період;
- вирішальний вплив організованого виховання в епоху Відродження нав'язливий стиль;
- соціалізація дитини з «верхів» та «низів» суспільства XIX століття;
- допомога і підтримка дитинства при збереженні індивідуальності дитини (останні десятиліття XIX століття) [8, с. 24].

Від середини XX ст. визначався період найбільш гуманістичного ставлення до дитини, прагнення батьків підтримки власних дітей, розуміння їхніх проблем, емпатії. Від 1960-х років в основу роботи з дітьми дошкільного віку було покладено освітню концепцію засвоєння дитиною світу людської культури, соціального досвіду людей.

У той же час, наукові розробки у галузі дитинства у II половині XX ст. визначили різне ставлення вчених до даної проблеми.

Видатні педагоги-гуманісти надавали дитинству особливого значення, підтверджуючи його самоцінність у житті окремої людини. Наприклад, педагог Ш. Амонашвілі зазначав, що дитинство – не просто віковий період, коли дитині хочеться грати, стрибати, бігати й кататися, коли вона ще безтурботна, а це ще процес дорослішання, це життя людини, що переходить з одного якісного стану в інший, більш високий. Філософ В. Зеньківський писав: «Дитинство повинне поступитись іншим фазам у розвитку людини. Натомість саме тому найважливішим для нас є те, щоб кожна дитина пережила своє дитинство, як «золотий час життя». Поезія дитинства не повторюється, не повторюється й та свобода психічного розвитку, що дає можливість кожній дитині знайти свою індивідуальність, подаровану їй дитинством. Саме тому ми повинні зробити все можливе, щоб діти пережили нормально своє дитинство».

В історико-педагогічних дослідженнях 1980-1990-х рр. Т. Вінкельса, Е. Кренца, А. Монтагу, К. Ноймана, Н. Постмана, Х. Хенгста та інших зарубіжних вчених знаходять своє відображення песимістичні погляди, щодо ствердження думки не про зникнення дитинства як біологічного факту, а про його втрату як соціальної

категорії. Більшість вчених з цього напряму дослідження дитинства відзначають переважно негативний вплив сучасного соціально-економічного суспільства, що інтенсивно розвивається, на формування особистості дошкільника.

Американський вчений Н. Постман обґрунтовує свою тезу про руйнування життєвої фази дитинства за допомогою положень про зникнення у дорослих готовності виховувати дитину, про їхнє «вторгнення» в культуру дитинства за допомогою масової інформації, насамперед телебачення. Даний фактор середовищних (макро- і мікро-) впливів має сьогодні домінуючий характер і надає скоріше негативний, ніж позитивний вплив в цілому на світ дошкільного дитинства. Німецький вчений Х. Хенгст і французький А. Монтагу, у порівнянні з висловлюваннями Н. Постмана, не акцентують на негативній ролі такого суспільного фактора, як засоби масової комунікації. Дослідники висувають гіпотезу про перетворення державного закладу дошкільної освіти в своєрідне «місце праці». Х. Хенгст, А. Монтагу розглядають в якості причин «ліквідації дитинства» проникнення зовнішнього світу (індустрії товарів, іграшок, сфери послуг) в сферу сім'ї. Х. Хенгст звертає увагу на зникнення не стільки самого дитинства, скільки певного уявлення про нього. Він ставить питання про загрозу концепції дитинства, про зміну ставлення суспільства до дітей.

Аналізуючи причини зміни сутності сучасного дитинства, німецькі педагоги Т. Вінкельс, Е. Кернц відзначають такий фактор, як істотне обмеження дитиною можливості отримання її власного життєвого й соціального досвіду. Властивий дитинству спосіб освоєння світу перетворюється з безпосереднього (шляхом самопізнання) в опосередкований (комп'ютером, телебаченням, літературою тощо). Діти-дошкільники, як зазначають Т. Вінкельс, Е. Кернц, не відчують потреби в пошуковій діяльності, спостереженні, експериментуванні тощо. Це визначається цілком логічним для сучасного інформатизованого та технологізованого світу, оскільки діти можуть отримати готову інформацію в ресурсах мережі Інтернет, з гаджетів, телебачення, напряму від дорослих тощо. Надалі така пасивна позиція дошкільнят призводить до небажання спостерігати, експериментувати та знаходити задоволення у власних відкриттях.

Сучасні європейські програми, заходи Ради Європи, ЮНЕСКО, які скеровані на суспільну політику стосовно дитини й дитинства,

акцентують увагу на протилежних вікових межах дитинства. Особлива увага зосереджується на періоді, пов'язаному з народженням дитини та першими місяцями її життя, а також на пізньому дитинстві на межі переходу до дорослості (у цьому випадку дитинство трактується як соціальний статус осіб, залежних від сім'ї). Обидва ці періоди дитинства привертають увагу сучасних дослідників. Перший з них пов'язаний із європейськими програмами позитивного батьківства, натомість інший відображає найактуальніші риси сучасного дитинства. У ньому простежується автономія дітей, їх проекти і плани на майбутнє, формується власний світогляд.

Сучасність потребує змінити взаємовідносини педагога та дитини. Педагог не має бути «над дитиною». Він має стати поруч із ним, допомагаючи кожній дитині сконструювати й реалізувати оптимальний шлях пізнання та розвитку на основі індивідуальної сутності, тим більше, що час об'єктивно вимагає зміни ролі й місця педагога в освітньому процесі. З огляду на низку причин, насамперед на наявність нових інформаційних технологій, педагог перестає бути єдиним і головним джерелом знань для вихованця. Він має стати його партнером у навчанні й розвитку [7, с. 196].

У вітчизняній науці, у руслі традиційної парадигми дитинства та дитячого розвитку А. Богуш, І. Бехом, О. Кононко, Н. Гавриш, О. Ковшар, Т. Піроженко та іншими науковцями вказується на залежність механізмів, темпів (динаміки) психічного розвитку дитини від суспільно-історичних умов її життя, і, навпаки, елімінуються продуктивні функції дитинства в культурі. Характеризуючи сучасний стан дитинства, вчені Н. Гавриш, О. Рейпольська відзначають, що під впливом причин соціального, економічного та психологічного характеру відбувається деформація змісту дитячої субкультури (збіднення дитячого фольклору, втрата усних текстів, зміни сюжетно-рольових ігор та ін.). Недостатня увага приділяється специфіці буття дитячих спільнот, помітне відчуження дітей від дорослих і однолітків, що спричиняє появу в соціумі певного бар'єру між світом дітей і дорослих, стихійне виникнення різних дитячих об'єднань і груп, опозиційних до усталених культурних цінностей суспільства [18, с. 12-13].

Н. Гавриш зазначає, що дитинство як соціально-культурний феномен та особливий, значимий для життя людини віковий період, досліджується з різних позицій у сучасній психологічній, педагогічній, філософській, історичній, соціальній, культурологічній науках дуже

активно [18]. Це пов'язано зі зміною загальної парадигми з «дорослоцентризму» на «дитиноцентризм» (І. Бех, А. Богуш, І. Кон, О. Кононко, С. Курінна, Т. Піроженко, О. Савченко та інші). На думку О. Савченко, тільки дитиноцентричний підхід, який ставить у центр повноцінність проживання дитиною кожного вікового етапу створює передумови для цілісного розвитку особистості дитини [8, с. 125].

Серед причин, які негативно впливають на психічний розвиток дітей 6 – 8 років, учені одноставно визначають порушення принципу наступності й перспективності в безперервному освітньому процесі, що призводить до «відсутності можливостей для поступального розвитку особистості», неперервності взаємовідносин дитини з дорослими в новій соціальній ситуації розвитку [3, с. 84].

О. Кононко, обґрунтовуючи думку про необхідність збереження простору дитинства, стверджує, що сьогодні дошкільний заклад перетворився на заклад форсованого навчання, «на свого роду тренувальний майданчик з підготовки 6-7-річних дітей до вступу в елітні школи та інші престижні навчальні заклади» [9, с. 5].

До основних принципів дитиноцентризму, на які потрібно спиратись під час його реалізації в організації передшкільної освіти можна віднести:

- визнання самоцінності дошкільного та молодшого шкільного віку як найважливіших періодів розвитку особистості;
- організація навчання в межах специфічних для старших дошкільників та молодших школярів видів діяльності;
- використання методів і форм навчання, що відповідають своєрідності розвитку дитини старшого дошкільного та молодшого шкільного віку [7, с. 198].

Смисл періоду дитинства полягає не в підготовці до майбутнього дорослого життя, яке «спроєктоване» дорослими згідно із сучасними недосконалими зразками, а в повноцінному проживанні цього періоду. Саме завдяки наданим можливостям особистість дитини розвивається як самоцінність. А це передбачає створення необхідного соціокультурного середовища, відмову від застарілих технологій, проектування нових видів соціальної взаємодії [3, с. 78].

У контексті передшкільної підготовки дитини до школи, з огляду на важливість збереження для дитини періоду дошкільного дитинства, важливим визначається недопустимість штучної акселерації розвитку дитини, надмірного захоплення шкільними технологіями та

формуванням навчальних ЗУНів, ігнорування або недооцінювання ігрової діяльності у дошкільний період тощо.

Питання для рефлексії

1. Надайте визначення терміну «передшкільна освіта». Розкрийте широке та вузьке трактування даного поняття.
2. Які складові даного поняття Ви визначаєте як найбільш важливі стосовно специфіки передшкільної освіти? Обґрунтуйте свою думку.
3. Чим, на Вашу думку, відрізняються поняття «передшкільна освіта» та «передшкільна підготовка дітей»? Обґрунтуйте свою думку.
4. Які законодавчо-нормативні документи скеровують розвиток передшкільної освіти в Україні? Коротко охарактеризуйте найбільш важливі з них.
5. Чим визначається специфіка змісту передшкільної освіти від дошкільної освіти?
6. Якою мірою співупорядковуються зміст дошкільної і передшкільної освіти?
7. Назвіть основні завдання передшкільної освіти й акцентуйте, який саме аспект розвитку дитини, підготовки її до школи тощо визначається у реалізації даного завдання.
8. На основі знань дитячої психології розкрийте сутність поняття «вікові новоутворення» стосовно розвитку дитини передшкільного віку.
9. Назвіть складові освіти, які забезпечують повноцінний особистісний розвиток дитини.

Використані до теми джерела

1. Богуш А. М. Дитинство в сучасному освітньому просторі. *Країна дошкілля*. 2014. №1-3. С. 3-6.
2. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021- 2027 роки та план заходів з її реалізації/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/497-2021-%D1%80#Text>
3. Діти і соціум: монографія / за заг. ред. А. М. Богуш. Луганськ: Альма-матер, 2006. 368 с.
4. Долинна О. П., Бурова А. П., Низковська О. В., Носачова Т. П. *Обов'язкова освіта дітей старшого дошкільного віку: форми*

- здобуття, організація і зміст роботи. Рекомендовано до використання у ЗДО. Лист ІІТЗО від 12.04.2011 № 14.1/18-Г-229. Тернопіль: Мандрівець, 2011. 128 с.
5. Закон України «Про дошкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
 6. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
 7. Ковшар О. В. Здійснення організації передшкільної освіти на засадах дитиноцентризму. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки.* 2014. Вип. 65. С. 183-199.
 8. Ковшар О. В. Теоретико-методичні засади організації передшкільної освіти: монографія; Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет» МОН України. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2015. 270 с.
 9. Кононко О. Л. Збережемо простір дитинства. *Дошкільне виховання.* 2004. №1. С. 5.
 10. Концептуальні засади реформування середньої школи. Концепція НУШ. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf>
 11. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку / Національна академія педагогічних наук України. Київ: ФОП Ференець В. Б., 2020. 44 с.
 12. Кушнір В. Сучасні виклики до передшкільної освіти в контексті завдань Нової української школи. Дошкільна освіта в контексті нових цілей української школи: колективна монографія / За наук. ред. проф. В. Кушнір. 2020. Намелн: InterGING. С. 6-21.
 13. Ліпчевська І., Половіна О. Наступність дошкільної освіти та Нової української школи: реалії та перспективи. *Інноватика у вихованні.* 2018. Вип. 7 (1). С. 203–214.
 14. Нова українська школа. Сайт МОН України. <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
 15. Поніманська Т. І. Соціокультурні засади проблеми дитинства в контексті концепції гуманістичного виховання. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді:* зб. наук. праць. Київ; Житомир, 2003. Кн. 1. С. 24–28.

16. Психолого-педагогічне забезпечення передшкільної освіти. *Науковий вісник Миколаївського державного університету: зб. наук. праць* / за заг. ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти. Спецвипуск: Педагогічні науки: у 2 т. Миколаїв: МДУ, 2008. Т. I. 264 с.
17. Рекомендації комітетських слухань щодо дошкільної освіти (2020) Режим доступу: <https://www.auc.org.ua/novyna/u-rekomendaciyah-komitetskyh-sluhan-vrahovanopropozyciyi-amu-shchodo-doshkilnoyi-osvity>
18. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ: монографія / Н. Гавриш, О. Рейпольська та ін.; за заг.ред. О. Рейпольської: Київ–Кропивницький:Імекс-ЛТД, 2018. 280 с.
19. Степанова Т.М. Трансформації змісту передшкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки (кінець ХІХ–ХХ століття): монографія. Київ: Вид-во «Видавничий Дім «Слово», 2011 р. 424 с.
20. Суютинова К. Є. Умови забезпечення рівних стартових можливостей здобуття передшкільної освіти. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2013. Вип. 37. С. 388-393.

Тема 2

Компаративний педагогічний аналіз зарубіжного досвіду передшкільної освіти

План

1. Зарубіжний педагогічний досвід підготовки дітей до школи як чинник реформування національної передшкільної освіти.
2. Специфіка організації підготовки дітей до школи у різних країнах світу.
3. Можливості використання зарубіжного досвіду підготовки дітей до школи в організації передшкільної освіти України.

1. Зарубіжний педагогічний досвід підготовки дітей до школи як чинник реформування національної передшкільної освіти

Для ефективного реформування національної освіти важливим чинником є урахування зарубіжного досвіду організації та функціонування різних освітніх ланок, у тому числі – дошкільної. У багатьох країнах світу дошкільна освіта є первинною ланкою єдиної системи виховання і навчання. Нею опікуються місцеві органи влади, промислові та сільськогосподарські підприємства, релігійні та громадські організації, приватні особи. Як правило, у більшості країн функціонують стаціонарні та сезонні ясла, садки з різною тривалістю роботи, дошкільні відділення при початкових класах, материнські школи, майданчики. Виховна робота, метою якої є гармонійний розвиток дітей, формування навичок життя в суспільстві, здійснюється відповідно до програм виховання та навчання. У всіх країнах існують системи підготовки педагогічних працівників (курси, середні спеціальні, вищі навчальні заклади).

Про важливість забезпечення наступності та взаємодії між дошкільною та початковою освітою йдеться в міжнародних нормативно-правових документах:

- Концепції ООН про права дитини, документах ЮНЕСКО з освітньої політики в сфері дошкільної освіти [26];

- звітах ЮНЕСКО «Внесок дошкільної освіти в інтересах сталого суспільства»;
- резолюціях, організованих ЮНЕСКО міжнародних конференцій, що присвячені визначенню та визнанню статусу дошкільного дитинства [26].

Кожна національна система дошкільної освіти має свої особливості та власний передовий досвід. Їх вивчення може сприяти вирішенню проблем, пов'язаних з організацією та розвитком передшкільної освіти в Україні [1, с. 27].

Вивченням педагогічного досвіду зарубіжних країн займається така наука, як *порівняльна педагогіка*. Також вона може мати назву *педагогічної компаративістики*. Як галузь наукового знання компаративістика у галузі педагогічної освіти спрямована на розкриття закономірностей функціонування освітніх систем у різних країнах шляхом пізнання спільного й відмінного у їх розвитку.

У дослідженні Є. Скворчевської [6] здійснено компаративно-порівняльний аналіз національної та зарубіжної освіти в ланці шкільної, вищої, а також інклюзивної освіти. Зазначено, яке місце займає ланка передшкільної освіти як освіта дітей п'ятирічного віку в структурі обов'язкової освіти в Україні та європейських країнах. Зокрема, визначено, що:

Обов'язкова освіта – це визначений державою обов'язковим мінімумом освіти для кожної особи, що проживає в країні, який забезпечується фінансово та регулюється законодавством у сфері освіти. Як правило, початок обов'язкової освіти співвідноситься з певним віком. Тривалість повної загальної середньої освіти, згідно з запровадженою реформою НУШ – 12 років, випускний вік учнів становить 18 років (рівень МСКО 3). Однак, на сьогодні (і до 2029 р.) фактична тривалість повної загальної середньої освіти становить 11 років (випускний вік учнів – 17 років), оскільки перехід на 12-річну загальну середню освіту відбувається поетапно:

1. для початкової освіти перехід розпочався 1 вересня 2018 року,
2. для базової середньої освіти розпочнеться 1 вересня 2022 року,
3. для профільної середньої освіти – 1 вересня 2027 року [6, с. 104].

Разом з тим, законами у сфері освіти визначено як обов'язкову також дошкільну освіту дітей п'ятирічного віку, що дає підстави визначати тривалість обов'язкового навчання в Україні як таку, що складається з тривалості повної загальної середньої освіти і одного року дошкільної освіти, так, як і в 17 країнах Європи (Австрія, Болгарія, Греція, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Нідерланди, Польща, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чеська Республіка, Швеція, Боснія та Герцеговина, Швейцарія, Сербія), в яких відвідування принаймні останнього року дошкільної освіти (рівень МСКО 0) є обов'язковим.

За цією логікою, обов'язкове навчання в Україні, станом на сьогодні й впродовж перехідного періоду до 12-річної повної ЗСО, становить 12 років (11 шкільної + 1 дошкільної / передшкільна ланка освіти) і становитиме 13 років (12+1) з 2029 року. Питання визначення та тривалості обов'язкової освіти в Україні є дискусійним, оскільки в Конституції України обов'язковою освітою визначено лише повну загальну середню, а профільними законами, якими саме регулюється сфера освіти, – й останній рік дошкільної освіти (передшкільна ланка освіти). Це потребує вирішення на державному рівні, оскільки наразі існують розбіжності у формулюваннях положень статей Конституції України і законодавства про освіту щодо обов'язкової освіти.

Тривалість повної загальної середньої освіти в країнах-членах ЄС доволі різниться: від 12 до 14 років, при цьому випускний вік, після завершення повної загальної середньої освіти, в жодній країні не є меншим ніж 18 років. Тривалість обов'язкового навчання в Україні передбачена законами України «Про освіту» (2017 р.), «Про дошкільну освіту» (в редакції 2020 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), не є винятковою, порівняно з іншими країнами Європи, а є такою ж, як у Німеччині (5 земель), Угорщині, Франції, Македонії [6, с. 105-107].

Передшкільний період у дошкільних закладах різних країн представлений у відповідних їм національних формах. У Німеччині, Австрії та Швейцарії функцію передшкільного ступеня здійснюють «підготовчі групи або класи» при дитячих садках або початкових школах, в залежності від різного рівня готовності дитини до навчання. У Франції використовуються різні форми інтеграції дитячих і початкових класів, наприклад, старша група малюків материнської школи (4-5 років), сполучена з першим роком навчання початкової

школи, є «підготовчим класом». У Фінляндії цю роль виконують передшкільні групи для дітей 6 років; в Італії – «підготовчий до школи рік» в дитячому садку («дитяча школа»); у Польщі – нульові класи при школах або підготовчі групи в дитячих садках [1, с. 31].

2. Специфіка організації підготовки дітей до школи у різних країнах світу

Сполучені Штати Америки

На сьогодні в США відсутня єдина державна система освіти, кожен штат має право визначати її структуру на свій розсуд. Виховання й навчання дітей 3-5 років здійснюється в Америці в дошкільних освітніх установах. У початковій школі діти навчаються від 6 до 13 років. Дошкільна освіта в США не є обов'язковою. Батьки можуть віддати дітей в різні установи: дитячий садок, ясла, центри дошкільних програм, денні центри по догляду за дітьми, де протягом двох років діти від 4 до 6 років отримуватимуть дошкільну освіту. В окремих штатах діти отримують сертифікати про дошкільну освіту, в яких відображаються відвідуваність, поведінка і загальні досягнення дитини.

У деяких штатах для зарахування дитини до початкової школи потрібен сертифікат про дошкільну освіту. У початковій школі велика увага приділяється навчанню дітей читанню, знайомству з рідною літературою, письму, орфографії, розвитку мовлення, залученню до музичного, образотворчого мистецтва. Дітей вчать арифметиці, основам історії, географії, природознавства та гігієни. Проводяться також заняття з ручної праці, вихованців долучають до здорового способу життя під час занять фізкультурою. Характерним для початкової школи є комплектування класів в залежності від здібностей і успіхів учнів (обдаровані, нормальні та нездатні діти). Дітей тестують фахівці, визначають рівень інтелекту, вроджену обдарованість.

Терміном «передшкільна освіта» (pre-school) послуговуються, коли мова йде про освіту дітей у приватних та релігійних дошкільних установах, закладах, що адмініструються громадськими школами. Натомість «дошкільня» (prckindergarten) використовується для позначення освіти дітей у громадських дошкільних закладах, заснованих

штатом, федеральними місцевими фондами чи благодійними організаціями громадського сектору. Поняття «рання освіта дітей» та «дошкільне виховання» (early childhood education, early childhood upbringing) є тотожним визначенню «дошкільна освіта» (pre-school education) і використовується для позначення дошкільної освіти дітей від народження до п'яти-шести років обумовлюється джерелами їхнього фінансування: приватні (Private preschools), державні (Heard Start-State pre-schools) та громадські дошкільні установи (Public Preschools) [1, с. 35].

Канада

Освіта для дітей в Канаді в загальних рисах нагадує українську: діти відвідує спочатку дитсадки, потім школи (початкову та середню ланки), а потім вступають до університетів, коледжів або академій.

Дошкільна освіта в Канаді (*Primary Kindergarten*) не є обов'язковою, на відміну від початкової та середньої. Однак у кожній провінції діє безліч дитячих садків, відвідування яких є безкоштовним як для громадян Канади, так і для іммігрантів. А при реєстрації дитини в дошкільний заклад можна обійтися навіть тимчасовим видом на проживання. Діти починають відвідувати дитячі садки з 3-4 років і перебувають там до досягнення шкільного віку – 5-6 років. Навчальний рік починається у вересні й закінчується в липні. Батьки можуть вибрати одну з систем відвідування: повний (6-8 годин) або неповний день (3 години в різний час дня за вибором).

Викладачі, вихователі та няні проходять спеціальну сертифікацію і мають видані урядом ліцензії на педагогічну діяльність. Навчальний план складається кожним дитячим садком індивідуально й обов'язково надається батькам для ознайомлення.

Крім державних дитячих садків, відвідування яких безкоштовно для всіх дітей, в Канаді працюють приватні дошкільні установи. Їх послуги платні і обходяться приблизно в 400 доларів США на місяць, хоча за якістю вони практично не відрізняються і вже тим більше не перевершують державні установи. Навчальна та розвиваюча програма в державних і приватних дитячих садах теж майже нічим не відрізняється. Діти отримують загальні початкові знання, освоюють навички спілкування, беруть участь в заходах, спрямованих на творчий і спортивний розвиток.

Також майже в кожній провінції існують іншомовні дитсадки (для дітей діаспори), але вони недержавні і, відповідно, платні.

Крім загального розвитку, в дошкільних установах належна увага приділяється також лінгвістичній підготовці дітей-іноземців, яка згодом буде грати велику роль і в соціальному житті, і в освіті дитини. При кожному дитячому садку організовані курси англійської та французької мов, і буквально через кілька місяців дитина зможе без проблем адаптуватися до нового кола спілкування, активно використовувати і сприймати нову мову [1; 5].

Німеччина

Дошкільні заклади в Німеччині залежить від вільного вибору батьків. Більшість з них приймає це рішення, виходячи тільки зі своїх можливостей приділяти дитині час. Основна відмінність дитячих садків (*Kindergarten*) Німеччини від дошкільних установ іншої частини Європи – в них не проводять початкового навчання й не готують дітей до школи. За великим рахунком німецькі дитячі садки не входять в освітню систему країни і стоять особно.

Система організації дитячих садків поставлена дуже добре: лєвова частка їх знаходиться під заступництвом благодійних або церковних фондів, міських муніципалітетів. Деякі промислові підприємства та великі компанії створюють свої відомчі дитячі садки, куди надходять діти їх співробітників. Також завжди є можливість віддати дитину в приватний дитячий сад. Загальноприйнятий вік для вступу дитини в дитячий садок Німеччини – 3-6 років.

Оскільки дитсадки не займаються освітою, багато батьків вирішують питання альтернативно й віддають дітей до підготовчих дошкільних класів або до садків при школах. Там вчителі надають дітям елементарні знання з арифметики, читання, письма, а також готують їх до шкільного життя.

Вчителі намагаються використовувати ігрові форми навчання; забезпечити засвоєння дітьми необхідних умінь і навичок; сформувати навички соціальної поведінки. Для більшості дітей ці класи також не обов'язкові, але знання і навички дисципліни, отримані в таких класах, знадобляться вже на першому році навчання в школі.

У Німеччині підтримується діяльність найпоширеніших типів вільного дитячого садка – Вальдорфського дитячого садка та дитячого садка Монтесорі. Відкритий дитячий садок організується

на ситуативно-орієнтованій концепції дошкільного виховання, для якої характерні відкрите планування з участю дітей; навчання на базі реальних життєвих зв'язків; єдність гри і навчання; різновікова організація життя та діяльності; зв'язок із громадськістю; співробітництво батьків і дошкільного закладу [1, с. 35; 2].

Велика Британія

Сучасна система освіти Великобританії включає в себе дошкільне виховання, початкову освіту, загальну середню освіту, систему подальшої освіти, вищу освіту. Відповідно до Акту про «Реформу освіти» (1988 р.) період обов'язкової освіти поділений на чотири «ключові стадії»: 5-7 років, 7-11 років, 11-14 років, 14-16 років.

Дошкільних закладів у країні недостатньо для того, щоб забезпечити доглядом усіх дітей до школи, навчання в якій починається з 5 років. З цього віку для дошкільнят починається обов'язкове навчання, і діти вступають до школи для малюків (передшкільна освіта). З 7 років вони переходять до молодшої школи, а в 11 років – до середньої. Основні принципи, початкової освіти дітей 5-7 років і 7-11 – надання збалансованої та різнобічної освіти, яка відповідає віку, здібностям, можливостям і будь-яким спеціальним освітнім потребам дітей.

Головна частина програми навчання охоплює шість областей розвитку: особистісний, суспільний та емоційний розвиток; спілкування, мова та грамотність; розвиток математичних здібностей; розвиток мислення; фізичний; творчий розвиток. Основний час присвячено вивченню англійської мови (35-40% навчального часу), 10-15% займає фізичне виховання, близько 12% часу – ручна праця й мистецтво, інші години розподілені між уроками арифметики, історії, географії, природознавства та релігії. Час, що відводиться на вивчення кожної області розвитку, не визначено, він встановлюється директором і персоналом конкретного освітнього закладу.

Різноманітність типів дошкільних закладів і програм відображає головну концепцію англійського дошкільного виховання, яка розглядає дошкільника як активного учасника пізнання навколишнього середовища. Тому виховання спрямовується на розвиток індивідуальної особистості дитини, її самостійності в оволодінні різними видами діяльності [1, с. 37].

Франція

На даний час структура освіти у Франції включає в себе дитячий садок, початкову школу, коледж, ліцей, вищу школу, університет.

В наші дні основним типом дошкільних закладів у Франції, в яких виховують дітей віком від 2 до 6 років, є *материнські школи*. Французькі заклади дошкільної освіти, названі материнськими школами, вважаються гордістю системи освіти Франції і не мають аналогів у світі. Не будучи, по суті, ні яслами, ні дитячими садками, вони керуються в своїй діяльності особливим педагогічним принципом. «Це не просто школа в звичайному розумінні слова. Вона являє собою перехід від сімейного світу до школи, зберігаючи серцеву і поблажливу м'якість сім'ї, у той же час, привчаючи до роботи і суворого дотримання шкільних правил», – говорила в кінці ХІХ в. генеральний інспектор французьких материнських шкіл Поліна Кергомар.

Навчальний день у маленьких учнів материнської школи починається о 8.30 і закінчується о 16.30, навчальний тиждень складається з 26 годин, і розділений на дев'ять частин по півдня. Навчальний план укладається на рік Міністерством національної освіти Франції. Він планується для 36 навчальних тижнів, розділених на 5 періодів і 4 канікулярних відрізка. У вихідні діти не навчаються. Цілі, зміст, методи, засоби та структура освіти, а також форми контролю визначаються Урядом, який видає програми та офіційні інструкції.

У Франції також існують альтернативні варіанти приватних дитячих садків, які відрізняються обладнанням та предметним середовищем. Країна займає одне з перших місць у світі за кількістю дітей, залучених до системи суспільного дошкільного виховання. Навчання у французькому дошкільному закладі не є обов'язковим, але на сьогоднішній день практично 100% дітей у віці від 3 до 5 років навчаються в материнських школах [1, с. 34].

Нідерланди

У Нідерландах основним законом, що регулює освіту та навчання дітей дошкільного віку, є Закон «Про турботу дітей», який вступив у силу 1 січня 2005 року. Цей новий закон для Нідерландів майже не змінювався до 2010 року. Перші організації по догляду за дітьми у Нідерландах з'явилися ще у 1840 році, коли діти матерів-робітниць могли бути направлені в установи, відомі як «bewaarscholen», у віці 2

років. Сьогодні дошкільна система освіти Нідерландів являє собою: денні ясла, призначені для дітей від 6 тижнів до 3 років; установи по догляду за молодшими школярами (віком від 4 до 12 років). Також можуть бути створені агенції з організації догляду за дітьми приватними особами у себе вдома; дитячі установи для дітей співробітників, які фінансуються роботодавцями [4, с. 81].

Республіка Куба

У Кубі з 1959 року реалізовувалась система програм освіти дітей дошкільного і передшкільного віку в денних групах «Навчай свою дитину». За цими програмами діти віком 6 – 7 років, які жили в сільській місцевості, повинні були один – два рази на тиждень відвідувати початкові школи разом із батьками, де з ними проводили заняття і бесіди. Із 1965 року в США функціонує національна програма Head Start, у рамках якої надаються всебічні послуги у сфері розвитку дітей від трьох до п'яти років. А з 1994 року ЮНІСЕФ (Дитячий Фонд ООН – UNICEF) розпочав сумісну роботу з урядами різних держав по створенню системи програм розвитку дітей дошкільного і передшкільного віку на сімейному і комунікативному рівні в якості альтернативи більш дорогим закладам дошкільної освіти. Розгорнута в 24 провінціях Туреччини програма навчання 125 матерів є складовою частиною цієї системи. Для більш повного охоплення сімей по національному каналу телебачення демонструвались серії фільмів про розвиток дітей від народження до 8 років «Ініціатива з навчання батьків». Усі ці програми мають багатоаспектний підхід до розвитку дітей, оскільки поєднують у собі питання охорони здоров'я, освіти, харчування і розвитку [1, с. 33].

Республіка Казахстан

У 2006 році республіка Казахстан прийняла Державний обов'язковий загальноосвітній стандарт передшкільної підготовки дітей віком від 5 до 6 років як нової моделі дошкільної освіти дітей означеного віку. Одним із завдань такого стандарту є привернути увагу педагогічної спільноти до розуміння важливості передшкільного етапу в розвитку дитини і підготовки її до школи. У державному стандарті передшкільна підготовка розглядається як обов'язкова ланка системи дошкільної освіти, в рамках якої реалізується

програма формування готовності дитини 5–6 років до навчання у школі [5].

Стандартом визначено типи закладів передшкільної освіти, як-от:

- дошкільний заклад для дітей до 6 років;
- дошкільний центр з пріоритетним здійсненням одного чи кілька напрямів розвитку дітей 5–6 років;
- міні-центри для вихованців 5–6 років;
- передшкільні групи та класи для дітей 5–6 років (у дошкільних закладах і школах).

В основу розробленого документа покладено різні види готовності: психологічну, фізіологічну, особистісну, інтелектуальну, соціальну. Державний стандарт передшкільної освіти в Казахстані охоплює: систему вимог до психолого-педагогічних засад виховання і навчання дітей 5–6 років; регламентує правила організації педагогічного процесу з дітьми 5–6 років, визначає роль і місце учасників освітнього процесу; інтегрує дошкільні заклади, систему освіти, сім'ю, соціум у вирішенні соціокультурного завдання – формування нової моделі дошкільної освіти дітей 5–6 років; регулює здійснення наступності між дошкільним дитинством і початковою школою. Передшкільна підготовка в означеному стандарті розглядається як обов'язкова ланка системи дошкільної освіти, в рамках якої реалізується програма готовності дітей 5–6 років до школи.

Кінцевим результатом підготовки дітей до школи передбачається формування у них ключових компетентностей за такими освітніми галузями: здоров'я й досвід дитини (фізична готовність), когнітивний досвід особистості (розумова готовність), досвід творчості (особистісна готовність), досвід комунікативно-практичної діяльності (мовленнєва і комунікативна готовність), досвід формування взаємовідносин (мотиваційна морально-етична готовність).

У державному стандарті передшкільної освіти, прийнятому у республіці Казахстан, зазначено також вимоги до особистості вихователя і його освіченості, до організації комфортного середовища для дітей 5–6 років щодо їхньої підготовки до школи та завдання і обов'язки сім'ї у підготовці дітей до школи [1, с. 33].

3. Можливості використання зарубіжного досвіду підготовки дітей до школи в організації передшкільної освіти України

Досвід різних країн світу зі створення передшкільних класів визначає, що вони дуже розповсюджені та адресовані дітям, як правило, з 5-6 років. Але відвідування дітьми дошкільних класів, у яких здійснюється підготовка їх до навчання у школі, відповідно до законодавства країн ЄС не завжди є обов'язковим. Згідно статистичних даних, більше 90 % дітей старшого дошкільного віку у країнах ЄС відвідують дошкільні класи. Такий високий рівень відвідування класів передшкільної підготовки на сьогодні пов'язаний, по-перше, з освітньою традицією цих країн (у багатьох державах класи спеціальної підготовки дітей до школи існують більше 50 років), по-друге, держава створює відповідні умови здобуття дошкільної освіти (фінансування, матеріально-технічне забезпечення, навчальні програми, які позитивно впливають на розвиток дитини), за якими батьки вважають за необхідне віддавати дітей до дошкільних класів. Введення до національної системи освіти одного року передшкільної освіти, спираючись на досвід зарубіжних країн, є суттєвим і корисним нововведенням, яке може допомогти дитині швидше адаптуватися до вимог шкільної освіти.

Такий досвід може бути корисним для подальшого формування законодавства України у цій сфері [4, с. 83].

На основі узагальнення даних наукових праць з проблеми педагогічної компаративістики передшкільної освіти можна виділити декілька *найважливіших тенденцій* її розвитку у світі:

- *гуманізація*, широке використання педагогіки ненасильства, що увібрала в себе гуманістичну теорію вільного виховання. У контексті передшкільної освіти – це важлива умова подолання негативних соціальних явищ: нігілізму, втрати моральних ідеалів, асоціальної поведінки дітей, негативного ставлення до праці. Гуманістичний підхід до розвитку й виховання дитини визначено концептуальним у державному стандарті дошкільної освіти в Україні;

- *демократизація і стандартизація* (умовна однаковість – Японія, Китай, стратифікація США, Німеччина);
- *мультикультурне виховання* на основі знання та дбайливого ставлення до власної історії, культури, національних традицій, виховання толерантного ставлення дітей до представників інших національностей. Прилучення до національної культури і культур інших народів. Негативне ставлення до різних проявів дискримінації. Вплив історичних, національних особливостей, традицій на зміст і методи передшкільної освіти;
- залучення дітей до *здорового способу життя*, фізичної культури, профілактика шкідливих звичок, широке використання здоров'язберігаючих технологій в дошкільній освіті;
- інтеграція дітей з *особливими потребами здоров'я* у звичайні групи закладу дошкільної освіти (інклюзивна освіта);
- створення в дошкільному закладі *предметно-просторового середовища*, що динамічно розвивається;
- інтегрований характер та *індивідуалізована адресність* навчальних програм для кожної дитини (відмова від занять з окремих дисциплін і жорсткого планування освітнього процесу в ряді країн і в той же час упровадження елементів класно-урочної системи в старших групах дошкільних установ окремих держав);
- *відмова від традиційних* занять з предметів, *орієнтація на ігрову освітню діяльність* дошкільнят; освіта, що ураховує інтереси й запити дитини (ситуативний підхід, конструктивізм, проектна діяльність);
- *екологічна спрямованість* передшкільної освіти;
- широке використання *традиційних і нових інформаційних технологій* в освітньому процесі, формування у дітей первинних основ *інформаційної культури*, підвищена увага до формування у дошкільників готовності до самоосвіти, розвиток умінь вчитися, досліджувати, експериментувати;
- тісна взаємозацікавлена *співпраця дошкільного закладу з батьками*, підвищення якості освітніх послуг у сфері здійснення передшкільної освіти як відображення соціального замовлення суспільства і запитів батьків;
- недостатнє використання можливостей трудового виховання і профорієнтації в сучасній освітній роботі вітчизняних ЗДО і

значна увага до реалізації цього напрямку в країнах Європи (Англія, Німеччина) і Сходу (КНР, Японія та ін.);

- *реалізація наступності* в освіті дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Якими б своєрідними, оригінальними не були національні системи освіти і виховання дітей передшкільного віку, усі вони мають в основі універсальні принципи, представляють єдину й цілісну систему дошкільного виховання як загальний цивілізаційний феномен.

Вивчення історії і сучасного стану передового міжнародного й вітчизняного досвіду передшкільної освіти є важливим щодо поступального розвитку науки та практики ефективної передшкільної підготовки дітей. Такий порівняльний аналіз дозволяє виявити та свідомо реалізувати позитивні стійкі тенденції, які у подальшому слугуватимуть основою для розвитку освітніх закономірностей у конструюванні та запровадженні ефективних моделей передшкільної освіти в умовах інтеграції світового освітнього простору.

Питання для рефлексії

1. Якою є мета педагогічної компаративістики як науки?
2. Яким чином можна використовувати компаративні дослідження у визначенні шляхів реформування передшкільної освіти в Україні?
3. Досвід якої із країн щодо організації передшкільної підготовки дітей є, на Вашу думку, найбільш цікавим щодо його урахування у вітчизняній передшкільній освіті?
4. Чому, на Вашу думку, у практиці кількох європейських країн зберігається практика материнських шкіл у якості форми дошкільної та передшкільної освіти?
5. Наведіть приклади досвіду передшкільної підготовки в обраній Вами країні, де простежується мета – згладжування індивідуальних відмінностей дітей у їхній готовності до школи.
6. Що слугує законодавчою базою регулювання дошкільної / передшкільної освіти в Україні та зарубіжних країнах?
7. Чим можна пояснити, що у багатьох країнах світу було визначено 5-й рік життя як вік підготовки дитини до школи?
8. Наведіть приклади того, як ментальність населення певної країни впливає на специфіку організації передшкільної освіти у ній.

9. На основі Ваших знань з історії педагогіки визначте, якою мірою у практиці сучасних материнських шкіл Франції зберігаються педагогічні ідеї Я.-А. Коменського щодо материнської школи та підготовки дітей до школи у ній.
10. Чим, на Вашу думку, відрізняється світова практика підготовки дітей до школи у формах дошкільної освіти й т.зв. «нульові класи при школах» (назва взята узагальнено)? Обґрунтуйте свою думку.

Використані до теми джерела

1. Гарбар С. Зарубіжний досвід передшкільної освіти. Дошкільна освіта в контексті нових цілей української школи: колективна монографія / За наук. ред. проф. В. Кушнір. 2020. Намеін: InterGING. С. 22-46.
2. Дошкільна освіта в Німеччині <http://evropa.org.ua/edu/17.htm>
3. Компаративна педагогіка. URL: <https://sites.google.com/site/porivnalnapedagogika/home>
4. Мельниченко Н. Законодавче регулювання дошкільної освіти у країнах – членах ЄС та можливість застосування цього досвіду в Україні. *Юридичний вісник*. 2011. №2. С. 80-84. URL: <http://www.pravnuk.info/2013-12-27-15-15-31/884-zakonodavche-regulyuvannyadoshkilno%D1%97-osviti-u-kra%D1%97nax-chlenax-yes-ta-mozhivist-zastosuvannya-cogodosvidu-v-ukra%D1%97ni.html>
5. Освіта для дітей у Канаді: дошкільна та шкільна. Режим доступу: <https://abroadz.com/kanada-obrazovanie-dlya-detej/>
6. Порівняльна педагогіка: конспект лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 015 «Професійна освіта», денної та заочної форми навчання; упоряд. Є.Л. Скворчевська. Харків: ДБТУ, 2022. 117 с.
7. Система дошкільної освіти в Фінляндії. URL: <https://rabota-v-finljandii.com.ua/zhizn/doshkolnoe-obrazovanie.html>
8. Система дошкільної освіти в Японії. URL: <https://vseosvita.ua/library/sistema-doskilnoi-osviti-v-aponii-275539.html>
9. Як улаштована дошкільна освіта в Китаї. Презентація. URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-doshkilna-osvita-v-kita-185091.html>
10. Конвенція про права дитини ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 20.11.1989. Сайт Верховної Ради України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_021

ТЕМА 3

НАСТУПНІСТЬ ЯК ОСНОВА ПЕРЕДШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

План

1. Наступність у контексті головних принципів реалізації передшкільної освіти.
2. Наступність як базис передшкільної освіти.
3. Взаємоузгодженість компетентностей дошкільної і початкової ланки як умова реалізації наступності освіти.

1. Наступність у контексті головних принципів реалізації передшкільної освіти

Серед концептуальних засад національної освіти, зокрема, визначаються такі, які пов'язані із реалізацією *принципів* наступності, спадкоємності, перспективності, які б на практиці забезпечували неперервність освіти. Кожний із зазначених принципів має своє наукове тлумачення, з'ясування сутності чого дозволить більш детально зрозуміти зміст кожного із понять «наступність», «спадкоємність», «перспективність», а також їх співупорядкованість стосовно феномену передшкільної освіти.

Проаналізуємо зазначені поняття більш детально.

Термін *неперервна освіта* у Словнику професійної освіти визначається як «система безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального потенціалу як найвищої цінності нації» [19, с. 216]. Неперервна освіта відкриває можливості для досягнення цілісності й наступності в навчанні й вихованні, перетворення освіти у «процес, що триває все життя» [там само].

Передумови для реалізації ідеї неперервної освіти виникли у різних країнах у 50–60-х роках ХХ ст. При цьому неперервна освіта спочатку розглядалась як проблема освіти дорослих і призначалась

для компенсації недоліків попередньої підготовки або поповнення знань у зв'язку з новими вимогами життя до професії. Однак обмеженість такого підходу була швидко усвідомлена, що призвело до появи нового погляду на неперервну освіту як на систему, в якій поєднується освіта для дорослих із загальною освітою. Термін «неперервна освіта» вперше вживається в матеріалах ЮНЕСКО у 1968 р., а після публікації доповіді комісії під керівництвом Е. Фора (1972 р.) було прийнято рішення ЮНЕСКО, що визнало «неперервну освіту основним принципом для нововведень або реформ освіти в усіх країнах світу» [13, с. 108-109].

Неперервність освіти визначено пріоритетним напрямом її реформування в Україні. У Національній доктрині розвитку освіти в Україні наголошується на тому, що неперервність має забезпечуватися наступністю та координацією освітньо-виховного процесу між її суміжними ланками, що функціонують як продовження попередніх і передбачають необхідну підготовку осіб щодо можливого переходу до наступних ступенів. Отже, державою задекларовано принципову важливість неперервності, перспективності та наступності освіти у процесі розвитку і становлення особистості в її індивідуальній еволюції [18, с. 48].

Система неперервної освіти охоплює різні типи навчально-виховних закладів (школа, інтернат тощо) та неформальні (значущі люди, освітні курси, без сертифікації і т. ін.) види освіти, а також зв'язок між предметами й різними аспектами розвитку людини (фізичним, моральним, інтелектуальним тощо) на окремих етапах життя, що вивчаються, здатність до асиміляції нових досягнень науки; вдосконалення вмінь учитися; стимулювання мотивації до навчання; створення відповідних умов і атмосфери для професійного зростання; реалізація творчого та інноваційного підходів, створення умов для самоосвіти тощо [13, с. 112].

З огляду на важливість забезпечення наступності й неперервності освіти, процес її реформування в Україні здійснювався з підготовкою відповідної теоретичної платформи, у тому числі – законів про освіту, дошкільну, позашкільну освіту, запровадженням Нової української школи, а також з прийняттям Державного стандарту початкової освіти (ДСПО, 2017 р.) [6], Базового компоненту дошкільної освіти (БҚДО, 2021 р.) тощо [5].

За А. Богуш, *неперервна освіта* – це полікомпонентний процес, ефективність якого залежить від реалізації таких його компонентів, як наступність і перспективність. У такому розумінні неперервна освіта відкриває можливості для досягнення цілісності й наступності в навчанні і вихованні, перетворення освіти на процес, що триває упродовж всього усього життя людини [1].

Неперервність (як погляд зверху (*учителя*) вниз) передбачає:

- обізнаність учителів початкової школи із програмами та методиками розвитку й виховання дітей у закладі дошкільної освіти;
- обізнаність учителів із результатами розвиненості, навченості, вихованості дітей за розділами Програми дошкільної освіти у її відповідності з освітніми напрямками Базового компоненту дошкільної освіти.

Чинниками феномена «неперервність» є наступність, спадкоємність, перспективність, які забезпечують цілісність освіти. За твердженням А. Богуш, зазначені чинники також є взаємопов'язаними й вони визначають вплив на:

- *наступність*, що запобігає кризовим явищам у психічному розвитку особистості;
- *спадкоємність*, що визначається у цілісному формуванні загально навчальних умінь і навичок дітей;
- *перспективність* – оскільки це визначення й реалізація пріоритетних ліній підготовки дитини до навчання у школі з урахуванням вимог початкової освіти до рис, умінь і навичок дитини, які необхідні їй для успішного навчання в школі [1; 2].

Перспективність – це погляд знизу (*вихователя*) вгору, що передбачає:

- обізнаність педагогів дошкільної ланки освіти з програмами і технологіями навчання і виховання учнів початкової школи;
- той показник, який дозволяє визначити адекватні віку орієнтовні показники засвоєння дошкільниками знань, умінь і навичок [8].

Перспективна система освіти повинна бути здатна не тільки озброювати знаннями, а й внаслідок постійного та швидкого оновлення знань у нашу епоху формувати потребу в неперервному

самостійному оволодінні ними, вміннями й навичками самоосвіти, вона також передбачає самостійний і творчий підхід до знань протягом усього активного життя людини. Освіта повинна в результаті стати таким соціальним інститутом, який був би здатний надавати людині різноманітні освітні послуги, що дозволяють вчитися безперервно, забезпечувати широким верстам населення можливість отримання післядипломної і додаткової освіти [13, с. 111].

Неперервність освіти відноситься, перш за все, до сфери організації педагогічного процесу, його дидактичного наповнення та методичного забезпечення, тобто до самої системи освітнього закладу. А спадкоємність розуміється як спадкоємність у розвитку дитини. З такої позиції спадкоємність забезпечує повноцінний особистісний розвиток, фізіологічне і психологічне благополуччя дитини в перехідний період від дошкільної освіти до школи й спрямована на перспективне формування особистості дитини з опорою на її попередній досвід і накопичені знання.

Реалізація завдань передшкільної підготовки на принципах наступності сприятиме успішній адаптації дітей до умов навчання в школі. У свою чергу проблема наступності тісно пов'язана з проблемою перспективності в організації процесу навчання. Перспективність в тоді визначається як передумова для успішної реалізації мети навчання на наступному освітньому щаблі, тобто наявність у завданнях передшкільної освіти пропедевтичної підготовки дитини до засвоєння змісту шкільної програми.

*▣ **Наступність і спадкоємність є головними умовами неперервної освіти щодо комфортності особистості на різних етапах її розвитку та навчання***

Термін **спадкоємність** тлумачиться словником як успадкування чогось [7], продовження – це педагогічні аспекти неперервності освіти і підготовки дітей дошкільної ланки до навчання в початковій школі. Академік А. Богуш розглядає спадкоємність як успадкування школою діяльнісного й комунікативного аспектів життя дитини на його дошкільному етапі [1], що представлено на рис. 1.

Діяльнісний аспект

- передбачає збереження унікальної провідної діяльності дошкільного віку, з поступовим її ускладненням і літичним переходом до нової, більш складної навчальної діяльності, яка вимагає від дитини довільностей всіх психічних процесів.

Комунікативний аспект

- передбачає збереження на перших етапах навчання особистісно-інтимного спілкування вчителя з учнями, це є лагідно-довірливе, гуманне ставлення до дитини, яка щойно ввійшла в новий колектив, вступила внову соціальну позицію, що зветься "учень", "школяр".

Рис. 1. Аспекти спадкоємності у контексті передшкільної освіти

Отже, особливістю взаємодії ЗДО та школи з метою якісної передшкільної підготовки є забезпечення безперервності, наступності та перспективності передшкільної та початкової ланок на державному законодавчому рівні. Для цього в системі безперервної освіти слід виділити нову проміжну освітню ланку, а саме – передшкільну освіту, яка повинна стати обов'язковою.

2. Наступність як базис передшкільної освіти

У державних документах України вказується на необхідність забезпечення *наступності* між дошкільною та початковою освітою, розглядаючи це як важливу умову досягнення всебічного, гармонійного та оптимального рівня розвитку особистості [5; 6]. Завдяки наступності можна забезпечувати цілісність та ефективність освітнього процесу в системі дошкільної і початкової освіти. У галузі педагогічної діяльності наступність відграє роль як умова засвоєння

накопичених людством знань новими поколіннями. Видатний педагог В. Сухомлинський говорив: «наступність в навчанні – це, з одного боку, продумана підготовка учнів до здобування нових знань і, з другого, – уміння вчителя під час викладення нового матеріалу опиратися на ті знання, які вже є у школярів, розвивати і вдосконалювати їх».

Наступність – це діалектична закономірність розвитку всіх життєвих явищ, завдяки якій відбувається процес безперервної еволюції. Завдяки наступності на фундаменті раніше сформованих надбань надбудовуються нові, які зберігають у собі елементи своїх попередників [18, с. 49].

За Г. Назаренко, наступність розглядається як один з основоположних принципів неперервної освіти, як необхідна умова досягнення неперервності, плановості та інтегративності освітнього процесу. Конкретизація принципу наступності для перших двох ступенів загальної освіти дозволяє сформулювати його таким чином: освітній процес на етапі дошкільної та початкової ланок освіти повинен забезпечити плавний, природний перехід дитини від позиції дошкільника до позиції молодшого школяра [16, с. 5].

У педагогічній літературі наступність дошкільного закладу та початкової школи традиційно визначається як змістовий, двобічний зв'язок, що передбачає, з одного боку, спрямованість навчально-виховної роботи в дошкільному закладі на ті вимоги, які будуть висунуті дітям у школі, а з іншого – опору вчителя на досягнутий старшими дошкільниками рівень розвитку, на знання, навички та досвід дітей.

У галузі передшкільної освіти можна говорити про те, що наступність передбачає знання вчителями початкової школи змісту програм і педагогічних технологій супроводу процесу дошкільної освіти, базових досягнень у розвитку та вихованості дітей старшого дошкільного віку.

Нормативно-правовим підґрунтям для забезпечення наступності між дошкільною та початковою ланками освіти на етапі підготовки дітей до навчання у школі стали, зокрема, такі документи:

- Лист Міністерства освіти і науки України від 20.06.2013 №1/9-446 та інструктивно-методичні рекомендації до нього «Про організацію роботи в дошкільних навчальних закладах у 2013/2014 навчальному році»;

- Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» (схвалена рішенням колегії Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 01.03.2012; затверджена наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 25.05.2012 № 604);
- Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти. Додаток до листа МОН України від 19.04.2018 № 1/9-249.

Сучасними вченими (О. Савченко, О. Проскура, О. Кононко, Т. Піроженко) визначено такі **пріоритетні напрямки наступності** між дошкільною та початковими освітніми ланками:

Перший напрямок – узгодження мети навчання, виховання і розвитку особистості на дошкільному та початковому шкільному рівнях освіти. Метою дошкільної освіти є всебічний загальний розвиток дитини, визначений Базовим компонентом дошкільної освіти у відповідності з потенційними віковими можливостями. Натомість освіта в початковій школі орієнтується на продовженні всебічного загального розвитку дітей з урахуванням специфіки шкільного життя поряд з освоєнням найважливіших навчальних навичок у читанні, письмі, математиці тощо.

Другий напрямок – узгодження, взаємопроникнення та удосконалення основних методів навчання та форм роботи як у закладах дошкільної освіти, так і в початковій школі. Рекомендується використання таких форм і методів навчання, як створення предметного розвивального середовища відповідно до віку дітей як у закладі дошкільної освіти, так і в початковій школі; використання в початковій школі, особливо на перших, ранніх етапах навчання дітей, ігрових прийомів та створення емоційно насиченої пошукової ситуації, яка забезпечує умови для самостійної практичної діяльності дитини.

Третій напрямок – послідовне збагачення та формування компетентностей дитини дошкільного та молодшого шкільного віку як результату освіти [15].

Як зазначають К. Волинець, Ю. Волинець, Н. Стаднік, реалізація наступності в ланці передшкільної освіти передбачає створення та упровадження єдиної, динамічної, перспективної системи конструктивних дій, спільних для управлінців, педагогів і батьків, спрямованих

на розвиток, навчання й виховання старших дошкільників і молодших школярів. Ефективність системи забезпечення наступності значною мірою залежить від впровадження в освітній процес закладу дошкільної освіти і початкової школи принципово новітніх способів взаємодії і зв'язку змісту, програм, методів і форм організації навчання в закладі дошкільної освіти та на початковому рівні загальної середньої освіти. Також це стосується підготовки педагогів, здатних вирішувати науково-методичні та практичні завдання з інноваційного розвитку дошкільної й початкової освіти. Означені умови повинні відповідати реаліям не тільки сьогодення, але й майбутнього, пріоритетом яких буде формування людини нової формації [4, с. 25].

Г. Назаренко виділяє *три напрями реалізації наступності* у забезпеченні навчання дошкільників і молодших школярів:

- 1 напрям – забезпечення готовності дошкільників до навчання в школі;
- 2 напрям – створення умов для найшвидшої адаптації першокласників до шкільних умов;
- 3 напрям – розвиток учнів початкової школи на основі надбань дошкільного дитинства та із застосуванням дошкільних технологій [16, с. 10].

До **умов**, які дозволятимуть забезпечувати наступність між дошкільною та шкільною освітніми ланками, можна віднести, зокрема, такі:

- широке введення до навчального процесу ігор як засобу вирішення дидактичних завдань щодо зняття втоми, розвитку уваги дитини тощо;
- опору на особистісно-орієнтований підхід, що зумовлює посилену увагу до індивідуальних потреб дитини, її вподобань, здібностей, ініціативності та креативності;
- підбір цікавого, інформативного, розвиваючого навчального матеріалу, який повніше розкриває зміст навчальних програм з предметів;
- запровадження діяльнісного підходу до навчання, тобто набуття дитиною власного досвіду та умінь через залучення до суто дитячої діяльності – рухової, ігрової, мистецької, пізнавально-дослідницької, господарчо-побутової;

- використання практичних способів діяльності; сюжетна побудова уроку та усього навчального дня;
- створення проблемних ситуацій, включення розвиваючих завдань, органічного поєднання ігрової і проєктної діяльності дошкільнят у виконанні та вирішенні проєктних завдань і ситуацій, введення казкового героя тощо.

Наступність як педагогічний феномен має складну структуру. У ній можна виділити такі провідні напрямки – наступність у навчанні й вихованні та їх складові: наступність у змісті, методах, формах, засобах, а також у педагогічних вимогах і умовах.

Складові наступності:

- 1) ділове співробітництво між вихователем ЗДО і вчителем початкових класів;
- 2) спільна робота вихователя ЗДО, психолога, логопеда та інших фахівців;
- 3) робота з батьками майбутніх першокласників;
- 4) робота з майбутніми першокласниками;
- 5) адаптація до дитини-дошкільника до умов навчання у початковій школі;
- 6) удосконалення форм організації і методів навчання як у ЗДО, так і в початковій школі [15, с. 153].

Відповідно до основних ідей концепції Нової української школи та положень Державного стандарту початкової освіти з метою забезпечення наступності змісту та уникнення його дублювання в освітніх програмах дошкільної і початкової освіти рекомендується посилити розвивальну і виховну складові освітнього процесу (організаційний аспект), надати пріоритет соціалізації, моральному вихованню, формуванню мотивів пізнавальної діяльності тощо. З метою реалізації такого аспекту наступності використовуються такі форми взаємодії педагогічних колективів: семінари-практикуми щодо обговорення програм, взаємний обмін лекціями, конспектами; робота творчих груп (вихователі старших груп, учителі початкових класів) тощо.

Психологічний аспект передбачає вивчення особливостей розвитку дітей на перехідному етапі; специфіки переходу від ігрової до навчальної діяльності; забезпечення психологізації освітнього процесу тощо. Форми взаємодії педагогічних колективів: семінари,

семінари-практикуми, тренінги (педагогічного спілкування, комунікативних умінь), проведення Інтернет-консультацій, вебінарів, спільна робота практичних психологів школи та дошкільного закладу тощо.

Методичний аспект включає взаємне ознайомлення з методами і формами навчально-виховної роботи в старшій групі дошкільного закладу та в 1-му класі школи; забезпечення наступності щодо методів та прийомів роботи з дітьми та ін. Цей аспект реалізується через взаємовідвідування вихователями та вчителями занять (уроків) із наступним спільним обговоренням, семінари-практикуми з певних методик; проведення спільних педагогічних нарад, виставок, конференцій; взаємоконсультавання педагогами; обмін передовим педагогічним досвідом роботи тощо.

Практичний аспект спрямований на попереднє знайомство вчителів зі своїми майбутніми учнями; кураторство вихователями колишніх вихованців. Конкретними формами реалізації змісту цього аспекту є: проведення днів відкритих дверей у школі та дошкільному закладі; відвідування свят у школі (День знань, Свято букваря, останнього дзвоника); система відвідування: вчителями старших груп, спостереження за діяльністю дітей на заняттях та поза ними; бесіди з дітьми та їх вихователем; організація спільних проєктів, вернісажів, концертів, спортивних змагань тощо.

Проблема мовленнєвої підготовки дітей до навчання у школі включає поняття «мовленнєва компетенція», що є однією з провідних характеристик особистості, яка формується. Особлива роль у цьому процесі відведена початковій ланці освіти, де виявляються і планомірно розвиваються здібності дитини, формуються вміння, навички та бажання вчитися, створюються умови для розвитку всіх сторін особистості, її самовираження. Завдання мовленнєвої підготовки дітей до шкільного навчання зумовлюється потребою виховання компетентної особистості, здатної вільно висловлювати свої думки, підтримувати доброзичливі стосунки із соціумом, вшановувати традиції української мови.

Взаємодія між дитячим садком та початковою школою може визначатися запровадженням, зокрема, таких заходів:

- розробкою плану-стратегії спільних заходів згідно завдань, які необхідно вирішити на тому чи іншому етапі роботи;

- проведення круглих столів за участю адміністрацій і методичних служб навчальних закладів, батьків дітей майбутніх першокласників;
- затвердження спільного плану заходів на методичних об'єднаннях вчителів початкової школи і вихователів закладів дошкільної освіти тощо.

Під взаємодією закладу дошкільної освіти та школи у забезпеченні передшкільної підготовки слід розглядати процес їхньої взаємної паритетної дії з метою забезпечення ефективної діяльності та досягнення оптимального її результату в напрямку готовності дитини до школи. В основі такого процесу лежить єдність мети, що забезпечує співпрацю, а сама взаємодія характеризується такими параметрами, як злагодженість і сумісність, що сприяє розширенню різноманітності двосторонньої діяльності. У цілому взаємодія дитячого садка й школи – не самоціль, а найважливіший засіб, необхідний спосіб успішного вирішення завдань передшкільної підготовки, провідний принцип побудови моделі їх спільної діяльності, пов'язаних спільністю мети і об'єкта.

Особливостями взаємодії дошкільної освітньої організації та школи в забезпеченні передшкільної підготовки є:

- розуміння самої взаємодії як механізму успішного вирішення завдань передшкільної підготовки та провідного принципу побудови моделі спільної діяльності двох ланок освіти, пов'язаних спільністю мети й об'єкта;
- відмова від трактування сутності передшкільної підготовки як накопичення в дитині суми знань, умінь і навичок (читання, письма, рахунку та ін.) і розуміння її як створення умов для повноцінного, усвідомленого, змістовного проживання дошкільником дитинства і забезпечення оволодіння універсальними навчальними діями і в цілому досягнення оптимального результату в напрямку готовності до школи, що забезпечує йому успішність навчання та адаптацію до нових умов і обов'язків;
- підвищення психолого-педагогічної компетентності батьківської громадськості в напрямку забезпечення готовності дітей до школи;
- забезпечення безперервності, наступності і перспективності дошкільної (передшкільної) і початкової ланок освіти в напрямку передшкільної підготовки дітей.

3. Взаємоузгодженість компетентностей дошкільної і початкової ланки як умова реалізації наступності освіти

Головним принципом дієвості усіх ланок освіти проголошено особистісно-орієнтований підхід, спрямований на розширення компетентності особистості, її саморозвиток. Пріоритетними освітніми напрямками визначено розвиток і виховання, залучення дитини до різних видів діяльності, де задіяні її фізичний, психологічний і соціальний потенціал. Неодмінною умовою життєдіяльності є забезпечення гармонії між фізичним, емоційним, моральним, вольовим, соціальним та інтелектуальним розвитком. Вилучення з інваріантної складової будь-якої з освітніх ліній порушує цілісність розвитку дитини на рівні дошкільної освіти та її наступність у початковій школі.

Базовий компонент дошкільної освіти (2021 р.) визначив державний стандарт якості розвитку, виховання і навчання дитини старшого дошкільного віку і надав особливого значення підготовки дітей до школи, яка має відповідати вимогам та критеріям оцінки дошкільної зрілості дитини. Така підготовка передбачає фізичний, емоційний, пізнавальний і особистісний розвиток дитини, готовність до взаємодії з довколишнім світом, розвиток специфічних видів діяльності дошкільників, які є фундаментальними для дошкільного дитинства та визначають і забезпечують адаптацію дитини до нового соціального статусу – школяра. Сформованість самосвідомості, адекватної ідентифікації себе зі своїм «Я», уміння співвідносити свої бажання, можливості та прагнення до здійснення мети діяльності, здатність уявляти себе в минулому, теперішньому, майбутньому часі, орієнтуватись у своїх основних правах і обов'язках характеризує дошкільну зрілість дитини та її психологічну готовність до систематичного навчання у школі [17, с. 13].

Засади Базового компонента дошкільної освіти – це компетентнісний підхід до розвитку особистості, збалансованість набутих знань, умінь, навичок, сформованих бажань, інтересів, намірів та особистісних якостей і вольової поведінки дитини. У структурі документу є дві частини – інваріантна та варіативна. Інваріантна частина визначає обов'язковий для дітей певного віку ступінь засвоєння знань, понять, забезпечує єдність освітньо-виховного

простору України, створює необхідні умови для розвитку, виховання й навчання дітей незалежно від місця та умов проживання, типу дошкільного закладу. Варіантна частина враховує і відображає у змісті освіти регіональні, етносоціокультурні та індивідуальні особливості розвитку дошкільника [5].

Компетентнісний підхід дозволяє має значення щодо з'ясування якості освіти стосовно розробки критеріальних характеристик – компетентностей, які необхідно досягти випускнику дошкільного навчального закладу на ступені передшкільної освіти.

Розробка компетентностей передшкільної освіти стикається із запропонованими дидактами В. Краєвським і В. Серіковим компетентностями для середньої загальної освіти. Автори визначили компетентність як багатопланові і багатоструктурні характеристики якості підготовки учнів. Компетентність, на їхню думку, не можна трактувати як суму предметних знань і умінь. Це здобувається в результаті навчання як нова якість, що пов'язує знання і вміння зі спектром інтегральних характеристик якості підготовки, у тому числі – зі здатністю застосовувати отримані знання і вміння на практиці.

*📌 **Компетентність** – відповідність знань, умінь і досвіду осіб певного соціально-професіонального статусу реальному рівню складності виконаних ними завдань і вирішення проблем*

Компетентнісний і ціннісний підходи в освіті дозволяють визначити поняття «компетентність» щодо дитини дошкільного віку як найбільш ефективні способи досягнення цілей діяльності, вирішення проблемних ситуацій (навчальних, соціальних, особистісних), які є активно засвоєними дитиною за допомогою дорослого або самостійно, усвідомлені нею як цінність у даний просторово-часовий відрізок життя (для себе та інших).

У Базовому компоненті дошкільної освіти та Державному стандарті початкової освіти визначається пріоритетність особистісно-орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, середовищного підходів до розв'язання основних завдань дошкільної та початкової освіти. Обидва документи покликані забезпечити становлення особистості дитини, її фізичний, комунікативний, пізнавальний, соціально-моральний, художньо-естетичний, креативний розвиток, набуття нею практичного досвіду.

Концепцією Нової української школи та Державним стандартом початкової освіти визначено одинадцять компетентностей, якими мають оволодіти учні початкових класів: вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною та іноземними мовами, математична компетентність, компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, інноваційність, екологічна, інформаційно-комунікаційна, культурна, громадянські та соціальні компетентності, підприємливість та фінансова грамотність, навчання впродовж життя.

Основою формування ключових компетентностей дітей у початковій школі є базові якості особистості дитини, набуті у дошкільному віці: спостережливість, допитливість, довільність, самостійність, ініціативність, відповідальність, чуйність, креативність, міжособистісної позитивної комунікації та інші.

Зазначені компетентності формуються на основі компетентностей, що закладені у дошкільному віці: здоров'язбережувальної, комунікативної, предметно-практичної, ігрової, сенсорно-пізнавальної, природничо-екологічної, художньо-продуктивної, мовленнєвої, соціальної, особистісно-оцінної (згідно Базового компонента дошкільної освіти). У той же час, Базовий компонент дошкільної освіти надає педагогам орієнтир з тим, яким має бути випускник закладу дошкільної освіти, які особистісні якості, життєві, навчальні навички слід розвивати у дошкільників з тим, щоб вони стали успішними учнями.

Компетентність як результат *дошкільної освіти* та особистісне надбання відображає систему взаємопов'язаних компонентів фізичного, психічного, соціального, духовного розвитку особистості дитини; емоційно-ціннісного ставлення; сформованості знань, здатності та навичок до засвоєння й використання вітагенного досліду [21, с. 474].

У Державному стандарті *початкової освіти* компетентність – це набута в процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці, а компетенція розглядається як суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини [21, с. 474]. В основі формування вказаних компетентностей – досвід здобувачів освіти, їх потреби, що стимулюють до навчання; здатності, набуті в школі, у родині та суспільному житті. Формування зазначених одинадцяти компетентностей потрібно починати з дошкільної ланки, забезпечуючи цим самим їх наступність і взаємоузгодженість.

Синхронізацію компетентностей, визначених Базовим компонентом дошкільної освіти та Державним стандартом початкової школи розроблено О. Яструб [21, с. 475] (табл. 1).

Таблиця 1

Синхронізація компетентностей Базового компоненту дошкільної освіти і Державним стандартом початкової школи (розр. О. Яструб)

Компетентності дітей (інваріантна/варіативна складові), визначені Базовим компонентом дошкільної освіти	Компетентності учнів, визначені Державним стандартом початкової школи
Рухова, здоров'язбережувальна, особистісна компетентності/ спортивно-ігрова компетентність	Іноваційність, як відкритість до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі; навчання впродовж життя.
Предметно-практична, технологічна, сенсорно-пізнавальна, логіко-математична, дослідницька компетентності/ комп'ютерна грамота: цифрова компетентність	Математична; інформаційно-комунікаційна.
Природничо-екологічна компетентність, навички, орієнтовані на сталий розвиток	Екологічна та компетентності в галузі природничих наук, техніки й технологій
Ігрова компетентність	Ігрова, комунікативна, мовленнєва та соціальна компетентності
Соціально-громадянська компетентність / соціально-фінансова грамотність: соціальна компетентність і навички фінансової грамотності.	Громадянські та соціальні компетентності, підприємливість та фінансова грамотність.
Мовленнєва, комунікативна, художньо-мовленнєва компетентності / основи грамоти: мовленнєва компетентність у площині оволодіння основами грамоти; Іноземна мова»: мовленнєва компетентність у сфері іноземної мови.	Вільне володіння українською мовою; здатність спілкуватися іноземними мовами.
Мистецько-творча (художньо-продуктивна, музична, театралізована) компетентність/ хореографія: хореографічна компетентність.	Культурна компетентність через залучення учнів до різних видів мистецтва.

Ключові компетентності Базового компонента дошкільної освіти продовжуються в Держстандарті початкової освіти за окремими освітніми галузями. Наприклад, освітні напрями «Дитина в природному довкіллі» та «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» продовжуються математичною та природничою освітніми галузями, а «Дитина у світі мистецтва» – мистецькою та технологічною.

Наступність між дошкільною та початковою освітою простежується й через формування наскрізних умінь, що є спільними для дошкільної та початкової освіти: виявляти творчість та ініціативність, керувати емоціями, висловлювати та обґрунтовувати власну думку, критично мислити, ухвалювати рішення, розв'язувати проблеми та співпрацювати в колективі.

Передшкільна освіта, у розробці своїх основних методологічних позицій визначає найбільш вагомими компетентнісний, ціннісно-смысловий підходи. Компетентності, яких дитина дошкільного віку повинна набути в передшкільній освіті, диференційовані у Базовому компоненті дошкільної освіти за компонентами змісту освіти й за освітніми напрямками.

У доповіді на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи» (8 листопада 2022 р.) вчена Т. Піроженко зазначила, що наступність між дошкільною та початковою освітою простежується через призму формування **наскрізних умінь**. Їх розподіляють на *академічні* (предметні, тверді) та *загальні* (м'які).

Ключовими для компетентностей, спільних для дошкільної та початкової освіти, є *загальні* (м'які) уміння дитини самотійно:

- 1) проявляти творчість
- 2) керувати своїми діями та емоціями
- 3) мислити на основі образних та словесно-логічних понять
- 4) висловлювати та обґрунтовувати власну думку
- 5) вміти приймати рішення
- 6) вміти розв'язувати проблеми
- 7) співпрацювати у колективі тощо [22].

Питання для рефлексії

1. Які з головних принципів визначають концептуальні засади національної освіти?
2. Розкрийте зміст поняття «неперервність освіти». В яких державних законодавчих документах визначено пріоритетність наряду неперервності освіти в Україні? Пов'яжіть вплив неперервності, перспективності та наступності освіти з процесом розвитку та становлення особистості в її індивідуальній еволюції.
3. Розкрийте поняття «наступність» та «наступність в освіті». Поясніть, чим визначається еволюційність даного процесу.
4. Розкрийте зміст поняття «неперервна освіта» стосовно існуючої в Україні системи освіти.
5. Якою мірою співвідноситься принцип спадкоємності із принципами наступності та неперервності в освіті? Обґрунтуйте свою думку.
6. Розкрийте поняття «наступність» та «наступність в освіті». Поясніть, чим визначається еволюційність даного процесу.
7. На основі перегляду матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи». 8 листопада 2022 р. <https://youtu.be/8l1um7ts0LY>. визначте, чим характеризуються наскрізні уміння та навички (академічні та загальні) стосовно дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.
8. Розкрийте, як відбувається процес формування ключових компетентностей під час здобуття дошкільної освіти.
9. Через які освітні галузі продовжено напрями дошкільної освіти в початковій школі?

Використані до теми джерела

1. Богуш А. М. Підготовка студентів до здійснення наступності дошкільної і початкової ланок у системі безперервної освіти. https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2009/4_2009/14.pdf. pdf
2. Богуш А. М. Дошкільна і початкова ланки освіти — сходинки наступності. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2017. №28. С. 23-27.

3. Взаємозв'язок та взаємоузгодженість. Наступність дошкільної та початкової освіти. *Дошкільне виховання*. №11. 2011. С. 16-20.
4. Волинець К. І., Волинець Ю. О., Стаднік Н. В. Теоретичні засади наступності дошкільної і початкової освіти як проблема сучасної освіти. *Електронне наукове фахове видання «Народна освіта»*. Вип. №2 (38). 2019. С. 19-28.
5. Державний Базовий компонент дошкільної освіти в Україні: Електронний ресурс. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet>
6. Державний стандарт початкової освіти. 2018. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
7. Енциклопедія освіти / гол. ред. В.Г.Кремінь. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
8. Заклад дошкільної освіти і Нова українська школа: як прокласти місток! URL: <https://dnz6.edu.vn.ua/nash-budn-ta-rozvagi/438-qzaklad-doshkilnoji-osvity-i-nova-ukrajinska-shkola-jak-proklasty-mistokq.html>
9. Закон України «Про освіту». URL: https://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/statja-11.htm
10. Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти / Додаток до листа МОН України від 19.04.2018 № 1/9-249. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/nastupnist/list.pdf>
11. Каньоса Н. Наступність дошкільного та початкового навчання в умовах Нової української школи. *Збірник наукових праць*. 2019. Вип. 26. Ч. 2. С. 260-266. URL: <http://pedosv.kpnu.edu.ua/article/view/168997>
12. Ковшар О. В. Забезпечення принципу наступності дошкільної та початкової освіти в державних стандартах БҚДО та ДСПО. *Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації: збірник наукових і навчально-методичних праць*. 2018. Вип. 7. Кривий Ріг: КДПУ. С. 3-7.
13. Ковшар О. В. Теоретико-методичні засади організації передшкільної освіти: монографія; Криворізький педагогічний

- інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет» МОН України. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2015. 270 с.
14. Кушнір В. Сучасні виклики до передшкільної освіти в контексті завдань Нової української школи. Дошкільна освіта в контексті нових цілей української школи: колективна монографія / За наук. ред. проф. В. Кушнір. 2020. Nameln: InterGING. С. 6-21.
 15. Лисик О. Я. Реалізація принципу наступності між ЗДО і НУШ як психолого-педагогічна проблема. *Нова українська школа в дії: актуальні проблеми методик навчання та стратегії розвитку*: матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (12 травня 2021 року). Рівне: РДГУ, 2021 р. С. 153.
 16. Назаренко Г. І. Організаційно-педагогічні умови забезпечення наступності в навчанні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.09. Кривий Ріг. 2002. 20 с.
 17. Наступність дошкільного навчального закладу і початкової школи у вихованні дітей / за ред. Лисенко Н.В. Київ: Вид-во «Видавничий Дім «Слово», 2013. 296 с.
 18. Поліщук О., Кривда В. Наступність у змісті передшкільної та початкової освіти. Дошкільна освіта в контексті нових цілей української школи: колективна монографія / За наук. ред. проф. Валентини Кушнір. Nameln: InterGING, 2020. С. 47-72.
 19. Професійна освіта. Словник. Київ: Вища школа, 2000.
 20. Сяятинова К. Є. Умови забезпечення рівних стартових можливостей здобуття передшкільної освіти. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2013. Вип. 37. С. 338-392.
 21. Яструб О. О. Синхронізація компетентностей дошкільної та початкової освіти як вимога сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2021. Вип.1 (48). С 473-477.
 22. Всеукраїнська науково-практична конференція «Готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи». 8 листопада 2022 р. <https://youtu.be/8l1um7ts0LY>.

Тема 4

Готовність дітей до навчання у школі як складова передшкільної освіти

План

1. Сутність поняття готовності дітей до шкільного навчання.
2. Види готовностей дитини до шкільного навчання.
3. Дошкільна зрілість як результат підготовки дитини до школи.
4. Адаптація дітей до шкільного навчання.
5. Програма «Впевнений старт» та методичні посібники до неї як реалізатор завдань передшкільної освіти.

1. Сутність поняття готовності дітей до шкільного навчання

Наукові поняття «готовність», «підготовка до школи», «шкільна зрілість», попри широту та багатоаспектність використання, є такими, які не набули чіткого визначення. Їх трактування здійснюється відповідно до галузі науки, в яких вони вживаються. Саме тому важливо в контексті розкриття теоретичного підґрунтя передшкільної освіти зазначити, як у сучасній науці тлумачиться поняття «готовність дітей до навчання у школі».

У педагогічних дослідженнях (А. Богуш, Н. Головань, Т. Поніманська) більшою мірою звертається увага на адаптаційні можливості дитини щодо умов і вимог школи. А. Богуш трактує поняття «готовність дитини до навчання у школі» як сукупність фізіологічних і психологічних особливостей дитини старшого дошкільного віку, а саме дозрівання організму людини, її нервової та м'язової систем; рівнем розвитку пізнавальних психічних процесів; рівнем розвитку здатності дитини виконувати навчальні завдання і шкільні обов'язки за суспільно значущими критеріями [4].

Психологи (О. Кононко, С. Максименко, Т. Піроженко) розглядають поняття «готовність дитини до школи» як цілісне, комплексне явище, яке охоплює переважно більшість сфер життя майбутнього школяра. Йдеться про зрілість у фізіологічному і соціальному

відношенні, досягнення достатнього рівня розумового та емоційно-вольового розвитку. Готовність до шкільного навчання – багатоконпонентне утворення, яке потребує комплексних психологічних досліджень.

Готовність до навчання у школі розглядається як комплексна характеристика дитини старшого дошкільного віку, яка розкриває рівні розвитку психологічних якостей, що є найважливішими передумовами для нормального включення до нового соціального середовища і для формування навчальної діяльності [6, с. 79]

Параметрами щодо визначення готовності дитини до шкільного навчання (за А. Богуш) є:

- уміння виконувати різні логічні операції (аналіз, синтез, узагальнення);
- уміння самостійно планувати й організовувати свою діяльність відповідно до поставленої мети;
- прагнення й уміння виявляти приховані властивості предметів тощо.

Підготовка дітей до школи, за Л. Федорович, традиційно розглядалася у двох аспектах: у вузькому розумінні (*як підготовка до навчання*), й у широкому (*як підготовка до життя*). Сутність підготовки дітей до школи складає формування особистості дитини через набуття нею соціальної і життєвої компетентності, певних знань і моральних якостей як інтегрованого результату дошкільної освіти [11, с. 10].

Готовність дошкільника до навчання в школі розуміється як високий рівень сформованості наступних можливостей:

- *соціальних* (прояв інтересу до шкільного життя, вміння вибудувати акт комунікації з дорослими та однолітками та ін.);
- *інтелектуальних* (сприяти освоєнню загальнонавчальних умінь: міркувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та ін.);
- *психологічних* (сформованість основних емоційно-вольових характеристик та ін.) і

- *фізіологічних* (координованість рухів руки та очей, розвинена дрібна моторика і ін.) компонентів і показників розвитку особистості, що сприяють сприятливому переходу дошкільника зі ступеня передшкільної на щабель початкової освіти.

Як зазначено у програмі «Я у Світі» [15, с. 411], готовність дитини до школи – це досягнення нею таких рівнів психофізіологічного, інтелектуального та особистісного розвитку, які засвідчують її здатність бути активним суб'єктом шкільного життя взагалі та навчальної діяльності зокрема. Йдеться не про окремі знання та вміння дитини, а про певний їх набір, у якому мають бути всі основні компоненти. При цьому рівень розвитку кожного може бути різним, вони можуть доповнювати одне одного, нестача якогось компенсуватися більшою зрілістю іншого. Водночас недостатня сформованість одного з компонентів так чи так впливатиме на гармонійну адаптацію до школи, на успішність навчання дитини в першому класі. Навички лічби, читання, письма, важливі для загального розвитку старшого дошкільника, самі по собі не визначають, не гарантують його готовності до школи: по завершенні першого півріччя усі першокласники оволодівають ними більш-менш однаково. Лише певна збалансованість психофізіологічної, інтелектуальної, мотиваційної, емоційної, вольової та соціальної складових засвідчують достатній рівень сформованості в дитини шести-семи років готовності до школи.

Сукупністю принципів щодо формування готовності дітей дошкільного віку до навчання в школі й забезпечують успішність реалізації змісту, форм і методів виховно-освітнього процесу на ступені передшкільної освіти у ЗДО є:

- принцип збереження «фази» сучасного дитинства, дозволяє зберегти дитинство як природний феномен і створити психологічно комфортні умови для розвитку та соціального благополуччя дітей дошкільного віку у ЗДО;
- принцип організації багатофункціонального предметно-просторового середовища ЗДО, передбачає організацію життєдіяльності дитини в умовах ЗДО за допомогою диференціації простору групової кімнати на ряд зон (ігрова, навчальна, зона відпочинку та психологічного розвантаження, спортивний куточок, зона для творчості тощо). Зміна діяльності і перехід

- дитини протягом дня в імпровізовані куточки сприяє цілеспрямованому розвитку пізнавальних процесів і здібностей, формування загальнонаукових умінь дошкільнят, збереженню психічного і фізичного здоров'я дитини;
- наступність у реалізації змісту програм дошкільної та початкової освіти тощо, що забезпечує створення єдиного концептуального підходу й механізму наступності понятійного і процесуального компонентів в реалізації змісту програм дошкільного та початкового навчання.
 - використання індивідуально-диференційованого підходу до навчання створює можливості для організації індивідуальних занять і занять у мікрогрупах по підвищенню рівня готовності дошкільника до навчання в школі;
 - принцип відкритості й співробітництва ЗДО та сім'ї дитини з метою налагодження контактів і психолого-педагогічного просвітництва батьків вихованців, надання додаткових освітніх послуг у формуванні готовності дитини до шкільного навчання. Така взаємодія досягається через використання традиційних (лекції, батьківські зборів та інші) і нетрадиційних форм роботи («відкриті» заняття, конференції *on-line* та інші), що дозволяє педагогічно грамотно організувати роботу з дошкільниками й підготувати їх до успішного переходу до шкільного життя.

Загальну готовність і підготовку дитини до школи з усіма її компонентами здатна забезпечити передшкільна освіта. Вона також асоціює й *спеціальну підготовку* до шкільного навчання (засвоєння знань, умінь та навичок), яка відбувається на позитивному емоційному тлі взаємовідносин педагога й дітей, з орієнтацією на особистісно-діяльнісний та комунікативний підходи, які повинні зберегтися також у першому класі [3, с. 25].

2. Види готовностей до навчання у школі

Психофізіологічна готовність. На кінець старшого дошкільного віку в дитини достатньо сформовані структура й функції мозку, достатньо розвинені його великі півкулі, особливо лобні ділянки,

пов'язані з розвитком мовлення. Більше, ніж раніше, виражена асиметрія лівої і правої півкуль, мозок мовби «лівішає», що відображається в *підвищенні пізнавальної активності*. Логічнішим і менш емоційним стає мовлення. У дошкільника вже досить *розвинені гальмівні реакції*, що позитивно позначається на саморегуляції поведінки. Нервові процеси більш урівноважені й рухливі. Кістково-м'язовий апарат гнучкіший. Розвиток дрібних м'язів рук засвідчує готовність дитини оволодівати навичками письма. Вона краще, ніж раніше, уловлює ритм і темп рухів. Відносно сформовані всі аналізатори кори головного мозку, на основі яких розвиваються *різні види чутливості*: поліпшується гострота зору, підвищується звуковисотна чутливість, дитина правильніше розрізняє вагу різних предметів, менше помиляється під час визначення запахів.

Особистісна готовність виявляється у ставленні дитини до школи, до навчальної діяльності, до вчителів, до самої себе. Якщо дитина не готова до соціальної позиції школяра, то навіть за наявності необхідного запасу вмінь і навичок, високого рівня інтелектуального розвитку їй буде важко в школі. Такі першокласники поведуться в школі, як-то кажуть, по-дитячому, вчать дуже нерівномірно. Вони успішні, якщо заняття викликають у них безпосередній інтерес. Але якщо інтересу немає й діти мають виконувати завдання з почуття відповідальності, то такий першокласник робить його недбало, наспіх, і йому важко досягти потрібного результату.

У програмі розвитку дітей «Я у Світі» [15, с. 407] особистісна готовність визначається за кількома компонентами: мотиваційним, емоційним, вольовим та соціальним.

Мотиваційна готовність до шкільного навчання складається: з позитивних уявлень про школу; бажання вчитися у школі, щоб дізнатися і вміти багато нового; сформованої позиції школяра. Ця готовність виникає наприкінці дошкільного – на початку шкільного періоду як потреба в набутті знань і вмінь, свідчення якісно нового етапу розвитку пізнавальної сфери. У мотиваційному плані були виділені дві групи мотивів учіння:

1. Широкі соціальні мотиви учіння або мотиви, пов'язані з потребами дитини в спілкуванні з іншими людьми, в їх оцінці і схваленні, з бажанням учня зайняти певне місце в системі доступних йому суспільних відносин.

2. Мотиви, пов'язані безпосередньо з навчальною діяльністю, або пізнавальні інтереси дітей, потреба в інтелектуальній активності і в оволодінні новими вміннями, навичками і знаннями.

Найбільш адекватними для навчальної діяльності є навчально-пізнавальні мотиви, які формуються в ході здійснення самої навчальної діяльності і спеціально організованих заходів [10].

Вольова готовність виявляється к сформованості самоконтролю та саморегуляції поведінки, здатності визначення мети, її запам'ятовування та намагання її досягти. У дитини мають бути сформованими такі важливі вольові якості, як самостійність, цілеспрямованість, наполегливість, організованість, дисциплінованість. Дитина з високим рівнем емоційно-вольової готовності до школи адекватно сприймає завдання, співвідносить їх за ступенем складності. Через необхідність долати труднощі вона не втрачає рівноваги: звертається за допомогою до дорослих або намагається справитися самотужки, переносить невдачі (не розгублюється, не плаче), шукає способи вдосконалення своєї роботи чи поведінки. Тобто виявляє необхідний для школи рівень самостійності.

Основними показниками **соціальної готовності** дошкільника до навчання в школі є: внутрішня позиція дошкільника при вступі до школи, комунікативна сторона в розвитку особистості дошкільника тощо. Соціальна готовність до школи передбачає і належну сформованість у дитини вміння вибудовувати свої взаємини з педагогом та однолітками. Звичайно, цей процес проходить простіше тоді, коли дитина вже перебувала в групі дошкільного закладу, спостерігала за спільною діяльністю, навчальною, ігровою, і брала уній участь, а також спілкувалася зі своїми однолітками. Процес навчання у школі має колективний характер, тому обов'язково передбачає співпрацю всіх учасників [8, с. 59].

Змістовним аспектом **інтелектуальної готовності** дошкільника виступає рівень сформованого словникового запасу, умінь міркувати, переказувати текст, вирішувати нескладні завдання, виділяти фігуру з безлічі інших, розвитку здатності до зорового запам'ятовування, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки тощо. На початок навчання у школі в дитини сформовані уявлення про просторові відношення, сприймання часу поки досить обмежене. Загальний мовленнєвий розвиток пов'язаний з вмінням використовувати логічні операції. Дитина вміє правильно вимовляти всі звуки рідної мови,

будувати різні типи речень, використовувати різні форми слів. Вона володіє достатнім словником, самостійно складає оповідання з декількох речень, читає напам'ять декілька віршів. Здатна звернутися до дорослого по допомогу та підтримку, уміє використовувати мовлення як виразний засіб спілкування та спільної з однолітками діяльності.

Вихователь, який систематично спостерігає за поведінкою дітей у групі дошкільного закладу, знає, хто з них уміє спокійно і по-діловому звернутися до дорослого із запитанням, попросити в товариша допомоги або запропонувати свою, узгодити власні інтереси з інтересами однолітків у грі чи іншому виді діяльності; хто обирає в іграх лише найпривабливіші ролі шляхом умовляння, примусу чи конфліктує, а хто задовольняється будь-якою роллю, не вміє відстоювати себе і свої інтереси; хто взагалі не готовий брати участі у спільній діяльності через боязкість або комунікативну пасивність.

Отже, формування готовності дитини до навчання у школі відбувається у процесі спеціально організованої підготовки до школи. Результатом такої підготовки визначається дошкільна зрілість.

3. Дошкільна зрілість результат підготовки дитини до школи

Дошкільна зрілість випускника дошкільного закладу, як стверджує Т. Піроженко, передбачає фізичний, емоційний, пізнавальний і особистісний розвиток дитини шести років, її готовність до взаємодії з довіллям; розвиток специфічних видів діяльності, які є фундаментальними для дошкільного дитинства та визначають і забезпечують адаптацію дитини до нового соціального статусу – школяра, учня [9].

А. Богуш виділяє наступні компоненти й показники дошкільної зрілості:

Особистісно орієнтований компонент з показниками:

- усвідомлення дитиною образу «Я», його місця в системі взаємин;
- сформованість базових якостей особистості дошкільника: самосвідомість, самооцінка, самоствавлення, самовпевненість,

самостійність, ініціативність, креативність, відповідальність і свобода вибору.

Емоційно-ціннісний компонент з показниками:

- емоційна усталеність дитини;
- позитивно-мотиваційна спрямованість на здобуття нових знань, умінь і навичок; встановлення позитивних взаємин у новому шкільному колективі;
- готовність до набуття нової соціальної позиції «Я – учень», «Я – школяр».

Операційно-діяльнісний компонент з показниками:

- сформованість знань, умінь і навичок, необхідних для навчання у школі;
- довільність психічних процесів і поведінки;
- наявність передумов навчальної діяльності (сформованість різних видів компетенцій за БКДО) [4, с. 11].

Дошкільна зрілість є результатом підготовки дитини до навчання у школі та її шкільної готовності (за усіма видами)

Дошкільну зрілість можна визначити як цілісний психічний стан дитини дошкільного віку, що характеризується високим ступенем розвитку тих якостей і процесів, що переживають свій розквіт саме в дошкільний період дитинства і для яких цей період є сензитивним. Для 6-річних дітей із гарним психічним розвитком найтипівіший – кооперативно-змагальний рівень спілкування з однолітками, довільність у сфері спілкування з дорослими і відкриття дитиною своїх переживань у сфері самосвідомості. Крім того, принципово важливими є:

- сформовані прийоми ігрової діяльності;
- розвинені соціальні емоції й високий (для даного періоду) рівень морального розвитку;
- розвинена увага;
- високий рівень наочно-образного мислення, пам'яті, мовлення.

Варто звернути увагу на сам факт недостатньої підготовленості до шкільного навчання значної частини дітей, які приходять до школи. Це створює труднощі для всіх. Важко, насамперед, самим

дітям, важко батькам, важко вчителю та іншим учням у класі, які змушені пристосовуватися до спільної навчальної діяльності з такими дітьми [8, с. 59]. Саме для шестирічних дітей дошкільна незрілість, неготовність до навчання у школі залишається складною та не до кінця подоланою проблемою сьогодення. Неготові до шкільного навчання діти завдають учителю найбільше клопоту. Як правило, саме із цієї категорії ведуть свій родовід відстаючі учні. Найчастіше такі діти бувають неуважними на уроці, випадають із загальної роботи класу, врешті, в них зникає бажання вчитися й інтерес до шкільного життя.

Отже, дошкільник до школи не готовий, якщо не вміє планувати і контролювати свої дії, відсутня пізнавальна мотивація (на рівні допитливості), не вміє вибудовувати акт комунікації і виконувати найпростіші логічні операції, не диференціює характер своєї поведінки в структурі «дитина – дорослий», не вміє вирішувати поставлені завдання, концентрувати увагу на навчальній діяльності, недостатньо розвинена самостійність і самоорганізація, неврівноваженість емоційно-вольової сфери; довільність психічних процесів, зорової і слухової координації; дисгармонія фізіологічних функцій тощо.

Зазвичай виділяють **три основні групи труднощів**, з якими стикаються неготові до школи діти. *Перша група* труднощів стосується системи взаємин і взаємодії з однолітками (невміння слухати товариша і стежити за його роботою, змістовно спілкуватися з однолітками, погоджувати з ними свої дії), *друга* – сфери спілкування з дорослим (нерозуміння умовності запитань учителя, його особливої позиції, специфічності навчальних ситуацій і навчального спілкування), *третья* – сфери власної самосвідомості (завищена оцінка своїх можливостей і здібностей, необ'єктивне ставлення до результатів своєї діяльності, неправильне сприйняття оцінок учителя). Ці три групи труднощів відбивають основні сторони психологічної готовності дитини до школи і шкільного навчання. Відповідно, і показники психологічної готовності дитини до школи поділяються на ці групи. Як не парадоксально, але саме ранній початок шкільного навчання створює необхідні умови для практичного розв'язання проблеми психологічної готовності дітей до школи.

Хоча серед шестирічок є діти, повністю готові до шкільного навчання, проте їх меншість, і тому цілком правильно вважати

шестирічних дітей неготовими із психологічного погляду до навчання у школі. Справа у тому, що навчання дітей-шестирічок має підпорядковуватися завданням підготовки до навчання за шкільним типом. Так, Ш. Амонашвілі підкреслює, що призначення класу шестирічок – готувати дітей до ролі учнів. Раннє виявлення в дитини будь-яких здібностей нічого не говорить про її готовність чи неготовність до школи. Навіть безсумнівні математичні здібності не можуть бути гарантією успіху на шкільних уроках математики. Для успішного навчання необхідно ще багато з того, чого в дошкільника поки просто немає.

Готовність до систематичного навчання в школі (шкільна зрілість), за Г. Назаренко, є тим рівнем морфологічного, функціонального та психічного розвитку дитини, за умов якого вимоги розвитку не виявляться надмірними та не призведуть до погіршення здоров'я майбутнього учня. Зазначене поняття розглядається вченими у двох взаємопов'язаних аспектах: як загальна (психофізіологічна) та спеціальна готовність. Однією з найважливіших складових загальної готовності дитини до навчання в школі є психологічна готовність, що включає емоційно-вольовий, інтелектуальний, мотиваційний і особистісний компоненти [7, с. 9]

Передшкільна освіта – це ланка освітньої системи, яка виконує функцію контролю за станом фізичного, психічного, розумового, морально-естетичного, емоційно-вольового розвитку дитини перед вступом до школи.

4. Адаптація дітей до навчання у школі

Початок навчання у школі є достатньо складним періодом у житті дитини. Це стосується її фізичного, психологічного, емоційного стану, певною невизначеністю соціальних можливостей у новому для дитини статусі школяра. З перших днів навчання дитини школа ставить низку таких завдань, які не пов'язані із попередньо набутим досвідом, що вимагає від школяра максимальної мобілізації фізичних, інтелектуальних та емоційних резервів.

Адаптація – процес активного пристосування індивіда до умов середовища і результат цього процесу

Виділяють три основні форми адаптації до зовнішнього середовища:

- 1) пошук середовища, яка найбільш сприятлива для життя і реалізації значущих потреб (пошук середовища «відносно себе»);
- 2) зміни, які суб'єкт робить для приведення середовища у відповідність зі своїми потребами (зміна середовища «під себе»);
- 3) внутрішні психологічні зміни, за допомогою яких він пристосовується до середовища (зміна «себе під середовище») [12, с. 101].

Адаптацію пов'язують з періодами кардинальної зміни діяльності суб'єкта і його соціального оточення. Як об'єктивного адаптації зазвичай виділяють продуктивність у відповідній діяльності, як суб'єктивного критерію розглядають емоційне самопочуття індивіда, переживання суб'єктом стану рівноваги або тривоги. Адаптація розглядається вченими як момент становлення особистості індивіда, фаза в її розвитку, у ході якої відбуваються засвоєння існуючих норм (моральних, навчальних тощо), а також оволодіння прийомами і засобами діяльності. Проходження цієї фази значною мірою визначає характер подальшого особистісного розвитку індивіда. Успішність адаптації дозволяє індивіду здійснювати індивідуалізацію в групі приналежності та бути в ній інтегрованим, забезпечуючи її розвиток й, тим самим, свій розвиток у ній як особистості [12, с. 101].

У ході адаптації, як відзначають багато авторів, відбувається така взаємодія людини і середовища, при якому ефективність цього процесу і його кінцевий результат прямо залежать від здатності людини до здійснення цілеспрямованої діяльності, в якій відбуваються породження і видозмін у психічного образу середовища (і самого суб'єкта в цій середовищі), становлення нових потреб, установок, емоцій, цілей, мотивів, придбання особистісного сенсу, використання схем орієнтування з минулого досвіду і створення нових схем, спрямованих на активну орієнтування в ситуації, її обстеження і планування адекватного потребам і мотивам суб'єкта поведінки. Процес адаптації дітей до школи має складну структуру. Зазначена структура зображена у вигляді такої схеми (табл. 1)

Структура адаптації дітей до школи

<i>Складові шкільної адаптації</i>	<i>Критерії шкільної адаптації дитини</i>	<i>Показники адаптованості дитини</i>
<i>Фізіологічна</i>	Фізичне самопочуття і стомлюваність	Відсутність виражених несприятливих змін в стані здоров'я дитини. Поліпшення рівня розумової працездатності в перші місяці навчання. Гарне самопочуття. Помірна стомлюваність
<i>Навчально-мотиваційна</i>	Навчальна мотивація	Домінування навчальних мотивів. Відсутність значних складнощів в навчанні. Успішне засвоєння шкільної програми. Оволодіння навчальною діяльністю
<i>Психологічна</i>	Психологічне самопочуття в школі	Прийняття ролі школяра. Позитивне емоційне ставлення до школи. Відсутність емоційного дискомфорту. помірна тривожність
<i>Соціальна</i>	Особливості поведінки в школі	Товариськість. Ухвалення шкільних правил. Засвоєння шкільних норм поведінки на уроці і зміні. Високий статус в групі однолітків

Шкільна адаптація – процес пристосування організму дітей як школярів до нових умов життя, нового виду діяльності, нових навантажень, пов'язаних з систематичним навчанням. Даний процес тривалий і має *фізіологічні, психологічні та соціальні аспекти* [10, с. 161].

Основними показниками **психологічної адаптації** дитини до школи є формування адекватної поведінки, встановлення контактів з

учнями та вчителем, оволодіння практичними навичками навчальної діяльності.

Фізіологічні аспекти адаптації являють собою сукупність фізіологічних реакцій, що лежать в основі пристосування організму. Виділяють три основні етапи (фази) фізіологічної адаптації до школи.

Перший етап – орієнтовний (2-3 тижні). На даному етапі спостерігається значне напруження практично всіх систем організму, тому у дитини відзначається низький рівень працездатності, її нестійкість, швидка стомлюваність, високий рівень напруги серцево-судинної системи.

Високе функціональне напруження зумовлено поєднанням інтелектуальних і емоційних навантажень зі статичною напругою, пов'язаних з необхідністю підтримки певної пози під час роботи в класі. Спеціальні дослідження показали, що звичайні види діяльності першокласника викликають серйозне напруження ряду фізіологічних систем. Наприклад, при читанні вголос обмін речовин зростає на 48%, а відповідь біля дошки, контрольні роботи призводять до почастишання пульсу на 15-30 ударів, до збільшення систолічного тиску на 15-30 ударів, до зміни біохімічних показників крові тощо.

Другий етап – нестійке пристосування (2-3 тижні). Організм дитини здійснює пошук оптимальних варіантів реакцій на різноманітні впливи (розумова робота по засвоєнню нових знань, психологічне навантаження спілкування в новому колективі і т.п.).

Третій етап – період відносно стійкого пристосування (1-2 тижні). Організм знаходить найбільш підходящі варіанти реагування на навчальне навантаження, що вимагають меншої напруги всіх систем. При цьому підвищується працездатність, дитина починає легше справлятися з розумовою і фізичним навантаженням в школі.

Перебіг цих фаз визначається багатьма факторами: стан здоров'я дитини, вік початку навчання в школі, готовність до систематичного навчання, відповідність вимог педагога можливостям та особливостям дитини.

Тривалість усіх трьох фаз адаптації в нормі становить 5-6 тижнів. Тільки після закінчення зазначеного терміну навчання поступово наростають і стають більш стійкими показники працездатності, знижується напруження основних життєзабезпечуючих систем організму (центральної нервової, серцево-судинної, симпатoadренолової), тобто настає відносно стійке пристосування до всього

комплексу навантажень, пов'язаних з навчанням. За інтенсивністю і напруженості змін, що відбуваються в організмі дитини в процесі навчальних занять у перші тижні навчання, навчальне навантаження можна порівняти з впливом на дорослий, добре тренований організм екстремальних навантажень. Напруга організму в процесі адаптації визначає необхідність будувати весь педагогічний процес так, щоб не завдавати шкоди здоров'ю кожної дитини.

За В. Тимченко, одним з основних критеріїв, що характеризують успішність адаптації до систематичного навчання, є стан здоров'я дитини і зміни його показників під впливом навчального навантаження. Виділяють групи дітей з легкою адаптацією, середньої тяжкості і важкою. За легкої адаптації стан напруженості функціональних систем організму дитини компенсується протягом першої чверті. При адаптації середньої тяжкості порушення самопочуття та здоров'я більш виражені й можуть спостерігатися протягом першого півріччя. Важка адаптація супроводжується значними порушеннями в стані здоров'я, які накопичуються від початку до кінця навчального року [10].

Критеріями благополучної *фізіологічної адаптації* до школи можуть слугувати хороший сон і апетит, відсутність скарг на головний біль, а також виражених несприятливих змін у стані здоров'я дитини.

Психологічні аспекти адаптації першокласника пов'язані з прийняттям нової життєвої позиції і переходом до нового виду діяльності – навчальної, в ході якої виникають основні психологічні новоутворення молодшого школяра. Навчальна діяльність визначає подальший психічний і особистісний розвиток молодшого школяра [10, с. 162]. Показниками психологічної адаптації дитини до школи є формування адекватної поведінки, встановлення контактів з учнями та вчителем, оволодіння практичними навичками навчальної діяльності.

Проблема адаптації дитини в початковій школі нерозривно пов'язана з проблемою виникнення шкільної дезадаптації – складного соціально-психологічного і соціально-педагогічного явища, що перешкоджає успішному оволодінню школярем у процесі навчальної діяльності знаннями, вміннями, навичками спілкування та взаємодії.

Поняття «*шкільна дезадаптація*» є комплексним і включає:

- психофізіологічні ознаки (відхилення психофізичного розвитку, соматичне ослаблення, церебрально-органічна недостатність);
- психологічні ознаки (порушення поведінки, зниження навчальної мотивації);
- соціально-середовищні ознаки (характер сімейних відносин, особливості шкільного освітнього середовища, міжособистісних відносин).

Причини порушення (зриву) адаптації:

- неадекватність вимог педагога, батьків;
- стрес обмеження часу;
- негативне підкріплення, суперечливість вимог, завищені вимоги тощо;
- перевантаження (емоційні, інтелектуальні та фізичні);
- невідповідність програм, методик, технологій віковим та індивідуальним можливостям;
- порушення режиму і організації навчальних і позанавчальних занять;
- порушення психічного і фізичного здоров'я;
- психологічна і функціональна неготовність до умов і вимог процесу навчання.

Педагогу необхідно знати *ознаки*, що характеризують напругу процесу адаптації у першокласників. Загальний перелік ознак можна представити у вигляді наступних симптомів:

- зміни в поведінці дитини, зниження працездатності та якості роботи;
- виражені зміни організації діяльності (зниження темпу, скорочення часу роботи без відволікань, поява труднощів перемикання з одного виду діяльності на інший тощо);
- підвищена стомлюваність;
- рухова розгальмування або, навпаки, млявість, сонливість;
- зниження опірності (поява частих простудних захворювань);
- неврозоподібні розлади (нав'язливі рухи, страхи, неспокійний сон, нестійкість настрою, неадекватні реакції тощо);
- зниження маси тіла;
- скарги (головний біль, нудота, болі в животі тощо);

- порушення (зниження) якості навчальних дій (порушення почерку, «безглузді помилки», «невикористання» правил, фрагментарне сприйняття завдань і т.п.);
- зниження навчальної мотивації;
- підвищення тривожності.

Передшкільна освіта має забезпечити адаптацію до нового соціального осередку – школи, стати одним із шляхів вирівнювання стартових можливостей дітей, розвитку їхніх задатків, здібностей до засвоєння нового, більш складного матеріалу, сформованість психологічної готовності до школи. За необхідності вона має здійснювати коригування окремих порушень і відхилень у фізичному, психологічному, розумовому, емоційно-мотиваційному та комунікативно-мовленнєвому розвитку й тим сприяти більш гармонійній адаптації дитини до шкільного навчання.

5. Програма «Впевнений старт», її методичне забезпечення як реалізатор завдань передшкільної освіти

Реформування та модернізація в системі дошкільної освіти України активізували процес програмотворчості, адже задекларовані в нормативно-правових державних документах високі освітні цілі мають декомпонуватися саме в програмах, а потім утілитися в певній освітній моделі, конкретному освітньому процесі. Взятий загальний курс на гуманізацію освіти, утвердження дитиноцентризму, пріоритети особистісного зростання дитини перед її научінням загострили потребу в появі нового покоління програм.

Відповіддю на цей виклик стала поява програми передшкільної освіти та програмно-методичного комплексу «Впевнений старт» [5]. Про вчасність і відповідність освітнім пріоритетам свідчить його суголосність вимірам Базового компоненту дошкільної освіти та положенням концепції освітньої реформи Нова українська школа.

За Н. Гавриш, методологічне підґрунтя освітньої системи «Впевнений старт» забезпечується сукупним застосуванням наукових підходів (системного, особистісно зорієнтованого, компетентнісного, діяльнісного) та принципів (крім загальнонаукових, принципу інтеграції змісту й видів діяльності, діалогового формату

освітнього процесу; партнерства; пріоритету взаємодії, що підтримує й мотивує; командної співпраці, головною цінністю якої є залученість кожного до спільних справ, а не досягнення; активізації власних знань, умінь, навичок кожної дитини, оскільки спільні досягнення є результатом включеності і досвіду кожного у процесі; принципу часткового делегування дітям певних повноважень для формування соціальної впевненості та укріплення ровесницьких стосунків та інших; забезпечення психоемоційного комфорту та пізнавальної мотивації тощо).

Програмно-методичний комплекс «Впевнений старт» враховує інтереси всіх учасників освітнього процесу – дітей, батьків і педагогів і цілеспрямовано супроводжує їх дії за допомогою спеціально розроблених посібників документації: програми передшкільної освіти, книги вихователя, книги дошкільника у сукупності з альбомами художньо-творчої діяльності, книги для батьків, хрестоматії літературних творів з методикою викладання «Книга щодня», інформаційної підтримки на платформі «Впевненого старту».

Як зазначають розробники документу, освітня програма зорієнтована на державну політику в галузі освіти, враховує стратегічний курс розвитку освіти в цілому, суголосна завданням Концепції Нової української школи. Концептуальні засади та змістове наповнення програми узгоджені з пріоритетами загальнолюдських цінностей.

Мета освітньої програми для дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» полягає у збагаченні досвіду взаємодії дитини старшого дошкільного віку з природним і соціальним оточенням через організацію специфічно дитячих видів діяльності, які формують відповідні життєві компетентності та якості психологічної зрілості [5, с. 3].

Успіх впровадження програми забезпечується дотриманням низки умов: якщо провідним засобом буде виступає діяльність як чинник розвитку і саморозвитку дитини; якщо забезпечується баланс виховання в родині й дошкільному закладі; у повному інформаційному дні кожен з учасників освітнього процесу має право вибору рівня, форм, методів, простору, завдань. Стрижнем пропонуваної інновації є гармонізація внутрішнього психічного життя дитини завдяки організації культури життєдіяльності. Для цього прогнозуються виховні ситуації розвитку дитини, в яких інтегрується

зміст (функції виховної діяльності педагога), методи (засоби виконання функцій) та критерії якості (показники психолого-педагогічної діагностики розвитку дитини), що застосовує педагог.

Таке проєктування системи індивідуально-розвивальної взаємодії здобуває обриси моделі цілісної освітньої системи «Впевнений старт», в якій запропонована система методів навчання характеризується з погляду реальної взаємодії педагога з вихованцями на відміну від загальної класифікації педагогічних методів, що побудована на дидактичних ознаках методів навчання (наочні, словесні, практичні методи).

Питання для рефлексії

1. Як Ви розумієте поняття «готовність до школи»?
2. Якою мірою готовність дитини до школи пов'язана із спеціально організованою підготовкою дитини? Умовами її зростання у сім'ї? Іншими факторами?
3. Що розуміється під психологічною готовністю дитини до шкільного навчання?
4. Розкрийте структурні елементи психологічної готовності дитини до навчання у школі.
5. Назвіть критерії готовності дитини до шкільного навчання.
6. Що розуміється під особистісною готовністю дошкільного навчання?
7. Як Ви розумієте сутність мотиваційної готовності дитини до шкільного навчання? Наведіть приклади такої готовності.
8. Схарактеризуйте специфіку інтелектуальної готовності дитини до навчання у школі.
9. Якою мірою вольова готовність пов'язана із мотиваційною та соціальною готовністю дитини до шкільного навчання?
10. Назвіть фактори впливу на позитивну адаптацію дитини до шкільного навчання.
11. Що, на Вашу думку, найбільшою мірою впливає на дезадаптованість дітей до навчання у школі? Які шляхи вирішення цієї проблеми Ви можете запропонувати?
12. Назвіть складові програмно-методичного комплексу «Впевнений старт».
13. На які вікові категорії дітей розраховано комплекси програм «Впевнений старт»?

14. Якою мірою у програмі «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку та методичному забезпеченні до неї реалізуються завдання передшкільної освіти? Доведіть свою думку.

Використані до теми джерела

1. Адаптація до школи. Фізіологічна, психологічна і соціальна адаптація: динаміка і труднощі. <https://stud.com.ua/>
2. Бадюк Т. К. Готовність та адаптація першокласника до навчання в школі. Вінниця, ВРМЦЗО, 2012. 51 с.
3. Богуш А. М. Дошкільна і початкова ланки освіти — сходинки наступності. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2017. №28. С. 23-27.
4. Богуш А.М. Передшкільна освіта в сучасному освітньому просторі. *Рідна школа*. 2014. №12. С.8-12.
5. Гавриш Н. В., Піроженко Т. О., Рогозянський О. С., Хартман О. Ю. *Програмно-методичний комплекс «Впевнений старт» як освітня система. Дошкільна освіта в контексті ідей Нової української школи: збірник наукових праць*. Хмельницький: ФОП Мельник А.А., 2020. С. 85-93.
6. Курчатова А. В., Вегера Т. М. Мотиваційна готовність дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі: співвідношення ключових понять. *Молодий вчений*. № 9 (109). Вересень, 2022. С. 78-82.
7. Назаренко Г. І. Організаційно-педагогічні умови забезпечення наступності в навчанні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.09. Кривий Ріг. 2002. 20 с.
8. Пантюк Т. І. Суспільно-педагогічні детермінанти підготовки дітей до школи в Україні: теорія і практика (1945 – 2017 рр.). Дис. ... докт. пед. наук, 13.00.01. 2018. Дрогобич, 544 с.
9. Піроженко Т. О. Соціально значущі цінності в життєдіяльності майбутнього школяра: методичні рекомендації / Т.О. Піроженко, Л.І. Соловійова, О.Ю. Хартман ; за ред. Т.О. Піроженко. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. 32 с.
10. Тимченко А. А. Актуальні проблеми педагогіки початкової освіти (для змішаного навчання): навч.-метод. посіб. Миколаїв: Видавець Румянцева Г. В. 2022. 211 с.

11. Федорович Л. О. Підготовка дітей до школи в умовах навчально-виховного комплексу. Автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.09. Кривий Ріг. 2003. 23 с.
12. Філімонова Т. В. Наступність в роботі закладу дошкільної освіти і першого класу школи: навч.-метод. посіб. Миколаїв: СПД Румянцева, 2020. 276 с.
13. Філімонова Т. В. Психолого-педагогічна підготовка дітей до школи: навч.-метод. посіб. Миколаїв: СПД Румянцева, 2020. 218 с.
14. Шадюк О. Інноваційні підходи до організації наступності дошкільної та початкової ланок освіти. *Інноватика у вихованні: зб. наук. пр. Вип. 11.* / уряд. О. Б. Петренко; ред. кол.: Н. М. Коляда, Н. Б. Грицай, Т. С. Ціпан та ін. Рівне: РДГУ. 2020. С. 219-123.
15. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / наук. кер. О.Л. Кононко. Київ: ТОВ «МЦФЕР – Україна». 2019. 488 с.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ПЕРЕДШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Тема 5

Практичне підґрунтя забезпечення передшкільної освіти

План

1. Готовність вихователів до реалізації засад передшкільної освіти.
2. Організація розвивального середовища у реалізації засад передшкільної освіти.
3. Взаємодія із сім'єю щодо набуття дитиною передшкільної освіти та підготовки її до навчання у школі.

1. Готовність вихователів до реалізації засад передшкільної освіти

В умовах активного реформування національної освіти актуалізувалися питання професійної компетентності педагога дошкільної освіти, його готовності до реалізації засад передшкільної освіти. Від педагога, у контексті концептуальних засад Нової української школи, потребується освоєння двох основних новацій – компетентнісної парадигми освіти й педагогіки партнерства. Як зазначають Н. Голота, А. Карнаухова, педагоги двох суміжних ланок освіти – вихователі закладів дошкільної освіти та вчителі початкової школи мають усвідомлювати сутність партнерської взаємодії з дітьми, батьками, громадськістю, адекватно оцінювати нові технології в цій діяльності та бути до них готовими [1, с. 36].

У сучасних наукових дослідженнях поняття «професійна готовність педагога» розуміється як закономірний результат спеціальної підготовки, самовизначення, освіти й самоосвіти, виховання й самовиховання. Її визначають як психічний, активно-дієвий стан особистості, складну якість, систему інтегрованих властивостей, що регулює професійну діяльність, забезпечує її ефективність. Л. Зданевич, М. Сорочан, Т. Цегельник, І. Коновальчук акцентують увагу на тому, що основними компонентами готовності до професійної діяльності є теоретичні та методичні знання, професійно практичні уміння, позитивне ставлення до даного виду діяльності, яке, опираючись на принцип про провідну роль мотивів в активізації діяльності особистості, виділяється як основне.

***Компетентність** – це сукупність знань і вмінь, необхідних фахівцю для здійснення ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати і прогнозувати результати праці, використовувати сучасну інформацію щодо певної галузі виробництва (діяльності)*

***Професійна компетентність** – здатність успішно діяти на основі практичного досвіду, вміння і знань при вирішенні професійних завдань*

Відповідно до вимог **Професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти»** (2022 р.) [12], сучасний педагог має набути необхідної освітньої і професійної кваліфікації, володіти низкою загальних і професійних компетентностей, трудових функцій. Перш за все, вихователь повинен уміти спланувати освітній процес з дітьми з тим, щоб реалізувати вимоги Базового компонента дошкільної освіти; продумати підвищення якості власної професійної діяльності, здійснити інформаційно-роз'яснювальну роботу з батьками вихованців. Ці та інші компетентності стосуються й професійних вимог щодо реалізації вихователем засад передшкільної освіти згідно сучасних підходів до забезпечення підготовки кожної дитини до шкільного навчання.

У новій редакції державного освітнього стандарту дошкільної освіти (БКДО в Україні, 2021 р.), розробленого на основі Конституції

України і з урахуванням Конвенції ООН про права дитини, чітко визначені цільові орієнтири діяльності педагога:

- охорона і зміцнення фізичного і психічного здоров'я дітей, в тому числі їх емоційного благополуччя;

- забезпечення рівних можливостей для повноцінного розвитку кожної дитини в період дошкільного дитинства незалежно від місця проживання, статі, нації, мови, соціального статусу, психофізіологічних та інших особливостей (у тому числі – обмежених можливостей здоров'я);

- забезпечення наступності цілей, завдань і змісту освіти, що реалізуються в рамках освітніх програм різних рівнів;

- створення сприятливих умов розвитку дітей відповідно до їх віковими та індивідуальними особливостями та схильностями, розвитку здібностей і творчого потенціалу кожної дитини як суб'єкта відносин з самим собою, іншими дітьми, дорослими і світом;

- об'єднання навчання та виховання в цілісний освітній процес на основі духовно-моральних і соціокультурних цінностей; прийнятих в суспільстві правил і норм поведінки в інтересах людини, сім'ї, суспільства;

- формування загальної культури особистості дітей, в тому числі – цінностей здорового способу життя, розвитку їхніх соціальних, моральних, естетичних, інтелектуальних, фізичних якостей, ініціативності, самостійності та відповідальності дитини, формування передумов навчальної діяльності;

- забезпечення варіативності й різноманітності змісту програм і організаційних форм дошкільної освіти, можливості формування програм різної спрямованості з урахуванням освітніх потреб, здібностей і стану здоров'я дітей;

- формування соціокультурного середовища, що відповідає віковим, індивідуальним, психологічним і фізіологічним особливостям дітей;

- забезпечення психолого-педагогічної підтримки сім'ї та підвищення компетентності батьків (законних представників) в питаннях розвитку і освіти, охорони і зміцнення здоров'я дітей.

Теоретичний аналіз змісту держаного стандарту професійної підготовки вчителів початкових класів та дошкільної освіти до передшкільної підготовки дітей п'яти – шести років показав, що

цілісний досвід підготовки кваліфікованих кадрів для роботи з дітьми даного віку відсутній. Можна розглянути різні варіанти того, якою має бути базова підготовка педагога, який реалізує завдання передшкільної освіти й хто має право бути педагогом даного ступеня системи освіти: вчитель початкових класів або вихователь дошкільного закладу? Розглянемо кілька варіантів.

Учитель початкової школи. На користь цієї позиції говорить те, що кваліфікація такого фахівця дозволяє на компетентнісній основі, адресно організувати навчання відповідно до вимог школи. Однак, шкільний вчитель недостатньо готовий до кризи семи років і її наслідків, до організації провідного виду діяльності дітей дошкільного віку – ігрової.

Педагог, який має підготовку за *напрямом 012 Дошкільна освіта*, обґрунтування не менш об'єктивно в порівнянні з першою точкою зору. Передшкільну підготовку адресовано дітям, які вступають у перехідний, кризовий період, для якого характерна зміна всієї системи відносин, поява нових потреб і можливостей. У цей відрізок часу поруч повинен бути фахівець здатний створити максимально комфортне, розвивальне, здоров'язберігаюче середовище, глибоко знає систему, технологію і зміст дошкільної освіти.

Передшкільну підготовку дитини також можливо здійснювати *педагогам системи додаткової освіти*, які навіть не обов'язково мають профільну дошкільну освіту. Найголовніше – зацікавленість щодо роботи з дітьми, повноцінної підготовки їх до навчання у школі. Цієї точки зору дотримуються представники закладів додаткової освіти, як правило, недержавних, що існують на комерційній основі.

Реформуючи систему дошкільної освіти, створюючи нові форми її здобуття, держава повинна приділити особливу увагу вирішенню питання щодо підготовки кваліфікованих фахівців передшкільного профілю. Рівень професіоналізму педагога повинен бути достатнім, для того щоб забезпечити багатоаспектну підготовку дитини зі вступу до початкової школи. Така робота з дітьми повинна бути адресною. Її спрямованість має будуватися на розумінні самої сутності й змісту передшкільної освіти дітей. При цьому орієнтиром у визначенні змісту професійної освіти фахівців може стати виділення спеціальних компетенцій педагога передшкільної освіти.

📌 **Професійна компетентність** (лат. *professio* – офіційно оголошене заняття; *compete* – досягати, відповідати, підходити) – інтегративна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця

О. Ковшар зазначає, що професійна компетентність вихователя закладу дошкільної освіти передбачає сукупність професійних і особистісних якостей, необхідних для успішної педагогічної діяльності. Професійно компетентним можна назвати вихователя, який на досить високому рівні здійснює педагогічну діяльність, педагогічне спілкування, досягає стабільно високих результатів у навчанні та вихованні дошкільників. Вихователі та інші фахівці закладу дошкільної освіти є фасилітаторами розвитку дитячої особистості. Тобто головне завдання дорослих у ЗДО – створення сприятливих умов для формування особистості дитини, її світогляду та світосприйняття, інтелектуальної та емоційної безпеки. Тож вихователь повинен звертати увагу на:

- створення психологічно сприятливої атмосфери для дитини;
- побудову взаємин із вихованцями на засадах партнерства;
- формування безпечного освітнього середовища на основі гуманістичних цінностей;
- педагогічне просвітництво та соціально-психологічний супровід сімей своїх вихованців;
- забезпечення психолого-педагогічного просвітництва батьків [7].

Професійна компетентність педагога передшкільної освіти розуміється як здатність здійснювати педагогічну діяльність з формування у дітей передумов універсальних навчальних дій – пізнавальних, комунікативних і регулятивних. У **структурі професійної компетентності вихователя** передшкільної ланки освіти виділяють наступні компоненти:

Функціональний – включає в себе знання в області професійної діяльності, знання у галузі передшкільної освіти, необхідні щодо цього технологічні й методичні уміння.

Комунікативний компонент – знання про способи взаємодії з дітьми передшкільного віку, наявність умінь комунікування.

Особистісний компонент – психологічні позиції фахівця, його педагогічна спрямованість, ціннісні установки, особистісні особливості.

Рефлексивний компонент – здатність оцінити свою працю в цілому, тобто перейти від оцінки окремих компетенцій до оцінки своєї результативності і професіоналізму.

Для виділення особливостей професійної діяльності педагога передшкільної освіти найбільш оптимальним підходом є розгляд компетенцій через **провідні функції професійної діяльності**, оскільки вони є механізмом трансформації вимог суспільства до діяльності фахівця будь-якого профілю, якими є:

1) провідною функцією діяльності будь-якого педагога є *сприяння освіті дитини*. Ця функція проявляється у відборі змісту освіти, у виборі освітніх технологій, у формуванні відкритого освітнього середовища. Для педагога передшкільної освіти зміст даної функції полягає в тому, що фахівець спрямовує свої зусилля на формування основних компетенцій дитини-дошкільника, удосконалення його пізнавальних здібностей, а також створює сприятливі умови психологічної готовності дитини до нової соціальної ситуації розвитку (переходу до навчання в школі) і готовності до оволодіння новим видом діяльності – навчальною.

2) *функція проєктування* передбачає спільне з дитиною проєктування освітнього маршруту, визначення перспектив індивідуальних досягнень в діяльнісному, особистісному, емоційно-експресивному, інтелектуальному і поведінковому розвитку.

3) *управлінська функція* розглядається як участь у визначенні освітньої політики на рівні навчального закладу, у виборі оптимальної моделі реалізації завдань передшкільної освіти з урахуванням об'єктивних умов і можливостей конкретного закладу освіти (площа, яку займає заклад; матеріальне забезпечення процесу; наявність і рівень підготовленості кадрів

тощо): у виборі програми передшкільної освіти дітей на основі аналізу її сутності і змістовних аспектів. Крім того, дана функція передбачає координацію діяльності суб'єктів освітнього процесу, створення єдиного освітнього простору, узгодженість у взаємодії фахівців і батьків, яку спрямовано на оптимізацію психічного розвитку дітей і формування у них адаптивних можливостей.

Педагогічна компетентність педагога включає єдність його теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності. Оскільки в основу педагогічної діяльності покладений процес спілкування, доцільним є виділення такого виду компетентності, як комунікативна.

Н. Мачинська, у контексті реалізації передшкільної освіти, висловлює наступне бачення професійної підготовки фахівців дошкільної освіти: вона повинна ґрунтуватися на системі організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на реалізацію змісту освіти на певному освітньому рівні відповідно до державних стандартів освіти. Вища школа повинна готувати випускника до вільного пошуку роботи на ринку праці, тому для майбутнього фахівця важливо не лише осмислити і засвоїти інформацію, але й бути спроможним різними способами до її практичного використання та прийняття рішень [11, с. 234]. Вчена пропонує застосовувати диверсифікацію змісту освіти через запровадження професійної педагогічної підготовки майбутніх фахівців за єдиною освітньою програмою «Дошкільна та Початкова освіта», де основна увага буде звертатися на формування готовності педагога до реалізації ідей наступності у вихованні та навчанні дітей передшкільного віку та учнів початкової школи.

Основна мета програми, за Н. Манчинською, – підготовка високопрофесійних компетентних фахівців для різних типів закладів дошкільної освіти та початкових класів закладів загальної середньої освіти, які здатні розв'язувати інваріативні завдання розвитку, навчання та виховання дітей раннього (переддошкільного), дошкільного та молодшого шкільного віку із застосуванням теорії і методик дошкільної та початкової освіти у невизначених мінливих умовах розвитку суспільства та забезпечувати реалізацію ідей наступності та інтегрованості виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку [11, с. 236].

2. Роль розвивального середовища у реалізації засад передшкільної освіти

Середовище відіграє особливу роль у розвитку особистості дитини дошкільного віку та безпосередньо виступає як важливий засіб організації передшкільної освіти. Поняття «середовище» широке за обсягом і об'єднує сукупність зовнішніх умов, факторів та об'єктів, серед яких народжується, живе та розвивається організм. Це поняття має різні тлумачення стосовно тих наук, де воно використовується. У психологічному контексті розвивальне середовище – певним чином упорядкований освітній простір, в якому здійснюється розвивальне навчання. Середовище в педагогічному плані – мікросередовище, – це світ взаємопов'язаних предметів, явищ та людей, які постійно оточують дитину та обумовлюють її розвиток [3, с. 93].

У дошкільній педагогіці під терміном «розвивальне середовище» розуміється комплекс матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, естетичних, психолого-педагогічних умов, що забезпечують організацію життя дітей і дорослих.

К. Крутій вважає, що змістовні характеристики освітнього середовища закладу визначаються тими внутрішніми завданнями, які вона ставить перед собою. Комплексом та ієрархією цих завдань визначають зовнішні (доступні спостереженню й фіксації) характеристики освітнього середовища.

До них належать також інші критерії, які умовно можна поділити на такі:

- змістові (рівень і якість культурного змісту),
- процесуальні (стиль спілкування, рівень активності),
- результативні (розвивальний ефект) [9].

Як зазначає О. Ковшар, *мета створення розвивального середовища в організації передшкільної освіти* – забезпечити життєво важливі потреби дитини напередодні її вступу до школи, забезпечити освітні, соціальні, духовні компетенції, готовність старших дошкільників до навчання в школі. Освітнє розвивальне середовище в передшкільній освіті – це все те, що забезпечує підготовку дитини до навчання в школі, сприяє її фізичному психологічному та розумовому розвитку, готує її до літичного переходу до

школи [6, с. 97]. Розуміння розвитку дитини як результату виховання і навчання, як просування від «зони актуального» до «зони найближчого» (за Л. Виготським) розвитку визначає необхідність наявності в середовищі матеріалів і предметів, з якими дитина може діяти як разом з дорослим, так і самостійно.

Нині в Україні проблемами розвивального навчання опікуються такі вчені, як: А. Ашеров, І. Бех, В. Бондар, С. Максименко, В. Мольяко, А. Фурман, О. Савченко та ін.

Розвивальне навчання в передшкільній освіті – це засіб формування творчої особистості, а в подальшому – креативної особистості. Завдання розвивального навчання: формування особистості з гнучким розумом, розвиненими потребами до подальшого пізнання та самостійних дій в школі, певними навичками та творчими здібностями. Головною метою розвивального навчання в передшкільній, дошкільній та початковій освіті є формування активного, самостійного творчого мислення дитини і на цій основі поступового переходу до самостійного навчання. Ці завдання є безумовно актуальними в організації передшкільної освіти і реалізуються вони, насамперед, через створення освітньо-розвивального середовища.

К. Крутій зазначає, що для дітей старшого дошкільного віку середовище має розкритися новими щаблями свободи, які дитина може засвоїти або відкинути. Вчена розробила наступні принципи побудови освітньо-розвивального середовища:

1) *дистанції, позиції при взаємодії*. Підтримка візуального зв'язку: дорослий – дитина. Формування умов для довірчого спілкування: дорослий – дитина, дитина – дитина. Можливість вибору дистанції взаємодії з урахуванням своїх уявлень.

2) *активності*. Надання можливості вільно й самостійно моделювати середовище, діяти в ньому;

3) *стабільності і динамічності*. Динамічність, щодо зволяє, з одного боку, змінювати середовище, що оточує дитину, нею самою або дорослим; з іншого боку, стійкість, стабільність, що виявляється в надійності і захищеності дитини від небажаних вторгнень навколишнього світу, що можливе за наявності в дитини індивідуального простору;

4) *комплектації і гнучкого зонування*. Використання устаткування, що трансформується для забезпечення неперетину сфер активності (або, навпаки, перетину);

5) *емоціогенності*, індивідуальної комфортності й емоційного благополуччя кожної дитини і дорослого. Надання «особистісного простору», можливості усамітнитися, зайнятися улюбленою справою. Використання стимулів особистісного розвитку, чинників психічного і фізичного оздоровлення;

6) поєднання *звичних і неординарних елементів* в естетично організованому середовищі;

7) *відкритості – закритості*. Урахування особливостей, інтересів, схильностей дошкільників, що дозволяють індивідуалізувати освітній процес у ЗДО. Надання можливості дитині виражати своє «Я». Виключення всього, що веде до порушення прав дитини;

8) *урахування статевих і вікових відмінностей*. Вибір оптимальної дистанції і позиції в спілкуванні дітей, надання можливості проявляти свої схильності відповідно до прийнятих у суспільстві еталонів мужності й жіночності.

Освітньо-розвивальне середовище в старшій групі, додає К. Крутій, – це поле діяльності, спосіб життя, передача досвіду, творчість, історична епоха. Вона достатньо різноманітна й насичена «випадковостями» (несподівані або незавершені проблемні образи), що вимагають від дитини пошуку способів пізнання, стимулюють дослідницьку діяльність [9, с. 9–17].

Освітнє середовище ЗДО як умова реалізації передшкільної освіти (за О. Ковшар) – це сукупність спеціально створених матеріальних і духовних умов у відкритій педагогічній системі, в якій за рахунок активної взаємодії педагога і дошкільника на основі принципів синергетики виникає нелінійний резонансний ефект посилення малих педагогічних впливів, що сприяє узгодженню темпів і рівнів розвитку, становленню творчої особистості, а також виникненню якісно нового рівня передшкільної освіти. Саморозвиток дитини як особистості, а потім індивідуальності, йде не тільки шляхом оволодіння нею нормативною діяльністю, але й через постійне збагачення та перетворення суб'єктного досвіду як важливого джерела власного розвитку. Освітнє середовище володіє багатими педагогічними можливостями у формуванні шкільної готовності: предметно-просторовими, подієво-діяльнісними, інформаційно-інтелектуальними, художньо-дозвіллєвими, валеологічними, а також можливостями створення ситуацій успіху [7, с. 192].

За О. Ковшар, основними **ознаками освітнього розвивального середовища** дітей передшкільного віку є такі:

- партнерська взаємодія між суб'єктами, мета якої полягає у становленні дитини як особистості, забезпеченні психологічного захисту дитини;
- засобами спілкування є розуміння, визнання і сприйняття особистості дитини, спроможність дорослого стати на її позицію;
- знання, вміння і навички розглядаються не як мета, а як засіб подальшого розвитку особистості дитини;
- організація активної діяльності, життєтворчості кожної дитини, спрямовані на формування дошкільної зрілості;
- безперервність, що виражається через взаємодію і наступність у створенні освітньої інтеграції «дошкільний заклад – школа»;
- відкритість, яка передбачає широку участь усіх суб'єктів освіти в управлінні, демократизацію форм навчання, виховання і взаємодії;
- педагогічна підтримка як особлива позиція педагога [6, с. 96].

*📌 **Розвивальне середовище в передшкільній освіті** – це комплекс психолого-педагогічних, матеріально-технічних, естетичних умов, що забезпечують організацію діяльності дітей передшкільного віку в дошкільному закладі, спрямовану на набуття ними дошкільної зрілості*

Середовище повинно служити інтересам і потребам дитини, збагачувати розвиток специфічних видів діяльності, забезпечувати зону найближчого розвитку дитини, розвивати творчі здібності, а також формувати особистісні якості старших дошкільників та їх життєвий досвід напередодні їхнього вступу до школи.

3. Взаємодія із сім'єю щодо набуття дитиною передшкільної освіти та підготовки її до навчання у школі

Одним із завдань передшкільної освіти є надання рівного доступу всіх категорій сімей для забезпечення дошкільною освітою їхніх дітей. Особливо це стосується дітей старшого дошкільного віку, які за Законом України «Про освіту» обов'язково повинні бути охоплені дошкільною освітою відповідно до стандарту дошкільної

освіти. У Законі зазначається, що батьки мають право на самостійний вибір способів і форм забезпечення реалізації права дітей на дошкільну освіту. Для цього важливе загальне інформування батьків про необхідність дошкільної освіти та можливості реалізації їх прав, а також функціональна організація передшкільної освіти.

Набуття дітьми передшкільного віку необхідного рівня розвитку та освіти є обов'язком батьків (сім'ї). У п.1 ст. 8 у Законі України «Про дошкільну освіту» вказано на те, що сім'я зобов'язана сприяти здобуттю дитиною освіти у дошкільних та інших навчальних закладах або забезпечити дошкільну освіту в сім'ї відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти. Відвідування дитиною закладу дошкільної освіти не звільняє сім'ю від обов'язку виховувати, розвивати й навчати її в родинному колі. Батьки або особи, які їх замінюють, несуть відповідальність перед суспільством і державою за розвиток, виховання і навчання дітей, а також збереження їх життя, здоров'я, людської гідності [7, с.119].

Міністерством освіти і науки України в останні роки було видано ряд документів, в яких вказано на необхідність встановлення контактів закладів освіти з родинами майбутніх школярів задля належної підготовки дітей до школи та надання необхідної щодо цього допомоги. Зокрема, це такі документи, як:

- Лист Міністерства освіти і науки України від 19.04.2018 за № 1/9-249 «Щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти»)
- Лист Міністерства освіти і науки України від 11.10.2017 № 1/9-546 «Методичні рекомендації щодо організації взаємодії закладів дошкільної освіти з батьками вихованців».
- Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 30.06.2011 № 714 «Про затвердження Примірного положення про консультативний центр для батьків або осіб, які їх замінюють і дітей, які виховуються в умовах сім'ї».

Батьки дитини, її родина мають безпосередньо та свідомо включатися до процесу передшкільної освіти, тих форм спільної роботи, які пропонують вихователі ЗДО та вчителі НУШ у контексті підготовки дитини до школи. З тим, можна визначити кілька **напрямів** зазначеної роботи:

- роз'яснення батькам державної політики України щодо забезпечення наступності між дошкільною та початковою ланками освіти та підготовки дитини до школи;
- роз'яснення можливостей забезпечення дитини передшкільною освітою у різних формах її здобуття;
- забезпечення активного співробітництва батьків з педагогами ЗДО, НУШ, інших освітніх організацій, які займаються питаннями передшкільної освіти;
- допомога батькам та іншим особам, які самостійно надають дитині передшкільну освіту. Забезпечення їх повним пакетом необхідних матеріалів (програмою, посібниками для дитини, методичними рекомендаціями з докладним описом занять, діагностиками, наочним і роздатковим матеріалами).

Налагодження співпраці педагогів-дошкільників, вчителів перших класів з сім'ями майбутніх першокласників у межах передшкільної освіти доцільне за дотримання певної **етапності у цій роботі**, що визначено на рис. 2.

Робота педагога та сім'ї майбутнього першокласника з формування готовності дитини до школи включає наступні **складові**:

- формування уявлення про навчальну діяльність (на основі цієї якості майбутній першокласник активно поводить на уроках, проявляє посидючість і увагу, виконує інструкції дорослого, діє за зразком);
- розвиток самостійності, відповідальності, наполегливості, старанності (дані якості допомагають дитині проявляти прагнення оволодівати знаннями і вміннями);
- формування співчуття, чуйності, емпатії, справедливості, колективізму (дані якості допомагають дитині вибудовувати дружні відносини, взаємодіяти в колективі однолітків);
- розвиток у дитині допитливості, довільної уваги, потреби в самостійному пошуку відповідей на виникаючі питання, ініціативності (на основі даних якостей Дошкільники за цих умов швидше оволодівають знаннями, досягають позитивних результатів у навчальній діяльності). Практикою роботи ЗДО визначено ряд **форм роботи з сім'ями** з підготовки дитини до школи, які носять стійкий характер, не змінюваний вже протягом багатьох років. Вони відносяться до розряду *традиційних форм*, використовуються при

організації взаємодії з батьками (законними представниками) дитини за такими напрямками:

- 1) робота з сім'ями вихованців «всередині» закладу дошкільної освіти;
- 2) робота з сім'ями вихованців за межами ЗДО, у навколишньому соціальному просторі.

Рис. 2. Етапи організації взаємодії закладів освіти та сім'ї у межах передшкільної освіти з питань підготовки дитини до шкільного навчання

На сьогодні створено достатньо велику різноманітність видів *нетрадиційних форм роботи* з батьками (законними представниками) майбутнього школяра, які можна поділити на кілька груп:

- 1) інформаційно-аналітичні форми;
- 2) пізнавальні форми;
- 3) дозвільні форми;
- 4) наочно-інформаційні.

Запропонована етапна робота з батьками у межах передшкільної освіти, як показує практика, є додатковим позитивним фактором розвитку дитини. Це сприяє швидкій її адаптації до школи та входження до статусу учня. При цьому батьки отримують від педагогів необхідні знання з вікової психології, знайомляться з нормами різних видів розвитку дитини, що дозволяє адекватно їм оцінювати можливості своєї дитини по вступу до школи. Батьки також отримують від педагогів знання з різних аспектів передшкільної підготовки дитини й мають можливість через участь у тренінгах та практикумах засвоїти певні практичні елементи означеної підготовки. Усе це зменшує батьківський стрес перед школою та підвищує емоційну комфортність сім'ї, що є додатковим позитивним фактором адаптації дитини в школі.

На даний час, у зв'язку із запровадженням карантинного режиму у діяльності закладі освіти, гостро окреслилася проблема використання *інформаційно-комунікаційних технологій* у взаємодії з батьками. Переважна більшість педагоги вітають використання інформаційно-комунікаційних технологій у взаємодії з батьками, але при цьому й не відмовляються від особистого контакту. В останні роки майже у всіх дошкільних закладах взаємодія з батьками з питань підготовки дитини до шкільного навчання здійснюється за допомогою соціальних мереж. Поліпшити взаємодію з батьками дозволять також такі сучасні форми онлайн спілкування, як «віртуальні збори», онлайн-вебінари, онлайн-консультації, відеоконференції та ряд інших. З тим, потрібно формувати необхідні компетенції педагогів у даній інформаційно-комунікаційній сфері. Відкритим залишаються й питання встановлення ефективних контактів з батьками, налагодження «зворотного зв'язку», дієвості спілкування, розробки змісту взаємодії з урахуванням їх думок і побажань батьків як у безпосередніх контактах, так і в форматі онлайн взаємодії.

Питання для рефлексії

1. Проаналізуйте, якою мірою відображені засади передшкільної освіти у Професійному стандарті «Вихователь закладу дошкільної освіти» стосовно загальних компетентностей даного педагогічного працівника.

2. Розкрийте зміст кількох найбільш значущих трудових функцій вихователя (за Професійним стандартом «Вихователь закладу дошкільної освіти») стосовно реалізації мети і завдань передшкільної освіти та забезпечення наступності в дошкільній та початковій освітніх ланках.

3. Як відображені завдання передшкільної освіти у визначених трудових функціях керівника ЗДО за Професійним стандартом «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти»? Здійсніть такий аналіз стосовно кількох, найбільш вагомих, на вашу думку, трудових функцій (професійних компетентностей за трудовою дією або групою трудових дій).

4. Чому, на вашу думку, основними новаціями в контексті реформ Нової української школи та данки дошкільної освіти визнано компетентнісну парадигму освіти й педагогіку партнерства?

5. Яке місце визначив компетентнісний підхід у державному стандарті дошкільної освіти?

6. Хто з педагогів – вчитель початкових класів, вихователь ЗДО, педагог позашкільної освіти, на Вашу думку, могут найбільш кваліфіковано й компетентно здійснювати підготовку дитини до школи? Обґрунтуйте свою думку.

7. Рефлектуйте, наскільки Ви професійно готові до здійснення обов'язків вихователя дітей дошкільного віку? До реалізації завдань передшкільної освіти?

8. Які із складових освітньо-розвивального середовища передшкільної освіти Ви вважаєте найбільш функціональними? Чому саме?

9. Розкрийте специфіку взаємодії ЗДО та НУШ із сім'єю щодо підготовки дитини до школи в умовах запровадження дистанційного формату освіти та комунікацій.

Використані до теми джерела

1. Голота Н., Карнаухова А. Формування готовності майбутніх педагогів до організації партнерської взаємодії між учасниками освітнього процесу. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Серія: педагогічні науки.* 2020. Вип. 2 (63). С. 35-41.
2. Грицкова Ю. В. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з сім'єю дитини передшкільного віку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя: КПУ, 2019. Вип. 62, т. 2. С. 50–54. ULR: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/2673>*
3. Залізняка А. Вимоги до створення безпечного освітнього середовища передшкільної освіти. Дошкільна освіта в контексті нових цілей української школи: колективна монографія / За наук. ред. проф. В. Кушнір. 2020. НамеIn: InterGING. С. 92-112.
4. Калічак Ю. Формування компетентності вихователя закладів дошкільної освіти в процесі професійної підготовки. *Молодь і ринок.* №6 (161). 2018. С. 65-71.
5. Каньоса Н. Г. Теорія та методика співпраці ДНЗ з родинами: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський. 2015. 121 с.
6. Ковшар О. В. Забезпечення розвивального середовища в навчально-виховному процесі п'ятирічок. *Наука і освіта.* № 10. 2014. С. 94-97.
7. Ковшар О. В. Теоретико-методичні засади організації передшкільної освіти: монографія; Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет» МОН України. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2015. 270 с.
8. Купрієнко В. І. Партнерська взаємодія закладу дошкільної освіти, початкової школи і батьків щодо формування готовності дошкільників до школи. *Сучасні стратегії, цінності й пріоритети дошкільної та початкової освіти: матеріали міжнародної науково-практичної конференції.* 24 листопада 2021 р., м. Дніпро, КЗВО «ДАНУ» ДОР» / Наук. ред. В. В. Шинкаренко, 2021. С. 212–219.

9. Крутий К. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія: у 2 ч.: Освіта, 2009. Ч. 1. 302 с.

10. Лесіна Т. М. Передшкільна освіта дітей: деякі аспекти професійної підготовки вихователя до стимулювання їхньої просоціальної активності. *Наукові записки ЦДУ імені В. Винниченка. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 150. 2019. С. 80-85.

11. Мачинська Н. Сучасні аспекти професійної підготовки фахівців педагогічної освіти у векторі передшкільної освіти. Дошкільна освіта в контексті нових цілей української школи: колективна монографія / За наук. ред. проф. В. Кушнір. 2020. НамеIn: InterGING. С. 225-243.

12. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти» ULR: <https://mon.gov.ua/ua/npa/prozatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>

13. Професійний стандарт «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/profesijnij-standart-kerivnik-direktor-zakladu-doshkilnoyi-osviti>

Тема 6

Методики діагностики готовності дітей до навчання у школі

План

1. Специфіка проведення діагностичної роботи з визначення готовності дитини до школи.
2. Методичний цифровий кейс «Діагностика готовності дитини до школи»

1. Специфіка проведення діагностичної роботи з визначення готовності дитини до школи

Освітні стандарти та орієнтири Нової Української Школи (реформа НУШ) проголошуючи серед основних пріоритетів педагогіку партнерства та оновлення підходів до навчання учнів, посилюють акценти на формуванні ключових компетентностей зростаючої особистості, що потребує визначення його складових характеристик на основі цілісного та компетентнісного підходу до оцінки досягнень, набутих дитиною протягом дошкільного періоду. Розробка діагностичного інструментарію передбачає також врахування нових, доведених психологічною наукою аспектів готовності, як-то: готовність дитини взаємодіяти з навколишнім світом, здатність до ціннісної регуляції дій у пізнавальній та соціальній активності тощо.

Вивчення готовності дитини до навчання в школі розглядається як оптимальне поєднання взаємодії комплексу компонентів, який охоплює всі основні сфери розвитку та діяльності дитини: інтелектуальну, емоційну, вольову; ігрову, творчу. Їх сукупність на певному рівні розвитку виявляється як дошкільна зрілість дитини, складові якої тісно взаємопов'язані і взаємозумовлені [2].

На сьогодні існує велика кількість методик діагностування, тестів, діагностичних програм з виявлення стану готовності / неготовності дитини до навчання у школі.

Упорядником сучасного посібника «Діагностика готовності дітей до школи» (2014 р.) О. Дєдовим пропонуються методики, тести, діагностичні програми розроблені знаними авторами в різні роки, які спрямовані на вивчення:

- 1) *мотиваційної готовності* (методика «Читання казки», методика «Внутрішня позиція школяра» Н. Гуткіної, навчальна мотивація (автор М. Гінзбург).
- 2) *інтелектуальної готовності* тест «Запам'ятай 10 слів», методика «Четвертий зайвий», «Впізнавання фігур», тест «Класифікація, методика «Послідовність подій», тест «Аналогії», «Знайди будиночок», «Обведи контур», «Порівняння за формою», повторення цифрових рядів (субтест із тесту інтелекту Д. Векслера, орієнтований тест Керна-Йїрасека на визначення функціональної готовності дітей до шкільного навчання.
- 3) *емоційно-вольової сфери*: методики вивчення довільної регуляції поведінки та діяльності емоційно-вольової готовності, тест «Графічний диктант», методика «Зразок і правило» (за О. Венгером) тест «Будиночок», «Лабіринт» «Розфарбуй малюнок», методика Л. Красильнікової «Так і Ні не говорити» (текст методики приводиться за А. Лідерс, 1995).
- 4) *особистісно-соціальної видів* готовності – експрес-діагностика готовності дитини до навчання у школі (за Ю. Гільбухом, С. Коробко, Л. Кондратенко) яка включає: тест фонематичного слуху, тест копіювання безглуздих складів, тест словника, тест короткочасної пам'яті та умовиводів, визначення рівня розумової активності дитини [2, с. 1].

Підготовка дітей до школи (за Т. Філімоною) – задача комплексна, що охоплює всі сфери життя дитини. Психологічна готовність до школи – тільки один з аспектів цієї задачі, але усередині цього аспекту виділяються різні підходи:

- дослідження, направлені на формування у дітей дошкільного віку певних умінь і навиків, необхідних для навчання в школі;
- дослідження новоутворень і змін в психіці дитини;
- дослідження генезису окремих компонентів учбової діяльності і виявлення шляхів їх формування;
- вивчення умінь дитини свідомо підпорядковувати свої дії заданому зразку при послідовному виконанні словесних вказівок

дорослого. Це уміння зв'язується із здатністю оволодіння загальним способом виконання словесних вказівок дорослого [5, с. 67].

Комплекс діагностичних завдань «Чарівні перетворення» було презентовано у доповіді О. Хартман на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи». За його допомоги можливо оцінити актуальний стан розвитку у дитини старшого дошкільного віку емоційно-ціннісного, пізнавального, комунікативно-мовленнєвого, творчого, регулятивного змістового компоненту діяльності – основи сформованих соціально-психологічних якостей, життєвих вмінь та навичок, що визначають готовність дитини до навчання в умовах реформування української школи [1].

За підсумками діагностичного обстеження можуть створюватися спеціальні групи і класи розвитку, у яких дитина зможе підготуватися до початку систематичного навчання в школі.

Т. Філімонова наводить такі **Загальні вимоги** до організації та проведення психодіагностичного обстеження психологічної готовності дитини до навчання у школі [5, с. 255–257]:

Де б не проводилось обстеження щодо визначення психологічної готовності дитини до школи – в дитячому садку (квітень-травень) або в школі (за згодою батьків при вступі до навчального закладу, або після зарахування дитини до школи) його організація, виходячи з результатів досліджень та практичних даних, має відповідати таким основним вимогам:

- психолог дошкільного навчального закладу має ознайомитися із основними нормативно-правовими документами, які регулюють прийом дітей до загальноосвітнього навчального закладу:

1. *Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2000 р. № 1717.*

2. *Про прийом дітей до 1 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.04.2005 р. № 204.*

3. *Про затвердження Інструкції про порядок конкурсного прийому дітей (учнів, вихованців) до гімназій, ліцеїв, колегіумів,*

спеціалізованих шкіл (шкіл-інтернатів). Зареєстровано у Міністерстві юстиції України 04.07.2003 р. №547/7868.

4. Інструкція про порядок конкурсного прийому дітей (учнів, вихованців) до гімназій, колегіумів, спеціалізованих шкіл (шкіл-інтернатів). Зареєстровано у Міністерстві юстиції України 04.ю07.2003 р. № 547/7868 Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України 19.06.2003 р. №389.

- тривалість психологічного обстеження має становити 20-30 хвилин, оскільки діти такого віку зберігають оптимальний рівень розумової працездатності саме протягом цього часу. Можливе проведення діагностичної роботи у два етапи;

- при обстеженні дітям має виповнитися не менше 5 років 6 місяців – вік, раніше якого *не доцільно* проводити запропоновану програму обстеження, яка, нагадуємо, спрямована на *визначення психологічної готовності до школи*;

- організація роботи за визначеним напрямком може бути зосереджена як протягом квітня-травня так і починаючи з вересня, відслідковуючи дітей, які досягли віку 5 років 6 місяців.

- перевагу необхідно надавати індивідуальним формам діагностики, зважаючи на схильність дітей до наслідування. При проведенні індивідуальної психодіагностики психолог має можливість отримати більш детальну інформацію.

- при групових формах роботи важливо, щоб за партою сиділа одна дитина;

- доцільним є попередня поінформованість батьків про поняття «Психологічної готовності до школи», основну мету, зміст проведення психологічного дослідження по виявленню рівня психологічної готовності дітей до школи а також форму обговорення результатів. Під час такої зустрічі з батьками необхідно обговорити організаційні моменти (наявність у дітей кольорових олівців, паперу тощо).

- обстеження може відбуватися в присутності батьків (виключення складають тільки деякі методики, наприклад, «Будиночок», «Визначення домінування пізнавального чи ігрового мотивів». Під час проведення цих методик батьки можуть відволікати дітей або несвідомою реплікою можуть вплинути на вибір дитини), що знімає у дітей і батьків небажане напруження. З іншого боку, це може створювати певні труднощі – батьки

часто намагаються підказати, коментувати або оцінювати відповіді дітей. Тут необхідні такт, витримка, аби втримати батьків на позиції спостерігачів. Доцільним є таке місцезнаходження батьків, щоб дитина їх не бачила (осторонь);

- після закінчення виконання всіх завдань, у разі необхідності, батькам надаються рекомендації щодо оптимального використання літнього періоду (до початку навчання у школі) з метою психологічної підготовки дитини до школи.

- якщо обстеження під час прийому до школи проводиться з метою відбору найбільш розвинутих дітей у класи або школу з ускладненою програмою (йдеться про спеціалізовані навчальні заклади) навчання, процедура має проводитись у присутності невеличкої комісії з учителів (а якщо є можливість, логопеда), які розташовані осторонь від столу, де сидять психолог, дитина і його батьки. Після закінчення обстеження батьків повідомляють, що конкурсна комісія винесе своє рішення за результатами обстеження після того, як співбесіду пройдуть всі діти шкільного віку;

- під час співбесіди з дитиною необхідно встановити дружнелюбний, безпосередній контакт. Завдання мають носити характер спільної гри. Атмосфера гри допомагає майбутнім учням розслабитися, зменшує стресову ситуацію. Особливо це важливо під час індивідуального обстеження дитини психологом. Якщо дитина сором'язлива, невпевнено почувається, необхідно продумати послідовність пропонованих завдань.

- під час проведення тестування найкраще, коли дитина сидить не прямо перед психологом, а дещо збоку (принцип уникнення позиції очі в очі).

- категорично забороняються будь-які коментарі або оцінювання з боку експериментаторів, звертання до батьків або колег, присутніх на обстеженні. Більш того, екзаменатор не повинен дозволяти батькам давати будь-які характеристики дитині. Слід також попередити батьків, щоб вони і вдома не робили жодних критичних зауважень дитині щодо її відповідей.

- результати психодіагностичного дослідження мають обов'язково доноситися до осіб, які використовуватимуть результати дослідження у вигляді:

- психологічної просвіти серед батьків, вихователів «Психологічна готовність дитини до школи як необхідна умова для успішного навчання дитини»;

- «Методичних рекомендацій для вихователів ДНЗ при підготовці дітей до школи»;

- в узагальненому вигляді як статистичні дані про кількість неготових дітей до школи на наради, семінари для працівників психологічної служби;

- матеріалів в узагальненому вигляді статистичних даних про кількість неготових дітей до шкільного навчання для засобів масової інформації з метою винесення на загал актуальності проблематики;

- надаючи рекомендації певній цільовій групі, психолог, дотримуючись принципу «НЕ НАШКОДЬ», має бути впевненим, що ця інформація не буде використана проти дитини;

- у разі наявності у дошкільному навчальному закладі дітей з особливими потребами (дитина стоїть на обліку у психоневрологічному диспансері, має психофізіологічні особливості, наявна невідповідність або відхилення у розвитку дитини т. ін.) психолог може звернутися за консультацією до районної чи обласної психолого-медико-педагогічної комісії з метою: визначення навчального закладу, який відповідав би потребам дитини, можливе надання індивідуальної форми навчання, відстрочення прийому дитини до школи на один рік;

- практичний психолог має дотримуватися Етичного кодексу психолога та мати на увазі, що обстеження дитини психолого-медико-педагогічною комісією можливе лише за згодою батьків та у їх присутності;

- якщо дитина тривожна, боїться відповідати, з боку експериментатора необхідна емоційна підтримка, аж до того, що можна обійняти, приголубити дитину, виразити впевненість, що вона добре виконає всі вправи і завдання;

- під час виконання завдань треба підтримувати дитину, говорити, що вона все робить правильно і добре (незалежно від реального результату). Без такого зворотного зв'язку тривожна дитина може просто мовчати. Слід зауважити, що подібна практика рекомендується у спілкуванні з усіма дітьми, оскільки для них дуже важливі позитивні зауваження на їхні відповіді [5, с. 255–257].

2. Методичний цифровий кейс «Діагностика готовності дитини до школи»

У сучасній практиці роботи з дошкільника активно використовуються сучасні цифрові технології, зокрема – **кейс-технологія**.

Цифровий кейс – добірка методичних матеріалів, згрупованих за темами й збережених в одному місці, приміром, у «хмарі» на Google Диску, у папці на комп'ютері чи на будь-якому електронному носії

Можна визначити, зокрема, такі переваги цифрового кейсу: легкість використання; мобільність; варіативність.

Методичний кейс повинен мати структурні частини, добір яких здійснюється у відповідності із специфікою діяльності його укладача, тематикою матеріалів тощо.

На сьогоднішній день у світлі вимог державних стандартів освіти – БКДО і ДСПО до змісту навчання, у контексті підвищення актуальності проблеми наступності дошкільної та початкової загальної освіти, як варіант добору та укладання матеріалів діагностики готовності дітей 6–7 років до шкільного навчання, є розробка відповідного кейса.

У запропонованому варіанті опора робиться саме на укладання матеріалів, вона є відмінною від кейс-методу як сучасної технології, яка ґрунтується на описі реальних економічних, соціальних і бізнес-ситуацій.

Методичний цифровий кейс «Діагностика готовності дитини до навчання у школі» може містити наступні розділи:

- I. Передмова (визначення мети, завдань, методів і засобів роботи).***
- II. Організаційний супровід діагностичної роботи:***
 - 1) нормативно-правова документація;
 - 2) організаційно-методичні матеріали.
- III. Пакет методик діагностування розвитку дитини та її готовності дитини до шкільного навчання***

1) добірка методик з протоколами та стимульним матеріалом

IV. Інформаційний супровід:

- 1) пам'ятки;
- 2) рекомендації;
- 3) буклети.

V. Матеріали роботи з інформаційними ресурсами.

Згідно державного Стандарту дошкільної освіти, може проводитися оцінка розвитку дітей, динаміки, у тому числі – діагностика їх особистісних освітніх результатів. Така оцінка проводиться педагогом спільно з практичним психологом закладу дошкільної освіти в рамках психолого-педагогічної діагностики (або моніторингу).

Участь дитини в психолого-педагогічній діагностиці (моніторингу) допускається тільки за згоди її батьків (законних представників). Результати психолого-педагогічної діагностики (моніторингу) можуть використовуватися для вирішення освітніх завдань, а саме:

- індивідуалізації освіти (в тому числі підтримки дитини, побудови його освітньої траєкторії або професійної корекції особливостей його розвитку)
- оптимізації роботи з групою дітей.

За Т. Філімоною, експрес-діагностика виокремлює дітей, які вкрай слабо підготовлені до шкільного навчання. Професійно правильні дії у цих випадках спираються на такі факти та обставини. Дитина, яка проходить обстеження, як і всі інші дошкільнята, пройшла диспансеризацію. На етапі диспансеризації ідентифікуються діти із грубими порушеннями психічного розвитку, що мають клінічний характер. Якщо картина відставання в розвитку дошкільняти не настільки очевидна, то дитина направляється в загальноосвітню школу (зрозуміло, без діагнозу). В експрес-діагностиці вона показує низькі результати й таким чином виявляє необхідність пильної до себе діагностичної уваги під час навчального процесу. Іноді батьки приводять дитину на зустріч-знайомство для того, щоб визначитися, чи варто віддавати дитину до школи з шести років, чи краще зробити це через рік. У даному разі завдання психолога полягає в тому, щоб на основі результатів обстеження показати батькам картину готовності дитини до навчання в контексті закономірності зв'язку навчання та розвитку.

Експрес-діагностика виявляє дітей, поведінці яких притаманна надмірна рухова активність, а також дітей з винятково підвищеною розумовою стомлюваністю. Обговорюючи з батьками особливості таких дітей, важливо переконати їх у тому, що вжиття необхідних у таких випадках заходів відкладати не можна. Важливими для оптимізації навчання і розвитку таких дітей є організація відповідного режиму життя дитини, а можливо, і медикаментозна підтримка.

Батькам дитини з несформованим фонематичним сприйняттям слід поради проконсультуватися з логопедом і в разі відсутності якихось інших вад мовлення найбільшу увагу приділити розрізняттю подібних звуків.

Загальні для всіх дітей рекомендації зводяться до зміцнення здоров'я, забезпечення умов для включення дитини в колективні ігри та інші види діяльності, притаманні дошкільному віку. Важливо підтримувати в дитини упевненість у собі, почуття відповідальності за виконання доручень, вчити елементарних навичок спілкування з однолітками. Варто зацікавити дітей завданнями, які сприяють розвиткові кінестетичної чутливості, дрібної моторики рук та зорово-моторної координації.

Експрес-діагностика, виконуючи в основному функцію диференціювання, надає вчителю першого класу дані про готовність дітей до навчання у тому обсязі й на тому рівні, які дають можливість йому спрямовано запустити навчальний процес [4, с. 254-255].

Питання для рефлексії

1. На основі вивчення наукової літератури; матеріалів, що стосуються досвіду роботи практичних психологів ЗДО, педагогів і вчителів стосовно діагностування готовності дітей до шкільного навчання, укладіть міні-доповідь на тему «Чи потрібна діагностика готовності дітей 6-7 років до школи».
2. Чому діагностичні заходи для дитини мають проводитися в ігровій формі?
3. Який показник вважається головним щодо визначення готовності дитини до шкільного навчання?
4. Обґрунтуйте специфіку експрес-діагностики. Яку функцію вона відіграє стосовно встановлення рівня готовності дитини до школи?

5. Що таке педагогічна діагностика дитини до школи? У чому її відмінність від психологічної діагностики?
6. Які матеріали Ви запропонували б до включення до методичного кейсу діагностування готовності дитини до школи?

Використані до теми джерела

1. Всеукраїнська науково-практична конференція «Готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи». 8 листопада 2022 р. <https://youtu.be/8l1um7ts0LY>
2. Піроженко Т. О., Карабаєва І. І., Соловійова Л. І., Хартман О. Ю. Вивчення готовності дітей старшого дошкільного віку до систематичного навчання в умовах реформування української школи. 2022. <https://lib.iitta.gov.ua/732153/>
3. Сайт МОН України <https://mon.gov.ua/ua/>
4. Філімонова Т. В. Наступність в роботі закладу дошкільної освіти і першого класу школи: навчально-методичний посібник. Миколаїв: СПД Румянцева, 2020. 276 с.
5. Філімонова Т. В. Психолого-педагогічна підготовка дітей до школи: навч.-метод. посіб. Миколаїв: СПД Румянцева, 2020. 218 с.
6. Яременко О. В. Корекція розвитку. Готовність дитини до навчання в школі (діагностична методика). Київ. 2015. 12 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Законодавчо-нормативні, інструктивно-методичні документи

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція): наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р.: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya>
2. Закон України «Про дошкільну освіту». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
3. Закон України «Про освіту». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
4. Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти / Додаток до листа МОН України від 19.04.2018 № 1/9-249. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/nastupnist/list.pdf>
5. Методичні рекомендації до Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) (2021). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/605/0be/86b/6050be86b4f68482865820.pdf>.
6. Методичні рекомендації щодо адаптаційного періоду для учнів першого класу. 2018 р. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/1-klas-nysh/nmo-923-nakaz.pdf>
7. Методичні рекомендації щодо підготовки до школи дітей, не охоплених суспільним дошкільним вихованням. *Початкова школа*. 2001. Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/diyalnist/osvita/doshkilna-ta-zagalnaserednya/doshkilna-osvita>
8. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти». <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>
9. Професійний стандарт «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти». <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/profesijnij-standart-kerivnik-direktor-zakladu-doshkilnoyi-osviti>
10. Рекомендації комітетських слухань щодо дошкільної освіти (2020) Режим доступу: <https://www.auc.org.ua/novyna/u-rekomendacijah-komitetskyh-sluhan-vrahovanopropozyciyi-amu-shchodo-doshkilnoyi-osvity>

Стратегічні документи

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI ст.) – <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/diyalnist/osvita/doshkilnatazagalnaserednya>
2. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021- 2027 роки та план заходів з її реалізації <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/497-2021-%D1%80#Text>

3. Концептуальні засади реформування середньої школи. *Концепція НУШ*. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf>
4. Концепція «Нова українська школа». (2016). URL: <http://mon.gov.ua/-activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczya.html>.
5. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку / Національна академія педагогічних наук України. Київ: ФОП Ференець В. Б. 2020. 44 с.
6. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років. (2014). URL: http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf.

Програми дошкільної освіти

1. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, А. С. Шевчук ; за заг.ред. Т. О. Піроженко. Київ: Українська академія дитинства, 2017. 180 с. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/programa-vpevnenii-start-2017.rar>
2. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / наук. кер. О.Л. Кононко. Київ: ТОВ «МЦФЕР- Україна». 2019. 488 с.

Веб-ресурси та веб-джерела

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад, гол. ред. В.Г. Бусел. Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000989>
2. Всеукраїнська науково-практична конференція «Готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи». 8 листопада 2022 р. <https://youtu.be/8l1um7ts0LY>
3. Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція «Готовність дитини старшого дошкільного віку до систематичного навчання в школі». МОН України; Інст-т психології ім. Г.Костюка. 06, 13, 20 квітня 2023 р. <https://youtu.be/Ykh-xKxfg5U>
4. Заклад дошкільної освіти і Нова українська школа: як прокласти місток!. URL: <https://dnz6.edu.vn.ua/nash-budn-ta-rozvagi/438-qzaklad-doshkilnoji-osvity-i-nova-ukrajinska-shkola-jak-proklasty-mistokq.html>.
5. Інновації в освітньому процесі. Освітній вебінар МОН України від 15-16.12 2021. <https://youtu.be/l5UaMX5XDcM>
6. Нова українська школа. Сайт МОН України. <https://mon.gov.ua/ua/>
7. Новий стандарт дошкільної освіти. Відповіді на головні запитання. <https://nus.org.ua/questions/novyj-standart-doshkilnoyi-osvity-vidpovidi-na-golovni-zapytannya/>
8. Сайт МОН України <https://mon.gov.ua/ua/>
9. Сайт <http://www.research4life.org/>

Монографії, посібники, наукові статті

1. Авраменко, О., Рябошапка, О., Журавко, Т. Наступність у роботі закладу дошкільної освіти та сучасної школи. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2023. С. 3–8, DOI: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.3.1>
2. Адаптація до школи. Фізіологічна, психологічна і соціальна адаптація: динаміка і труднощі. <https://stud.com.ua/>
3. Актуальні проблеми дошкільної освіти: колективна монографія / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; С. Семчук, С. Попиченко [та ін.]; за заг. ред. В. М. Кушнір. Умань: Візаві. 2021. 252 с.
4. Бадюк Т. К. Готовність та адаптація першокласника до навчання в школі. Вінниця, ВРМЦЗО. 2012. 51 с.
5. Богуш А. М. Дитинство в сучасному освітньому просторі. *Країна дошкілля*. 2014. №1-3. С.3-6.
6. Богуш А. М. Дошкільна і початкова ланки освіти – сходинки наступності. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2017. №28. С. 23-27.
7. Богуш А. М. Передшкільна освіта в сучасному освітньому просторі. *Рідна школа*. 2014. №12. С.8-12.
8. Богуш А. М., Маліновська Н. В. Перші кроки грамоти: передшкільний вік: навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Слово». 2013. 424 с.
9. Взаємозв'язок та взаємоузгодженість. Наступність дошкільної та початкової освіти. *Дошкільне виховання*. 2011. №11. С. 16-20.
10. Гавриш Н. В., Безсонова О. К. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей. Методичні рекомендації щодо використання коректурних таблиць. Київ: Видавничий дім «Слово», 2012. 336 с. 144
11. Гавриш Н. В., Брежнева О. Г., Кіндрат І. Р. Розумне виховання сучасних дошкільнят. Методичний посібник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2015. 176 с.
12. Горбатюк О. Сучасні підходи до підготовки фахівців дошкільної освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2019. Вип. 27. С. 295-302.
13. Грицкова Ю. В. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з сім'єю дитини передшкільного віку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. Класич. приват. ун-т. Запоріжжя: КПУ. 2019. Вип. 62. Т. 2. С. 50–54. <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/2673>
14. Данилюк М. А., Найда Р. Г. Наступність у навчанні старших дошкільників і першокласників Нової української школи. *Нова українська школа в дії: актуальні проблеми методик навчання та стратегії розвитку*. Рівненський ДГУ. 2021. С. 146-148.
15. Дидактичні засади організації освітнього процесу (навчальні матеріали до тематичного модуля кафедри розвитку освітніх галузей): навч.-метод. посіб. / упорядник О. Буйдіна. Електронне видання. Полтава: ПАНУ, 2023. 164 с. <https://ed.poippo.pl.ua/bitstream/022518134/1296/1/%D0%9D%D0%9C%D0%9A-2023-%D0%9A%D0%A0%D0%9E%D0%93.pdf>

16. Діти і соціум: монографія / за заг. ред. А. М. Богуш. Луганськ: Альма-матер, 2006. 368 с.
17. Долинна О. П., Бурова А. П., Низковська О. В., Носачова Т. П. Обов'язкова освіта дітей старшого дошкільного віку: форми здобуття, організація і зміст роботи. Рекомендовано до використання у ЗДО. Лист ІТЗО від 12.04.2011 № 14.1/18-Г-229. Тернопіль: Мандрівець, 2011. 128 с.
18. Дошкільна освіта в контексті ідей Нової української школи: збірник наукових праць / Хмельницький: ФОП Мельник А. А., 2020. 496 с.
19. Залізняк А. Вимоги до створення безпечного освітнього середовища передшкільної освіти. Дошкільна освіта в контексті нових цілей української школи: колективна монографія / За наук. ред. проф. В. Кушнір. NameIn: InterGING. 2020. С. 92-112.
20. Калічак Ю. Формування компетентності вихователя закладів дошкільної освіти в процесі професійної підготовки. *Молодь і ринок*. 2018. № 6 (161). С. 65-71.
21. Каньоса Н. Наступність дошкільного та початкового навчання в умовах Нової української школи. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2019. Вип. 26. С. 260-266.
22. Каньоса Н. Г. Теорія та методика співпраці ДНЗ з родинами. Навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський. 2015. 121 с.
23. Ковшар О. В. Забезпечення принципу наступності дошкільної та початкової освіти в державних стандартах БҚДО та ДСПО. *Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації: збірник наукових і навчально-методичних праць*. 2018. Вип. 7. Кривий Ріг: КДПУ. С. 3-7.
24. Ковшар О. В. Забезпечення розвивального середовища в навчально-виховному процесі п'ятирічок. *Наука і освіта*. 2014. № 10. С. 94-97.
25. Ковшар О. В. Здійснення організації передшкільної освіти на засадах дитиноцентризму. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. 2014. Вип. 65. С. 183-199.
26. Ковшар О. В. Теоретико-методичні засади організації передшкільної освіти. Монографія. Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет» МОН України. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2015. 270 с.
27. Коновальчук І. І. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти на засадах компетентнісного підходу: теоретичний аналіз. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Педагогіка та психологія: зб. наук. праць*. 2015. Вип. 764. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т. С. 65–72.
28. Крутій К. Освітній простір дошкільного навчального закладу. Монографія у 2 ч. Вид-во «Освіта». 2009. Ч. 1. 302 с.
29. Купрієнко В. І. Партнерська взаємодія закладу дошкільної освіти, початкової школи і батьків щодо формування готовності дошкільників до школи. *Сучасні стратегії, цінності й пріоритети дошкільної та початкової освіти: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*.

- 24 листопада 2021 р., м. Дніпро, КЗВО «ДАНО» ДОР» / Наук. ред. В.В. Шинкаренко. 2021. С. 212-219.
30. Курчатова А. В., Вегера Т. М. Мотиваційна готовність дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі: співвідношення ключових понять. *Молодий вчений*. 2022. № 9 (109), вересень. С. 78-82.
31. Кушнір В. М. Сучасні виклики до передшкільної освіти в контексті завдань Нової української школи. Дошкільна освіта в контексті нових цілей української школи: колективна монографія / За наук. ред. проф. В. Кушнір. Nameln: InterGING. 2020. С. 6-21.
32. Лесіна Т. М. Передшкільна освіта дітей: деякі аспекти професійної підготовки вихователя до стимулювання їхньої просоціальної активності. *Наукові записки ЦДУ імені В. Винниченка. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 150. 2019. С. 80-85.
33. Ліпчевська І., Половіна О. Наступність дошкільної освіти та Нової української школи: реалії та перспективи. *Інноватика у вихованні*. 2018. Вип. 7 (1). С. 203–214.
34. Любарська І. Співпраця дошкільного закладу і родини у контексті підготовки дитини до школи. Монографія. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2011. 72 с.
35. Матвієнко С. І. Актуальні проблеми передшкільної освіти. Навч-метод комплекс. Ніжин: Вид-во НДУ імені Миколи Гоголя. 2016. 42 с.
36. Матвієнко С. І. Підготовка майбутніх вихователів до реалізації засад передшкільної освіти. *Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти: збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції*. Кам'янець–Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Київ: Міленіум. 2020. С. 155-157.
37. Мельниченко Н. Законодавче регулювання дошкільної освіти у країнах – членах ЄС та можливість застосування цього досвіду в Україні. *Юридичний вісник*. 2011. №2. С. 80-84. <http://www.pravnik.info/2013-12-27-15-15-31/884-zakonodavche-regulyuvannyadoshkilno%D1%97-osviti-u-kra%D1%97nax-chlenax-yes-ta-mozhivist-zastosuvannya-cogodosvidu-v-ukra%D1%97ni.html>
38. Назаренко Г. І. Організаційно-педагогічні умови забезпечення наступності в навчанні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Автореф. дис. ... канд. пед. наук. Спец. 13.00.09. Кривий Ріг. 2002. 20 с.
39. Наступність дошкільного навчального закладу і початкової школи у вихованні дітей / за ред. Лисенко Н.В. Київ: Вид-во «Видавничий Дім «Слово», 2013. 296 с.
40. Новіков В. М. Пріоритети якісного розвитку дошкільної освіти. *Demography and social economy*. 2022. № 1 (47). С. 142-160.
41. Пантук Т.І. Суспільно-педагогічні детермінанти підготовки дітей до школи в Україні: теорія і практика (1945 – 2017 рр.). Дис. ... докт. пед. наук. Спец.: 13.00.01. Дрогобич. 2018. 544 с.

42. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку: компетентнісний підхід / за заг. ред. Г.В. Бєленької, О.А. Половіної. Київ: Університет, 2015. 244 с.
43. Піроженко Т. О, Карабаєва І. І., Соловійова Л. І., Хартман О. Ю. Вивчення готовності дітей старшого дошкільного віку до систематичного навчання в умовах реформування української школи. 2022. <https://lib.iitta.gov.ua/732153/>
44. Поліщук О., Кривда В. Наступність у змісті передшкільної та початкової освіти. Дошкільна освіта в контексті нових цілей української школи: колективна монографія / За наук. ред. проф. Валентини Кушнір. NameIn: InterGING. 2020. С. 47-72.
45. Поніманська Т. І. Соціокультурні засади проблеми дитинства в контексті концепції гуманістичного виховання. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць*. Київ; Житомир, 2003. Кн. 1. С. 24–28.
46. Психолого-педагогічне забезпечення передшкільної освіти. *Науковий вісник Миколаївського державного університету: зб. наук. праць / за заг. ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти. Спецвипуск: Педагогічні науки: у 2 т. Миколаїв: МДУ. 2008. Т. 1. 264 с.*
47. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в умовах ДНЗ: монографія/ Н. Гавриш, О. Рейпольська та ін.; за заг. ред. О. Рейпольської. Київ. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2018. 280 с.
48. Стадненко Н. М., Ілляшенко Т. Д., Обухівська А. Г. Методика діагностики готовності до навчання в школі дітей шестирічного віку. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2001. 20 с.
49. Степанова Т. М. Трансформації змісту передшкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки (кінець ХІХ – ХХ століття). Монографія. Київ: Вид-во «Видавничий Дім «Слово». 2011. 424 с.
50. Суятинова К. Є. Умови забезпечення рівних стартових можливостей здобуття передшкільної освіти. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2013. Вип. 37. С. 388-393.
51. Тарасенко Г. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти / За ред. Г. Тарасенко. Київ: Видавничий дім «Слово», 2010. 320 с.
52. Тимченко А. А. Актуальні проблеми педагогіки початкової освіти (для змішаного навчання): навч.-метод. посіб. Миколаїв: Видавець Румянцева Г. В. 2022. 211 с.
53. Федорович Л. О. Підготовка дітей до школи в умовах навчально-виховного комплексу. Автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.09. Кривий Ріг. 2003. 23 с.
54. Філімонова Т. В. Наступність в роботі закладу дошкільної освіти і першого класу школи: навчально-методичний посібник. Миколаїв: СПД Румянцева, 2020. 276 с.

55. Філімонова Т. В. Психолого-педагогічна підготовка дітей до школи: навч.-метод. посіб. Миколаїв: СПД Румянцева, 2020. 218 с.
56. Чекан О. Особливості державних стандартів щодо освіти дітей дошкільного віку. *Освіта і наука*. Міжнародний науковий журнал. 2022. Вип. 1 (32). С. 109-114.
57. Шадюк О. Інноваційні підходи до організації наступності дошкільної та початкової ланок освіти. *Іноватика у вихованні: зб. наук. пр. Вип. 11.* / упоряд. О. Б. Петренко; ред. кол.: Н. М. Коляда, Н. Б. Грицай, Т. С. Ціпан та ін. Рівне: РДГУ. 2020. С. 219-123.
58. Яременко О. В. Корекція розвитку. Готовність дитини до навчання в школі (діагностична методика). Київ. 2015. 12 с. https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/korekciini_programy/17-17.-diagnostika-gotovnosti-do-shkoli.pdf
59. Яструб О. О. Синхронізація компетентностей дошкільної та початкової освіти як вимога сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2021. Вип.1 (48). С. 473-477.

ДОДАТКИ

Додаток А

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Адаптація – комплекс процесів і дій, спрямованих на пристосування до зовнішніх умов.

Академічні уміння – здібності до оволодіння інформацією, певним навчальним предметом, який викладає педагог.

Активність – прагнення дитини до підтримки життєво важливих зв'язків із навколишнім світом та до його перетворення.

Ампліфікація – максимальне використання можливостей кожного віку для повноцінного психічного розвитку дитини.

Базовий компонент дошкільної освіти – державний стандарт дошкільної освіти.

Вікові новоутворення – той новий тип будови особистості та її діяльності, ті психічні та соціальні зміни, які вперше виникають на даному віковому етапі та які в найголовнішому й основному визначають розвиненість свідомості та самосвідомості дитини, її ставлення до середовища, її внутрішнє і зовнішнє життя, весь хід розвитку дошкільника в даний віковий період.

Взаємоузгодженість – надання чому-небудь відповідності до чогось, єдності з чимось; встановлення відповідності, єдності між чимсь: узгодження дій, узгодження позицій.

Вольова готовність дитини до навчання у школі виявляється к сформованості самоконтролю та саморегуляції поведінки, здатності визначення мети, її запам'ятовування та намагання її досягти.

Готовність до навчання у школі – комплексна характеристика дитини старшого дошкільного віку, яка розкриває рівні розвитку психологічних якостей, що є найважливішими передумовами для нормального включення до нового соціального середовища і для формування навчальної діяльності.

Державний стандарт – документ, що визначає: вимоги до обов'язкових компетентностей та результатів навчання здобувача освіти відповідного рівня; загальний обсяг навчального навантаження здобувачів освіти; інші складники, передбачені спеціальними законами.

Державний стандарт початкової освіти – документ, що визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів освіти, загальний обсяг їх навчального навантаження у базовому навчальному плані початкової освіти.

Дитиноцентризм – це максимальне наближення навчання і виховання конкретної дитини до її сутності, здібностей і життєвих планів.

Дитинство – життєвий відрізок між народженням і підлітковим віком, який починається з настанням статевого дозрівання (пубертатний період).

Діагностика педагогічна – це підрозділ педагогіки, що вивчає принципи і методи розпізнавання та встановлення ознак, що характеризують нормальний або з відхилом від норм перебіг педагогічного процесу. Іноді розглядається як один з різновидів психологічної діагностики.

Дошкільна зрілість – психологічна готовність дітей до систематичного навчання у школі, сформованість базових якостей цілісної особистості, розвиток усіх психічних процесів і специфічних видів діяльності дошкільника, готовність до взаємодії з довколишнім світом.

Дошкільна освіта – перша, початкова ланка освітньої системи.

Зміст освіти – включає в себе систему наукових знань про навколишній світ, вміння, навички, способи діяльності, досвід творчої діяльності і формування на їх ґрунті творчих ідей і відповідної поведінки. Реалізовується зміст освіти в систематичному навчанні й вихованні.

Ідентифікація – прийом пізнання, за допомогою якого встановлюється тотожність, подібність об'єктів.

Інтелектуальна готовність дитини до школи – вид готовності, під якою розуміється рівень розвиненості основних психічних процесів, які забезпечують ефективну інтелектуальну діяльність дитини у процесі шкільного навчання. Інтелектуальна готовність до школи передбачає у дітей наявність належним чином сформованих: пізнавальної активності та пізнавального інтересу, оволодіння способами і прийомами розумової діяльності, розвиток знаково-символічної функції свідомості, мови, загального кругозору й здатності до диференціації картини світу.

Компаративістика педагогічна – наукова галузь, спрямована на розкриття закономірностей функціонування освітніх систем у різних країнах шляхом пізнання спільного й відмінного у їх розвитку.

Компетентнісний підхід в передшкільній освіті – підхід, що дозволяє має значення щодо з'ясування якості освіти стосовно розробки критеріальних характеристик – компетентностей, які необхідно досягти випускнику дошкільного навчального закладу на ступені передшкільної освіти.

Компетентність – це сукупність знань і вмінь, необхідних фахівцю для здійснення ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати і прогнозувати результати праці, використовувати сучасну інформацію щодо певної галузі виробництва (діяльності).

Компетенції – це складні професійно-індивідуальні новоутворення, що на основі інтеграції соціального, професійного та особистого досвіду, набутих знань, сформованих умінь і навичок, особистісних якостей, які зумовлюють готовність та здатність спеціаліста до успішного виконання ним професійної діяльності.

Модернізація змісту освіти – удосконалення його, змінюючи відповідно до вимог часу, не зачіпаючи основ, сталих і таких, що не виправдали положень, збагативши їх новими, прогресивними ідеями.

Мотиваційна готовність до шкільного навчання складається: з позитивних уявлень про школу; бажання вчитися у школі, щоб дізнатися і вміти багато нового; сформованої позиції школяра.

М'які (загальні) навички – це комплекс неспеціалізованих, але важливих для кар'єри і успіху в житті надпрофесійних навичок, які відповідають за високу продуктивність і є «наскрізними», тобто не пов'язані з конкретною предметною областю. Вони суб'єктивні і їх важко виміряти.

Наскрізні уміння – уміння, які формуються на всіх інтегрованих курсах або предметах. Вони є спільними для всіх компетентностей. Перелік наскрізних умінь: читати / сприймати текст з розумінням, висловлювати власну думку усно й письмово, критично та системно мислити, діяти творчо, виявляти ініціативність, здатність логічно обґрунтувати позицію, конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми.

Наступність – взаємозв'язок різних етапів розвитку, сутність якого полягає у відновленні та збереженні на новому етапі елементів і характеристик попередніх. Наступність забезпечує взаємозв'язок елементів минулого, теперішнього і майбутнього, при цьому новий етап є результатом попереднього та фундаментом для наступного.

Неперервна освіта – система безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального потенціалу як найвищої цінності нації.

Нова українська школа – ключова реформа Міністерства освіти і науки України. Головна мета НУШ – створити школу, в якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті.

Обов'язкова освіта – це визначений державою обов'язковим мінімумом освіти для кожної особи, що проживає в країні, який забезпечується фінансово та регулюється законодавством у сфері освіти.

Організація в передшкільній освіті – узгодження взаємозв'язків усіх її суб'єктів – вихователів дошкільних закладів, учителів початкових класів, керівників ЗДО та НУШ, батьків і громадськості.

Освіта – результат навчання, обсяг засвоєних, систематизованих знань, умінь, навичок, способів мислення тими, хто навчається.

Освітній простір – форма існування та поширення освітніх ідей та технологій

Освітня програма – єдиний комплекс освітніх компонентів, спланованих і організованих закладом дошкільної освіти для досягнення вихованцями результатів навчання (набуття компетентностей), визначених Базовим компонентом дошкільної освіти.

Особистісна готовність дитини до школи виявляється у ставленні дитини до школи, до навчальної діяльності, до вчителів, до самої себе.

Особистісно орієнтовані технології – технологій, що ставлять у центрі всієї освітньої системи особистість учня, забезпечення комфортних, безконфліктних умов її розвитку, реалізацією її природжених потенціалів.

Особистість – соціально зумовлена система психічних якостей індивіда, що визначається залученістю людини до конкретних суспільних, культурних, історичних відносин.

Педагог – фахівець, який має спеціальну підготовку і професійно здійснює навчальну, виховну роботу в різних освітньо-виховних закладах і системах.

Педагогічна компетентність – сукупність теоретичних знань, практичних умінь, навичок, ставлень, досвіду, особистісних якостей учителя, що дають змогу здійснювати пошукову, естетичну діяльність, самостійно здобувати нові знання, аналізувати діяльність учасників навчально-виховного процесу, приймати рішення.

Передшкільний вік – період старшого дошкільного дитинства (від п'яти до шести (семи) років, який, згідно Закону України «Про дошкільну освіту», є тим віком, у якому здійснюється цілеспрямована підготовка дитини до навчання у школі.

Передшкільна підготовка (підготовка до школи) – спеціально організована система психолого-педагогічних заходів, спрямованих на забезпечення вільної адаптації дитини до навчання у першому класі, навчання вмінню слухати, чути, зосереджуватися, спілкуватися з однолітками, отримувати задоволення від навчання.

Передшкільна освіта – проміжна ланка між дошкільною і початковою освітою, що охоплює виховання та розвиток дітей старшого дошкільного віку у різних осередках: у сім'ї, дошкільному навчальному закладі, різноманітних центрах розвитку й виховання дітей, короткочасну підготовку дітей до школи у НУШ, тобто всі соціальні інститути, у яких перебуває дитина до школи, з метою забезпечення її літичного безкризового розвитку, з дотримання принципу наступності та перспективності у всіх ланках навчально-виховної роботи ЗДО і першого класу школи.

Перспективність в передшкільній освіті – обізнаність педагогів дошкільної ланки освіти з Державним стандартом освіти, програмами і технологіями навчання і виховання учнів початкової школи, це той показник, який дозволяє визначити адекватні віку орієнтовні показники засвоєння дошкільниками знань, умінь і навичок, рівень розвиненості, навченості і вихованості дитини.

Порівняння – логічний прийом, що лежить в основі суджень про схожість і відмінність об'єктів.

Професійна компетентність – це базова характеристика діяльності спеціаліста; вона включає як змістовий (знання), так і процесуальний (уміння) компоненти і має головні суттєві ознаки, а саме: мобільність знань, гнучкість методів професійної діяльності і критичність мислення.

Результат передшкільної освіти – сформована готовність дитини до подальшого розвитку (особистісного, соціального, пізнавального) та навчання у школі.

Реформування освіти – система законодавчо-нормативних, організаційно-управлінських заходів, спрямованих на досягнення спільної мети: перетворити українську освіту на інноваційне середовище, в якому учні й студенти набувають ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності, а науковці мають можливості та ресурси для проведення досліджень, що безпосередньо впливатимуть на соціально-економічний та інноваційний розвиток держави.

Родина – мала соціально-психологічна група, члени якої пов'язані шлюбними або родинними відношеннями, спільністю побуту та взаємною моральною відповідальністю.

Розвивальне середовище – комплекс матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, естетичних, психолого-педагогічних умов, що забезпечують організацію життя дітей і дорослих.

Розвивальне середовище в передшкільній освіті – це комплекс психолого-педагогічних, матеріально-технічних, естетичних умов, що забезпечують організацію діяльності дітей передшкільного віку в дошкільному закладі, спрямовану на набуття ними дошкільної зрілості.

Система змісту дошкільної освіти – взаємодія мети (розвиток розумових здібностей), змісту (оволодіння знаннями, вміннями та навичками), методів і прийомів (словесні, наочні, практичні, ігрові), засобів і умов навчання.

Соціальна позиція «школяр» включає усвідомлення дошкільником способу виконання навчальних дій, навички самоконтролю й самооцінювання, розвиток вольових якостей, супідрядності мотивів, розвиток соціальних мотивів поведінки і діяльності.

Спадкоємність в освіті – успадкування чогось, продовження. Спадкоємність у передшкільній освіті визначає педагогічні аспекти неперервності освіти та підготовки дітей дошкільної ланки до навчання в початковій школі.

Спеціальна готовність до школи – є доповненням загальної готовності й визначається наявністю у дитини спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних для вивчення навчальних предметів: математики, мови, природознавства.

Фізіологічні аспекти адаптації являють собою сукупність фізіологічних реакцій, що лежать в основі пристосування організму.

Шкільна адаптація – процес пристосування організму дітей як школярів до нових умов життя, нового виду діяльності, нових навантажень, пов'язаних з систематичним навчанням.

Шкільна дезадаптація – втрата дитиною навчальної мотивації, низька успішність, конфліктність у спілкуванні з учителями та однолітками.

БАНК КОНТРОЛЬНО-ВИМІРЮВАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ**Завдання для самоконтролю****РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕРЕДШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ****Тема 1. Теоретичні засади передшкільної освіти**

- I. Письмово розкрийте взаємозв'язок та взаємозалежність реформування НУШ, дошкільної і передшкільної освіти на основі укладання термінологічного поля з визначення співупорядкованості основних понять до теми.
- II. Окресліть переваги Державного стандарту дошкільної освіти 2021 р. у порівнянні із попередніми його редакціями.
- III. Зробіть порівняльний аналіз змісту програм виховання «Впевнений старт», «Українське дошкілля», типових освітніх програм для 1 класу щодо реалізації наступності між дошкільною і початковою освітою.

Тема 2. Компаративний педагогічний аналіз світового досвіду передшкільної освіти

- I. На основі використання запропонованих матеріалів та джерел до теми та шляхом самостійного пошуку інформації, пов'язаної із специфікою дошкільної та передшкільної освіти в інших країнах світу, підготуйте добірку відеоматеріалів і коментар-доповідь до неї за таким планом:
 - 1) історичні умови розвитку дошкільної / передшкільної освіти в цій країні;
 - 2) початкові цілі, задачі, зміст форми, методи та найважливіші напрямки підготовки дітей до школи (в обраній Вами країні);
 - 3) генеза, основні освітні зміни, реформи, закони, які визначають розвиток дошкільної та передшкільної освіти в обраній Вами країні;
 - 4) сучасний стан передшкільної освіти у цій країні з огляду на підготовку дітей до навчання у школі. Сучасні вимоги (цілі, задачі, зміст форми, методи) та найважливіші напрямки підготовки дітей до школи;
 - 5) вимоги до освіти педагогів передшкільної ланки (в обраній Вами країні). Пріоритети щодо співпраці з батьками у підготовці дітей до школи;
 - 6) можливості використання позитивного досвіду передшкільної освіти обраної Вами країни у практиці вітчизняної ланки передшкільної освіти.
- II. Користуючись пошуковими ресурсами, запропонованою до посібника літературою, – зокрема, статтями зарубіжних вчених з проблем

передшкільної освіти, – проаналізуйте текст однієї з них, визначте письмово головні аспекти проблеми, що розглядалася та включите до доповіді за темою.

Тема 3. Наступність як основа передшкільної освіти

1. На основі перегляду матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи». 8 листопада 2022 р. <https://youtu.be/8l1um7ts0LY>. Визначте, чим характеризуються наскрізні вміння та навички (академічні та загальні) стосовно дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.
2. Проаналізуйте, як співвідносяться між собою поняття «неперервність» і «перспективність» стосовно функції педагога дошкільної та шкільної ланок. Складіть схему такого співвідношення, поясніть її логіку.

Тема 4. Готовність дітей до навчання у школі як складова передшкільної освіти

- I. Підготуйте одне із питань для участі у семінарі-диспуті:
 - 1) сутність поняття готовності дітей до шкільного навчання;
 - 2) види готовностей дитини до шкільного навчання;
 - 3) дошкільна зрілість як результат підготовки дитини до школи;
 - 4) адаптація дітей до шкільного навчання;
 - 5) питання за Вашим вибором
- II. Розробіть карту готовності дитини до школи та підготуйтеся до її представлення на семінарі-диспуті.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ПЕРЕДШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Тема 5. Практичне підґрунтя забезпечення передшкільної освіти

- I. Розкрийте специфіку взаємодії ЗДО та НУШ із сім'єю щодо підготовки дитини до школи в умовах запровадження дистанційного формату освіти та комунікацій.
- II. Розробіть матеріали дистанційної форми взаємодії з батьками старшої групи одного із закладів дошкільної освіти міста. Узгодьте свою тему та частину колективної роботи з іншими студентами академічної групи.

Тема 6. Методики діагностики готовності дітей до навчання у школі

- I. Створіть добірку методик діагностування готовності дитини до школи. Наприклад: методики діагностики: М. Гінзбург, А. Керна – Я. Йірасика, Дж. Равена, О. Кравцової; адаптовані тести інтелекту Г. Айзенка.
- II. Рубрикуйте дану добірку за видами готовностей дітей до школи.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕРЕДШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Тема 1. Теоретичні засади передшкільної освіти

- I. Здійсність обмін думками щодо стану розробленості засад передшкільної освіти в умовах реформування НУШ.
- II. На основі здійсненого Вами попереднього аналізу програмового забезпечення дошкільної освіти за різні роки, у різних редакціях Програм, вкажіть на виявлені Вами позитивні тенденції стосовно розробки програм у відповідності із реформуванням ланок освіти, прийняттям державних стандартів тощо.
- III. Доведіть в обміні думками своє бачення щодо подальшого реформування передшкільної освіти в Україні.

Тема 2. Компаративний педагогічний аналіз світового досвіду передшкільної освіти

- I. На основі розроблених Вами добірки відеоматеріалів і коментаря-довіді до неї візьміть участь в колективному обговоренні проблеми щодо використання прогресивного світового досвіду підготовки дітей до школи у розбудові вітчизняної передшкільної освіти.
- II. Спільно з іншими учасниками, на основі проведеної колективної роботи укладіть рекомендації щодо використання окремих аспектів зарубіжного досвіду організації передшкільної освіти й підготовки дітей до школи в умовах вітчизняних закладів дошкільної освіти.

Тема 3. Наступність як основа передшкільної освіти

- I. Підготуйтеся до дискусії на лабораторному занятті: «У чому наступність між дошкільною та початковою освітою прослідковується, у чому порушується?» «Хто замовляє розвиток дитини?» «Які є шляхи забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою?». За бажанням, запропонуйте до дискусії власну тему. Використовуйте дані діяльності місцевих закладів освіти, додатково залучайте фахівців, які працюють у даному напрямі педагогічної діяльності.
- II. Зробіть висновок, який стан забезпеченості наступності між дошкільною та початковою ланками освіти визначається у діяльності навчальних закладах Вашого міста.
- III. У спільній роботі запропонуйте заходи щодо підвищення ефективності даного процесу.

Тема 4. Готовність дітей до навчання у школі як складова передшкільної освіти

- I. На основі розроблених Вами матеріалів презентуйте їх на семінарі-диспуті. Візьміть участь в обговоренні питань. Здійсність саморефлексію,

- наскільки Ви були переконливі у виступі та презентації своєї карти готовності дитини до школи.
- II. Візьміть участь у груповій рефлексії участі у заході: наскільки реалізувався формат диспуту? Які теми було представлено найбільш виважено? Які теми та виступи потребують доопрацювання.
 - III. Укладіть групові рекомендації щодо проведення семінарів-диспутів.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ПЕРЕДШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Тема 5. Практичне підґрунтя забезпечення передшкільної освіти

Спільно зі студентами Вашої академічної групи проведіть консультативний захід (у дистанційній формі спілкування) для батьків старшої групи одного із закладів дошкільної освіти міста стосовно одного із аспектів підготовки дітей до школи.

Тема 6. Методики діагностики готовності дітей до навчання у школі

- I. Презентуйте для захисту власну творчу роботу – укладену Вами добірку діагностичних методик щодо з'ясування стану готовності дитини до школи.
- II. Запропонуйте учасникам колективної роботи Ваше бачення, якою може бути розроблена вами добірка методичних матеріалів для забезпечення підготовки дитини до навчання у школі.

**ДОДАТКОВЕ МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ КУРСУ**

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З КУРСУ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

Питання та варіанти відповідей:

1. *Оберіть одну правильну відповідь*

Назвіть цільові орієнтири дошкільної освіти?

- a) особистісні результати, що відображають індивідуально-особистісні позиції дитини;
- b) соціально-нормативні вікові характеристики можливих досягнень дитини на етапі завершення дошкільної освіти;
- c) універсальні навчальні дії (пізнавальні, регулятивні, комунікативні);
- d) знання, вміння та навички з освоєння освітніх напрямів;

2. *Оберіть усі правильні відповіді:*

Які основні аспекти готовності дитини старшого дошкільного віку до навчання в школі?

- a) фізіологічний;
- b) психологічний;
- c) освітній;
- d) соціально-особистісний.

3. *Оберіть одну правильну відповідь:*

Внутрішня позиція школяра – це:

- a) соціальний мотив навчання;
- b) пізнавальний мотив навчання;
- c) поєднання соціального та пізнавального мотивів.

4. *Оберіть усі правильні відповіді:*

Взаємозв'язок яких компонентів характеризує особистісну готовність дітей до навчання в школі?

- a) мотиваційно-комунікативний;
- b) емоційно-ціннісний;
- c) навчально-пізнавальний;
- d) змістовно-діяльнісний;
- e) контроль-регуляторний

5. *Оберіть усі правильні відповіді:*

Які компоненти включає в себе психологічна готовність дитини до школи?

- a) інтелектуальний;
- b) комунікативний;
- c) вольовий;
- d) мовний;
- e) ігровий.

6. *Оберіть одну правильну відповідь:*

Яке центральне новоутворення старшого дошкільного віку свідчать про особистісну готовність дитини до вирішення завдань шкільного навчання?

- a) вміння вступати в спілкування з дорослими і однолітками;
- b) суб'єктна позиція в діяльності, спілкуванні і пізнанні;
- c) рівень морфофункціонального розвитку;
- d) знання, вміння та навички з освоєння освітніх напрямів.

7. *Оберіть одну правильну відповідь:*

Нормативний документ, який визначає вимоги щодо шкільної зрілості дитини є:

- a) закон України «Про дошкільну освіту»;
- b) державний стандарт початкової освіти;
- c) державна програма розвитку й виховання дітей дошкільного віку, якою скеровується діяльність закладу дошкільної освіти;
- d) державний стандарт дошкільної освіти.

8. *Оберіть усі правильні відповіді:*

В яких видах самостійності визначається ступінь готовності до навчання в школі, виходячи з можливостей дитини вирішувати адекватні до віку завдання дитячої діяльності, спілкування та пізнання?

- a) репродуктивна;
- b) навчальна;
- c) операторна;
- d) ініціативна;
- e) ігрова;
- f) творча.

9. *Оберіть одну правильну відповідь:*

Вкажіть межі передшкільного віку дитини згідно з Концепцією освіти дітей раннього та дошкільного віку (розроблену НАПН України):

- a) 5-6-й рік життя;
- b) 6-й рік життя;
- c) 6-7-й рік життя;
- d) 7-й рік життя.

10. *Оберіть одну правильну відповідь:*

Яка ключова реформа Міністерства освіти і науки України визначила найбільший вплив на модернізацію дошкільної освіти, у тому числі – щодо забезпечення наступності між дошкільною та початковими ланками:

- a) реформа «Нова українська школа»;
- b) реформа системи загальної середньої освіти.

11. *Оберіть усі правильні відповіді*

Функція передшкільної освіти – контроль за станом видів розвитку дитини перед вступом до школи:

- a) фізичного;
- b) психічного;
- c) креативного;
- d) розумового;
- e) морально-естетичного;
- f) емоційно-вольового.

12. *Оберіть одну правильну відповідь:*

Фундатором материнської школи є відомий педагог:

- a) Роберт Оуен;
- b) Фридрих Фребель;
- c) Ян-Амос Коменський;
- d) Йоганн Песталоцці;
- e) Адольф Дістерверг.

13. *Оберіть одну правильну відповідь:*

Хто з українських вчених вперше, у 2008 році, увів до наукового обігу термін «передшкільна освіта»:

- a) Тамара Поніманська;
- b) Наталія Гавриш;
- c) Олена Кононко;
- d) Алла Богуш;
- e) Тамара Піроженко.

14. *Оберіть усі правильні відповіді:*

Які основні психофізіологічні показники готовності дітей до навчання в школі?

- a) планування;
- b) мотивація;
- c) шкільна зрілість;
- d) контроль;
- e) навчальна діяльність;
- f) рівень інтелекту.

15. *Оберіть одну правильну відповідь:*

Який метод використовується при оцінці ступеня психосоціальної зрілості дошкільника?

- a) тест Керна-Йірасека;
- b) тестова розмова;
- c) складання розповіді;
- d) рішення логічних задач;
- e) звуко-літерний аналіз.

16. Оберіть усі правильні відповіді:

Шкільна адаптація – процес пристосування організму дітей як школярів до нових умов життя, нового виду діяльності, нових навантажень, пов'язаних з систематичним навчанням. Має такі головні аспекти:

- a) фізіологічні;
- b) просторові;
- c) психологічні;
- d) гігієнічні;
- e) соціальні.

17. Оберіть одну правильну відповідь:

Що є результатом передшкільної освіти (за найбільш простим визначенням):

- a) готовність дитини до засвоєння знань, умінь і навичок навчальної діяльності;
- b) здатність дитини до гармонійної соціальної взаємодії з вчителем та однокласниками;
- c) готовність дитини до подальшого розвитку (особистісного, соціального, пізнавального) та навчання у школі;
- d) готовність до саморозвитку та самовдосконалення.

18. Оберіть усі правильні відповіді:

Які діагностичні методики використовуються для виявлення рівня інтелектуальної готовності дітей до навчання в школі?

- a) «Збери намисто» ;
- b) «Скажи по-іншому»;
- c) «Підбери потрібну фігуру» ;
- d) «Зайвий предмет» ;
- e) «Склади речення».

19. Оберіть одну правильну відповідь:

Спеціальна готовність дітей до школи є:

- a) результатом додаткових занять дитини з вчителем або репетитором;
- b) результатом ефективної діяльності вихователів ЗДО щодо формування у дитини системи ЗУН;

- c) доповненням загальної готовності й визначається наявністю у дитини спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних для вивчення навчальних предметів: математики, мови, природознавства тощо;
- d) обов'язковою складовою щодо діагностування готовності дитини до вступу до першого класу.

20. *Оберіть одну правильну відповідь:*

Чи правильним є твердження, що залучення дітей до здорового способу життя є однією із найважливіших тенденцій світової практики передшкільної освіти:

- a) так
- b) ні

21. *Оберіть усі правильні відповіді:*

Інституційні форми передшкільної освіти з огляду на підготовку дітей до школи – це:

- a) ЗДО;
- b) гувернерство (без узгодження із змістом інституційної освіти);
- c) центри розвитку дитини;
- d) центри відпочинку та дозвілля дітей;
- e) установи додаткової освіти;
- f) школи.

22. *Оберіть одну правильну відповідь:*

Спадкоємність у контексті передшкільної освіти розглядається як:

- a) збереження здобутків минулих десятиліть у практиці роботи з дошкільниками;
- b) успадкування школою діяльнісного й комунікативного аспектів життя дитини на його дошкільному етапі;
- c) принцип, який ураховується у набутті дітьми знань, умінь і навичок у певній освітній галузі.

23. *Оберіть усі правильні відповіді:*

Критеріями благополучної адаптації дитини до школи можна вважати:

- a) хороший сон і апетит;
- b) формування адекватної поведінки;
- c) бажання читати більше книжок;
- d) відсутність виражених несприятливих змін у стані здоров'я;
- e) бажання до упорядкування робочого місця для виконання домашніх завдань.

24. *Оберіть одну правильну відповідь:*

Педагогічна компаративістика – це наука, яка вивчає:

- a) історичні основи педагогіки як науки;
- b) окремі питання етики педагогічного колективу;

- c) світовий досвід діяльності освітніх закладів, розвитку окремих галузей педагогіки;
- d) стан розробленості окремої проблеми у світовій педагогічній науці.

25. *Оберіть усі правильні відповіді:*

Клас-нульовка це форма підготовки дітей до школи, яка здійснюється в закладі:

- a) тільки позашкільної освіти дітей;
- b) у закладі дошкільної освіти;
- c) при школі;
- d) як самостійна форма підготовки дітей до школи.

26. *Оберіть усі правильні відповіді:*

Роль ігрової діяльності дитини на етапі її вступу до школи визначається можливістю:

- a) вирішення дидактичних завдань щодо зняття втоми, розвитку уваги дитини тощо;
- b) спрощення педагогічного процесу;
- c) організації більш цікавого для дитини навчального процесу;
- d) опори на провідну діяльність дитини попереднього вікового етапу, що забезпечує наступність у роботі.

27. *Оберіть одну правильну відповідь:*

Скількома компетентностями, згідно Державного стандарту початкової освіти, має оволодіти учень початкових класів:

- a) 9;
- b) 10;
- c) 11;
- d) 8;
- e) 12.

28. *Оберіть одну правильну відповідь:*

Вікові межі дитинства, згідно психологічного підходу до вікової періодизації, становить:

- a) від 3-х до 14 років;
- b) раннє дитинство – 1 – 3 роки. Перше дитинство – 4 – 7 років. Друге дитинство – 8 – 12 років у хлопчиків; 8 – 11 років у дівчаток;
- c) від народження до 9 років;

29. *Оберіть усі правильні відповіді:*

Моральна готовність дитини до школи зумовлює, зокрема:

- a) розвиненість моральних уявлень і почуттів (внутрішніх етичних інстанцій);
- b) умінь керуватися моральними мотивами поведінки;
- c) наслідувати зразки поведінки інших;
- d) наявність ієрархічної структури мотивів.

30 Оберіть одну правильну відповідь:

Чи є правильним наступне ствердження: поняття «неготовність до школи» може трактуватися як «шкільна незрілість»:

- a) ні, це різні поняття;
- b) так, це поняття тотожні.

Ключ до тестів

1. b.	9. c.	16. a, c, e.	23. a, b, d.
2. a, b, d.	10. a.	17. c.	24. c.
3. c.	11. a, b, d, e, f.	18. a, c, d.	25. в c, d.
4. b, d, e.	12. c.	19. c.	26. a, c, d.
5. a, c.	13. d.	20. a.	27. c.
6. b.	14. a, b, d, f.	21. a, c, d, e, f	28. b
7. d,	15. b.	22. b.	29. a, b, d.
8. a, c, d, f			30. b.

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ:

МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ: РЕФЕРАТ

Орієнтовна тематика рефератів і презентацій до них

1. Підготовка дитини до шкільного навчання
2. Інтелектуальна готовність до навчання в школі.
3. Психолого-педагогічна характеристика дитини старшого дошкільного віку.
4. Науково-теоретичні основи фізичної готовності до шкільного навчання.
5. Ігри та вправи для розвитку передумов логічного мислення і здатності до узагальнень.
6. Проблема кризи дітей сьомого року життя в працях педагогів і психологів.
7. Психолого-педагогічні основи забезпечення наступності між закладом дошкільної освіти та школою.
8. Методи і методики вивчення комплексної готовності дитини до школи.
9. Умови формування комплексу наскрізних умінь і навичок у дитини передшкільного віку.
10. Погляди вчених на проблему важливості збереження самоцінності дитинства.
11. Психологічні основи дошкільної зрілості.
12. Роль загальних (м'яких) наскрізних навичок у гармонійній адаптації дитини до навчання у школі.
13. Організація освітньо-виховного процесу на етапі передшкільної освіти.
14. Ігрова діяльність дитини на етапі передшкільної освіти.
15. Форми взаємодії учасників передшкільної освіти щодо ефективної підготовки дітей до школи.
16. Особливості адаптації дітей до навчання у першому класі.
17. Індивідуальний підхід до дитини у процесі її підготовки до шкільного навчання.
18. Роль сім'ї у підготовці дитини до школи.
19. Форми взаємодії ЗДО, школи та сім'ї у підготовці дитини до школи.
20. Діагностування готовності дитини до навчання у школі.

Загальні вимоги до реферату 2023 в Україні

Слово «реферат» походить від латинського «доповідати», «повідомляти». У «Словнику методичних термінів» Е. Азімова реферат визначається як вид письмового повідомлення, виклад основних думок повідомлення, об'єднаних однією темою, їх систематизація, узагальнення й оцінка. У рефераті не повинні копіюватися слово в слово книги та статті, адже він не є конспектом. Виходячи з того, що реферат – це важлива систематизація інформації, в ньому не може бути тільки одне джерело, інакше це буде доповідь. Реферат покликаний узагальнювати отриманий з джерел матеріал, а не оглядати самі книги, інакше це буде рецензія.

Метою написання реферату служить більш глибоке розуміння теми. Крім того, коли ми працюємо над рефератом, у нас виробляються навички організованості та цілеспрямованості, що корисно не тільки в навчанні.

Основні вимоги до оформлення реферату:

Мова – державна.

Стиль – науковий.

Послідовність – логічна.

Формат сторінок – А4.

Шрифт та розмір – Times New Roman, 14.

Міжрядковий інтервал – полуторний.

Обсяг реферату: 10-20 стор. (студентський).

Поля: ліве поле – 30 мм, праве – 15 мм, верхнє і нижнє – 20 мм (або 25 мм і 20 мм відповідно, в залежності від умов навчального закладу).

Простий план – 3-4 розділи.

Список джерел – 10-15 найменувань.

Заголовки розділів пишуться – **ВЕЛИКИМИ** літерами.

Заголовки підрозділів пишуться – **Маленькими** літерами (крім першої).

Обсяг реферату зазвичай становить 7-15 сторінок, в окремих випадках до 20-30. У стандартному рефераті вимоги традиційно складається з декількох частин:

- титульна сторінка реферату;
- зміст або план (також рекомендуємо ознайомитися як зробити зміст у Ворді);
- вступ;
- основна частина;
- висновок;
- список використаної літератури.

Рекомендації щодо розробки мультимедійної презентації

Презентація – це виклад інформації у вигляді слайдів, які змінюються та електронних файлів з гіпертекстами. Для створення презентації здобувачі використовують програму Microsoft Power Point.

Для створення гарної презентації слід додержуватись певних правил:

- 1) оберіть тему та зміст з обраної теми
- 2) розробіть план викладу інформації по слайдам
- 3) оберіть засоби візуалізації інформації за змістом (таблиці, графіки, схеми та ін.)
- 4) оберіть один шаблон для всієї презентації та оформлення кеглю: для заголовків – не менш, ніж 24 розмір, для інформації – не менш 18.
- 5) використовуйте ілюстрації високої якості (з високою роздільною здатністю), з чітким зображенням.
- 6) на одному слайді можливо використовувати тільки 2 малюнки (схеми, ілюстрації та ін.) і з текстовим коментарем не більше 2 рядків, до кожного.
- 7) важлива інформація розміщується у центрі слайда.
- 8) переноси в словах не використовуються.
- 9) для наукової доповіді у вигляді презентації зазвичай використовують контрастні кольори без зайвої анімації та звукових ефектів.
- 10) графічні організатори (схеми, таблиці, діаграми та ін.) вставляються як таблиця з використанням програм MS Word, MS Excel. Таблиці й діаграми розміщуються на світлому чи білому фоні.
- 11) на останньому слайді зазначають використані джерела, спираючись на які була створена презентація.

Для показу файл презентації необхідно зберегти в форматі «Демонстрація PowerPoint» (Файл – Сохранить как – Тип файла – Демонстрация PowerPoint). В цьому разі презентація автоматично відкриється в режимі повноекранного показу (slideshow).

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Визначення сутність поняття «передшкільна освіта». Законодавчо-нормативна база передшкільної освіти в Україні.
2. Неперервна освіта як підґрунтя передшкільної освіти.
3. Значення гри для забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою (навчання у першому класі школи).
4. Характеристика освітньої програми «Впевнений старт» (та методичного її забезпечення) для дітей старшого дошкільного віку як нормативного документу, спрямованого на реалізацію інваріантної частини БҚДО з формування дошкільної зрілості дитини.
5. Характеристика змістовного компоненту передшкільної освіти.
6. Мета, завдання, принципи реалізації передшкільної освіти в Україні.
7. Соціально-психологічні та організаційно-педагогічні умови реалізації передшкільної освіти.
8. Характеристика психологічного аспекту передшкільної освіти. Поняття «психологічна наступність».
9. Готовність дитини до школи як педагогічна категорія. Зв'язок із категоріями «підготовка до школи», «наступність», «дошкільна зрілість».
10. Основні підходи до збереження самоцінності дитинства з огляду на організацію передшкільної підготовки дітей.
11. Специфіка соціальної детермінованості змісту передшкільної освіти: її багатовимірність та динамічність.
12. Взаємозв'язки і взаємовідношення складових змісту дошкільної, передшкільної і початкової ланок освіти.
13. Соціально-педагогічні передумови розбудови передшкільної освіти на початку ХХІ ст.
14. Поняття «освіта», «зміст освіти».
15. Види готовностей дитини до школи.
16. Психологічні новоутворення передшкільного періоду дитинства.
17. Розвивальне середовище як чинник особистісного розвитку дітей передшкільного віку й підготовки їх до навчання в школі.
18. Сутнісна характеристика особистісної готовності дитини до школи.
19. Комплексна оцінка готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі.
20. Сутність поняття «підготовка дітей до школи».
21. Наступність і перспективність ознайомлення з навколишнім світом у дошкільному закладі та в 1-му класі школи.
22. Сутнісна характеристика психологічної готовності дитини до школи. Структура психологічної готовності.
23. Шляхи консолідації та інтеграції зусиль закладів дошкільної освіти, початкової школи, громадськості та батьків у створенні умов для підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі.

24. Характеристика спеціальної підготовленості (педагогічний аспект) та психологічної готовності дітей до школи.
25. Мета та завдання неперервної освіти дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.
26. Сутнісна характеристика інтелектуальної готовності дитини до навчання у школі.
27. Порівняльна характеристика національної та зарубіжної передшкільної освіти.
28. Діагностування фізичної готовності дитини до навчання у школі.
29. Дошкільна зрілість як результат передшкільної освіти.
30. Форми здобуття передшкільної освіти дітьми 6-7 років.

МЕТОДИКИ ДІАГНОСТИКИ ГОТОВНОСТІ ДО ШКОЛИ (за видами готовностей)

Текст додатку Д взято з посібника:
Філімонова Т. В. Наступність в роботі закладу
дошкільної освіти і першого класу школи:
навчально-методичний посібник.
Миколаїв: СПД Румянцева, 2020. С. 115-158.

Методики діагностики фізіологічної готовності до школи

Визначення рівня розвитку дрібної моторики рук (тести)

Тест 1

Обладнання: аркуш паперу й олівець або ручка.

Інструкція. Посадіть дитину за стіл, покладіть перед нею аркуш паперу й попросіть покласти руки так, щоб на аркуші вільно розмістилися обидві долоні з розведеними пальцями.

Після цього обведіть кисті рук дитини олівцем або ручкою. Дитина, звичайно ж, захоче подивитися, що з цього вийшло. Дозвольте це їй зробити, але потім попросіть знову покласти руки на аркуш паперу так, щоб вони співпали з контуром. Після цього поясніть завдання:

«Зараз ми з тобою пограємось. Я буду показувати тобі пальчики на твоїй руці, а ти будеш піднімати тільки той пальчик, на який я вказую. Інші пальчики піднімати не треба». Переконавшись, що дитина правильно зрозуміла завдання, починайте тестування.

В довільному порядку вказуйте дитині палець, який вона має підняти, торкаючись до пальця олівцем: «Цей пальчик. Тепер цей...». Починати треба з правої руки.

Для того щоб виключити вгадування, вказувати пальці необхідно у такій послідовності: 5 -1 – 2 – 4 – 3 (1 – великий палець, 5 – мізинець). Потім дослідження проводиться на лівій руці, потім знову на правій і на лівій. Таким чином, проба проводиться для кожної руки двічі.

Під час виконання «потрібного» руху певного пальця можуть проявлятися «непотрібні» рухи інших пальців. Це відбувається мимовільно. Сама дитина намагається підняти тільки один палець.

Ці «зайві» рухи називають **синкінезіями**. Синкінезії є результатом недостатньої диференціаційованості рухів, коли під час виконання певної дії включаються додаткові м'язи, які не потрібно для її виконання. Зайві рухи інших пальців помічають стрілками (від «потрібного» до «непотрібного» пальця).

Оцінювання результатів:

1) підраховують середню з двох проб кількість синкenezій на кожній руці. Для цього рахують кількість стрілочок для кожної руки й ділять отримане число на 2; у нашому прикладі права рука: $6/2=3$; ліве рука: $8/2=4$;

2) отримані результати для кожної руки додають: $3+4=7$.

Що можна сказати про дитину за результатами цього тесту? При виконанні завдання кількість синкenezій на лівій руці більша, ніж на правій, отже, для правої руки диференціація рухової системи розвинена краще. Під час письма права рука буде ведучою. Загальна кількість синкenezій на обох руках дорівнює 7, для шестирічної дитини вищий за норму, а для семирічної – нижчий за норму. У цілому можна сказати: чим молодша дитина, тим важче їй виконувати дії, що потребують координації й точності рухів пальців та кистей рук.

Вік дитини	Середня кількість синкenezій за двома пробами
6 років	9
7 років	6
8 років	5
9 років	3

Тест 2

Дитині пропонують намалювати за зразком одним рухом руки коло діаметром 3-3,5 см. Якщо кисть розвинена слабо, дитина схильна її фіксувати на площині й не може впоратися із завданням: малює замість кола овал, або ж коло значно меншого розміру, або ж робить це за кілька прийомів, періодично пересовуючи руку. Показником скутості, фіксовані кисті є переважне малювання дитиною дуже дрібних предметів.

Тест 3

Про розвиненість дрібних рухів пальців можна судити, спостерігаючи за тим, як дитина малює або зафарбовує. Якщо вона постійно повертає аркуш, не може змінювати напрямок ліній за допомогою тонких рухів пальців і кисті, це означає, рівень розвитку дрібної моторики недостатній і потрібне відповідне тренування, інакше відставання в оволодінні графічною навичкою письма у школі може бути значним.

Зорово-графічний гештальт-тест Бендера

Мета: можливість оцінити ступінь сформованості зорово-моторної координації, а також виявити проблемні її моменти.

Обладнання: чистий аркуш паперу, зразок для копіювання, ручка.

Інструкція: «На чистий аркуш паперу постарайся змалювати ці картини так, щоб вийшло дуже схоже».

Змальовувати дитина повинна ручкою. Важливо, щоб вона правильно відтворювала і загальний вигляд, і розташування малюнків. По закінченні роботи запропонуйте їй перевірити, чи все вийшло схоже. Якщо дитина захоче,

то може перемалювати чи виправити своє зображення. Позначте той малюнок, що дитина вибере як подібний.

Інтерпретація результату

Результати виконання тесту оцінюються за допомогою порівняння роботи дитини з графічним зразком, запропонованим їй для змалювання. Дитина має правильно відтворити п'ять малюнків зразка та їх розташування відносно один одного. Рівень розвитку «зорово-моторної координації» визначається за допомогою якісного аналізу, з огляду на дані, отримані й перевірені у дослідженнях Л. Ясюкової.

Рівні розвитку

Високий: усі малюнки виконані абсолютно ідентично зразку: дотримані загальні розміри і розміри деталей, нахил, положення малюнків на аркуші відносно один одного, а також положення деталей усередині кожного малюнка, лінії чіткі.

Такий варіант виконання зустрічається дуже рідко.

Добрий: усі малюнки виконані майже ідентично зразку (допускаються незначні відхилення). Допускається неповний збіг просторового розташування малюнків відносно один одного. У першому малюнку розмір кружків може бути довільним, зокрема – непостійним. Допускається зміна кута нахилу утвореної кружками фігури, яка, утім, повинна зберегти загальний вигляд паралелограма. У другому і третьому малюнку допускається неточність розмірів. У четвертому малюнку розмір кружків може бути довільним, зокрема – непостійним. Допускається ущільнення всього малюнка, але при цьому загальна форма «стріли» має бути чітка. У п'ятому малюнку допускаються незначні відхилення у пропорціях і загальних розмірах шестикутників.

Середній: у всіх малюнків є загальна подібність зі зразками. Положення малюнків на аркуші відносно один одного та їх розміри не враховуються. У першому малюнку кількість кружків відповідає зразку; при цьому фігура може не мати форми паралелограма, вона нахилена, вигнута; розмір кружків довільний, вони зорово розташовані у суворо горизонтальні й вертикальні лінії. У другому малюнку горизонтальні й вертикальні розміри рамки можуть бути не витримані, але кути близькі до прямих, крива лінія стосується її. У третьому малюнку коло може бути зображене у будь-якому кривому варіанті, його обов'язково торкається помірно-кривий чотирикутник

кутом, а не гранню. У четвертому малюнку – точне передавання кількості кружків, допускається недотримання форми стріли. У п'ятому малюнку – будь-які шестикутники, що частково перетинаються, допускається «закруглювання» гострих кутів, пропорції і розміри не враховуються.

Слабкий: малюнки загалом схожі на зразки і хоча б один із них має значний дефект зображення, який не може бути пояснений просто нерозвиненістю графічних навичок у дитини. До таких дефектів належать: у першому малюнку кількість кружків не відповідає зразку на 1-5 кружків; у другому малюнку форма вигину кривої лінії не відповідає зразку: не збігаються опуклості і западини, замість плавної лінії – гострий кут, крива лінія не торкається кута рамки, хоча і розташована близько до неї, чи крива лінія примальована до правої грані рамки;

у третьому малюнку коло і чотирикутник зображені близько одне до одного, але торкання відсутнє; у четвертому малюнку кількість кружків не відповідає зразку, причому різниця може бути і невелика (на 1-3 кружки «стріла не проглядається»); у п'ятому малюнку відсутнє часткове накладання шестикутників: вони або ледь торкаються один одного, або намальовані окремо, хоча і близько один до одного, шестикутники розташовані під прямим кутом один від одного, перетинання в середній частині.

Примітка. Якщо малюнки не відповідають зразкам, мають серйозні відхилення від зазначених вище допущень, то такій дитині обов'язково потрібна консультація невролога.

Зразок для копіювання

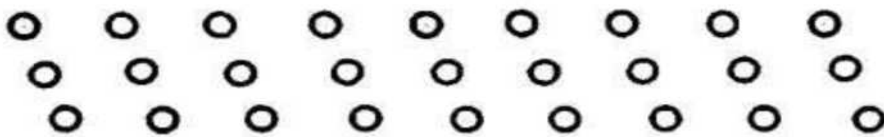

Рис. 1

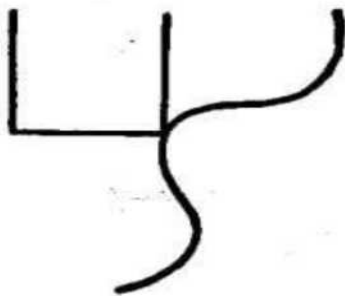

Рис. 2

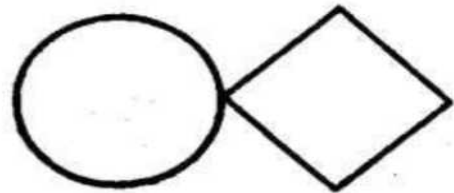

Рис. 3

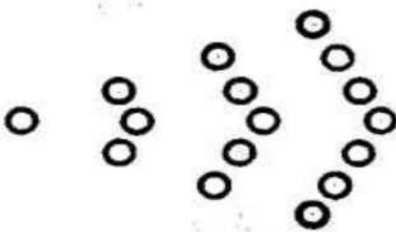

Рис. 4

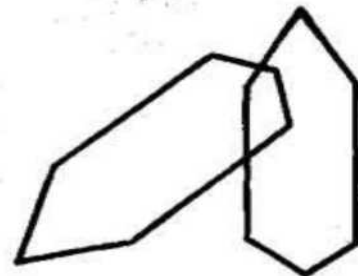

Рис. 5

Методики діагностики особистісно-соціальної готовності до школи. Аналіз змісту дитячої самосвідомості

«Що дитина знає про себе, якою себе уявляє» (методика запропонована Є.З. Басіною)

Мета: дослідити уявлення дитини про себе.

Хід дослідження: дитині пропонують відповісти на 5 запитань.

1. Що ти більше всього на світі любиш? Що взагалі ти любиш, що тобі подобається?
2. Що ти більше всього на світі не любиш? Чого ти взагалі не любиш, що тобі не подобається?
3. Уяви собі людину, яка тобі так подобається, що ти хотів би бути таким, як вона, чи хотів би бути схожим на неї. Яка це людина? Якою ти хотів би бути? На кого ти б хотів бути схожим?
4. Уяви собі людину, яка тобі так не подобається, що ти не хочеш бути не неї схожим. Яка це людина? Яким би ти не хотів бути? На кого ти не хочеш бути схожим?
5. Що ти можеш розказати про себе? Який ти сам?

Аналіз відповідей дитини дозволяє виявити:

- Різноманітність уявлень про себе (за кількістю названих якостей);
- Диференційованість уявлень про себе (названі якості, які характеризують дитину в різних видах діяльності і в різних ситуаціях);
- Рівень усвідомленості і критичності суджень про себе, співвідношення реальних і ідеальних уявлень.

Методика «Який я?»

Мета: визначення самооцінки дитини-дошкільника.

Хід виконання: обстеження проводиться індивідуально. Психолог запитує у дитини, як вона сама себе сприймає й оцінює за десятьма різними позитивними якостями особистості. Оцінки, які дитина ставить сама собі, проставляються психологом у відповідних колонках протоколу, а потім переводяться в бали.

Оцінювані якості особистості	Оцінки за вербальною шкалою			
	Так	Ні	Інколи	Не знаю
Хороший				
Добрий				
Розумний				
Акуратний				
Слухняний				
Уважний				
Ввічливий				
Вмілий (здібний)				
Працелюбний				
Чесний				

Оцінювання результатів

Відповіді типу «Так» оцінюються в 1 бал, відповіді типу «Ні» оцінюються в 0 балів. Відповіді типу «Інколи», як і відповіді типу «Не знаю», оцінюються в 0,5 бала. Самооцінка дитини визначається за загальною сумою балів, набраною нею за всіма якостями особистості.

Рівні:

10 балів – дуже високий

8 – 9 балів – високий

4 – 7 балів – середній

2 – 3 бали – низький

0 – 1 бал – дуже низький.

Методика «Сходи́нки»

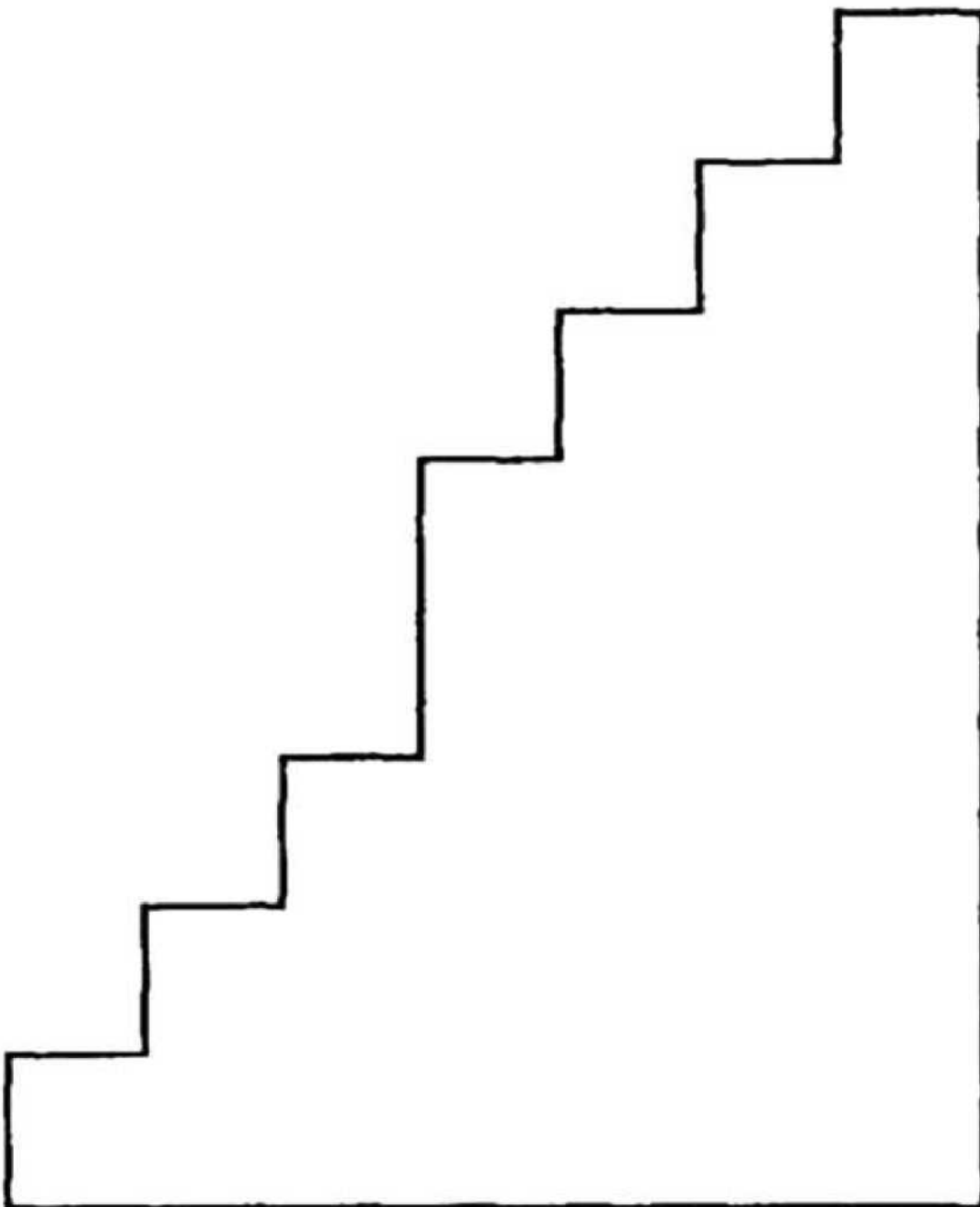
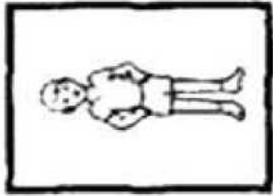
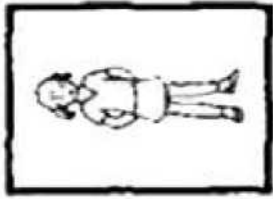
Мета: вивчення динаміки самооцінки. Застосовується як у дошкільному віці, так і в молодшому шкільному.

Хід виконання: дитині показують намальовану на папері драбинку з 7 сходи́нками.

Середня сходи́нка має форму майданчика і пояснюють завдання: «На трьох нижніх сходи́нках знаходяться погані діти (чим нижче, тим гірші), на майданчику - не погані і не гарні, а на трьох верхніх сходи́нках – гарні діти (чим вище, тим кращі).» Кожна сходи́нка має, тим самим, певну змістову характеристику. Дитина повинна поставити себе на одну зі сходи́нок і обґрунтувати свій вибір.

Інструкція для дитини

Психолог говорить: «Якщо всіх дітей розставити на цих сходи́нках, то на трьох верхніх сходи́нках опиняться хороші діти: розумні, добрі, сильні, слухняні – чим вище, тим краще. Так на сходи́нці 1 знаходяться просто гарні діти, на сходи́нці 2 – дуже гарні, на сходи́нці 3 – найкращі. Ти знаєш, що є дуже гарні діти, є погані, є середні. Ось на цій драбинці (показується листок паперу з намальованою драбинкою) середні діти знаходяться посередині, ось на цьому майданчику (показати майданчик). Ці діти не погані, і не гарні, а середні. А на трьох нижніх сходи́нках знаходяться погані діти – чим нижче, тим гірші. Знизу від майданчика знаходяться погані діти, на 2 сходи́нці знизу – дуже погані, на 3 знизу – найгірші. Зрозумів? Давай повторимо (повторюється з дитиною розташування сходи́нок). А тепер постав себе на ту сходи́нку, яку ти, на твою думку, займаєш. Покажи, куди б ти поставив себе, на яку сходи́нку?». Щоб легше було виконувати завдання можна помістити на ту чи іншу сходи́нку картинку із зображенням хлопчика чи дівчинки. Чому ти поставив себе на цю сходи́нку?».

Оцінювання результатів

Оцінка здійснюється за 7- бальною шкалою, де перша сходинка (найнижча) відповідає балу 1, середня сходинка (майданчик) відповідає балу 4, верхня сходинка відповідає балу 7. Таким чином, дитина може одержати від 1 до 7 балів.

Обговорення результатів

Для дітей, які вступають у перший клас, характерна наявність високої позитивної самооцінки. У нормі дитина повинна ставити себе не нижче, ніж на 2 сходинку зверху, тобто нормою є самооцінка в 6 балів. 7 чи 5 балів не є відхиленнями від норми, а свідчать про дуже гарні чи просто добрі стосунки до дитини в сім'ї й у дошкільному закладі.

Самооцінка від 1 до 3 балів, тобто віднесення дитиною себе до «поганих» дітей, є важливою ознакою неблагополучного соціального розвитку і, в першу чергу, є показником несприятливого досвіду соціальних взаємодій. Швидше за все, негативна самооцінка пов'язана з неблагополучними сімейними відносинами чи негативним ставленням батьків до самої дитини або пов'язана з несприятливим досвідом спілкування дитини в дошкільному закладі. Необхідно з'ясування конкретні причини негативної самооцінки, тому що на цій підставі можна прогнозувати успішність включення дитини в колектив класу і будувати програму корекції образу «Я» дитини.

Тест «Розвиток самоконтролю»

Мета: оцінити здатність дитини до самоконтролю, до оцінки власних дій, результатів цих дій та своїх можливостей.

Хід дослідження: дитині пропонують по черзі 4 картинки, на яких зображені її однолітки в ситуаціях невдачі в діяльності. Далі просять розповісти, що намальовано (якщо дитина неправильно зрозуміла ситуацію, то дорослий дає необхідні пояснення), пояснити причину невдачі дітей, які зображені на картинках, і запропонувати свої варіанти рішення практичної задачі.

На 1 картинці зображено, як дівчинка бере лійку, хоче полити квіти, але не може її підняти.

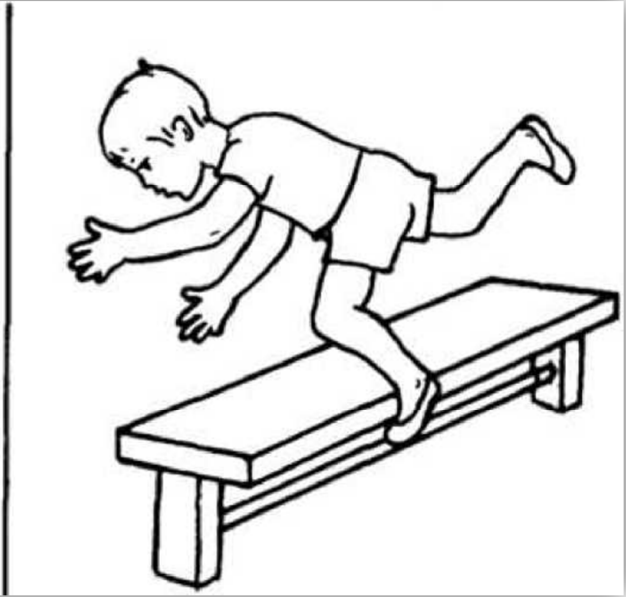
На 2 картинці намальована лава, через яку стрибає хлопчик, але видно, що він зачепився і падає.

На 3 картинці дівчинка збирається качатися на гойдалці, але ніяк не може на неї забратися.

На 4 картинці намальований хлопчик на схилі гори з поломаними лижами.

Оцінювання результатів:

1. Якщо дитина пояснює, що причина невдачі в об'єктах (лійці, лаві, гойдалці, гірці), тобто невдачі відбуваються по незалежним від героїв причинам, значить, дитина ще не навчилася оцінювати себе і контролювати свої дії. Скоріш за все дитина покине почату справу і займеться чим-небудь іншим.
2. Якщо дитина бачить причину події в самих героях і пропонує їм підрости, потренуватися, набратися сил, покликати на допомогу, значить, у неї хороша здатність до самооцінки і самоконтролю.
3. Коли дитина бачить причину невдач і в героях і в об'єктах, то це говорить про хорошу здатність до різнобічного аналізу ситуації.

Тест «Ставлення дитини до чужого дорослого» (для батьків і вихователів)

Якщо відмічена особливість поведінки властива дитині, то відповідне твердження оцінюється в 1 бал, якщо ні – 0 балів.

1. Дитина розмовляє з вихователем чи іншим значущим для неї дорослим тільки тоді, коли знаходиться з ним наодинці чи після деяких зусиль «розговорити» її.
2. Обманює зі страху.
3. Дуже болісно переживає, плаче, ображається, якщо їй роблять зауваження.
4. Дуже тривожна, щоб бути неслухняною.
5. Любить, щоб до неї проявляли симпатію, але не просить про це.
6. Ніколи не приносить дорослому і не показує знайдених нею речей.
7. Вітається з вихователем тільки тоді, коли він зверне на неї увагу.
8. Не підходить до дорослого з власної ініціативи.
9. Ніколи не просить про допомогу.
10. Легко стає «нервовою», червоніє, коли їй задають запитання.

Оцінка результатів

10 – 7 балів – у дитини складні труднощі у спілкуванні, зумовлені негативним переживанням з приводу контактів з чужими дорослими.

4 - 6 балів – труднощі в спілкуванні можуть бути зумовленими не ставленням до дорослого, а конкретною ситуацією (не відповідає на питання вихователя через страх, що інші діти будуть над нею сміятися) чи недоліками виховання.

1 – 3 бала – скоріше за все, це прояви деяких індивідуальних особливостей дитини, про які потрібно повідомити майбутнього вчителя.

Методики діагностики інтелектуальної (розумової) складової готовності до школи

Тест "Запам'ятай 10 слів"

Мета: діагностувати стан слухової вербальної пам'яті (варіант тесту З.М.Істоміної).

Матеріал: 10 слів, не пов'язаних одне з одним за змістом.

Тест має три форми — А, Б і В. Для дітей 5 років використовуйте лише форми А і В.

Слова до тесту форми А: *груша, око, лев, береза, чобіт, окуляри, диван, лелека, чашка, ранець.*

Слова до тесту форми Б: *яблуко, ніс, слон, дуб, лампа, голка, книга, машина, ворона, молоток.*

Слова до тесту форми В: *сіно, стіл, ворона, зошит, комп'ютер, конструктор, годинник, картина, човен, яблуко.*

Добираючи слова самостійно, потрібно слідкувати за тим, щоб вони називали знайомі дітям предмети і не були пов'язані за змістом.

Інструкція для дорослого: Слова слід вимовляти не поспішаючи, в одному темпі. Після того як ви голосно і виразно прочитали слово, зробіть паузу на 2-3 секунди і лише після неї вимовте наступне слово. Зверніть увагу, як дитина слухає слова, чи намагається їх запам'ятати, як часто відволікається. Не варто у цю хвилину робити їй зауваження. Після проведення тесту результати спостережень можуть допомогти вам проаналізувати разом з дитиною, що перешкоджало, а що допомагало їй під час запам'ятовування слів.

Повторне тестування бажано проводити не раніше, ніж через 2-3 місяці. Відповіді дитини фіксуйте в протоколі.

Інструкція для дитини: Послухай уважно слова, які я прочитаю, і постарайся їх запам'ятати. Після того, як я закінчу їх читати, ти назвеш ті слова, які запам'ятав.

Оцінювання результатів:

Показник для реєстрації: кількість правильно відтворених слів (незалежно від їх послідовності). За кожне правильно відтворене слово нараховується 1 бал. Максимальний результат -10 балів.

Високий рівень – 6-10 балів.

Середній рівень – 4-5 балів.

Низький рівень – 1-3 бали.

Тест «Впізнання фігур»

Мета: діагностувати стан зорової пам'яті (варіант тесту Бернштейна).

Матеріал: Секундомір або годинник із секундною стрілкою. Дві таблиці з геометричними фігурами (табл.1 і табл.2).

Тест має три форми — А, Б і В. Для дітей 5 років використовуйте форми А і В.

I

Інструкція для дорослого: Спершу ви читаєте дитині інструкцію. І лише коли вона зрозуміє зміст гри, пропонуєте подивитися на таблицю 1 (таблиця 2 у цей час повинна бути закрита). Демонструйте її протягом 10 секунд. Завдання дитини — запам'ятати зображені на ній фігури. Потім закрийте першу таблицю і покажіть другу. Малюк повинен впізнати серед зображених на ній фігур ті, що були на першій таблиці, і відзначити ці фігури олівцем, або показати.

Повторне тестування рекомендується проводити через 2-3 місяці. Для нього можна використати ту ж або іншу форму тесту. Результати заносьте в протокол.

Інструкція для дитини: Зараз я покажу тобі на короткий час таблицю з різними фігурками. Будь дуже уважним(-ою) і постарайся їх запам'ятати. Потім я заберу цю таблицю і покажу тобі іншу. На ній буде вже більше фігурок, але серед них будуть й ті, що ти запам'ятаєш. Тобі потрібно буде лише знайти їх і показати мені. Якщо ти готовий почати гру, скажи: "Готовий!"

Оцінювання результатів:

Показник для реєстрації: кількість правильно відтворених фігур. За кожен таку фігуру — 1 бал. Максимальний результат — 9 балів.

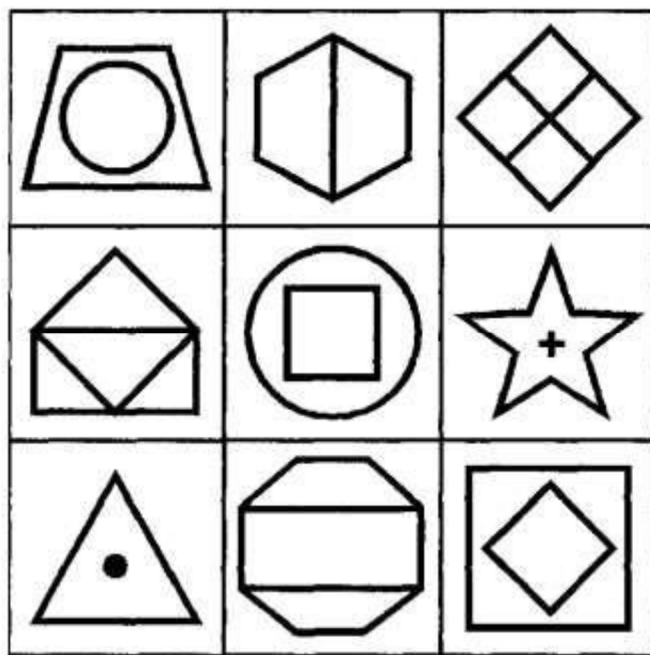
Оцінка результатів:

Дуже високий результат – дев'ять фігур упізнані правильно. Норма – 7- 8 фігур (для 7 років).

Низька норма – 6 фігур (для 7 років, для 6 років – норма). Низький результат – менше шести фігур.

Таблиця 1

Форма А

Таблиця 2

Форма А

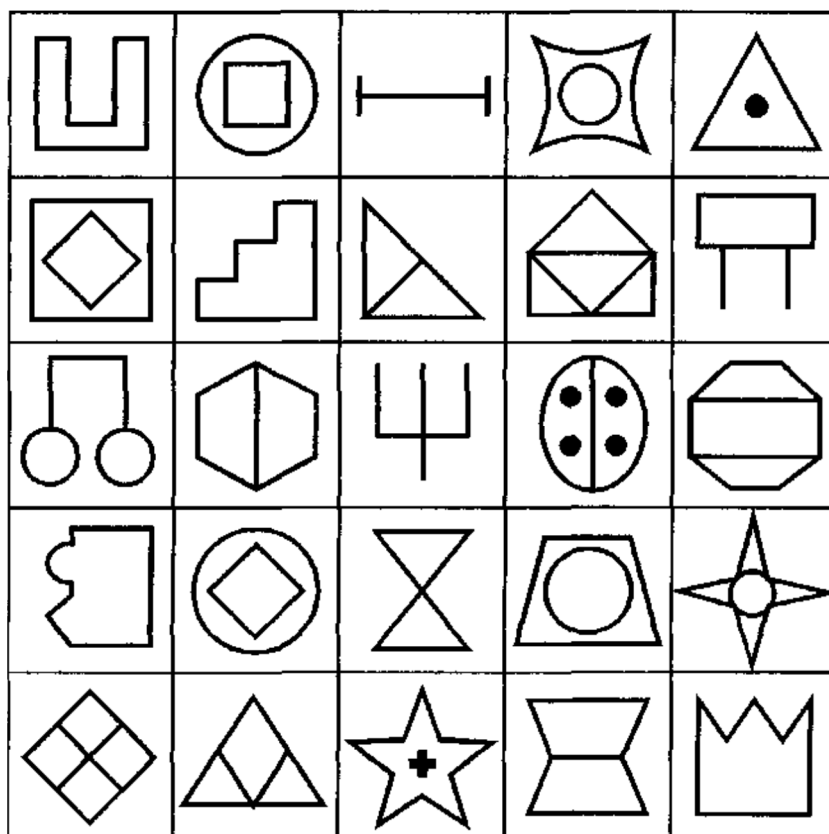

Таблица 1

Форма Б

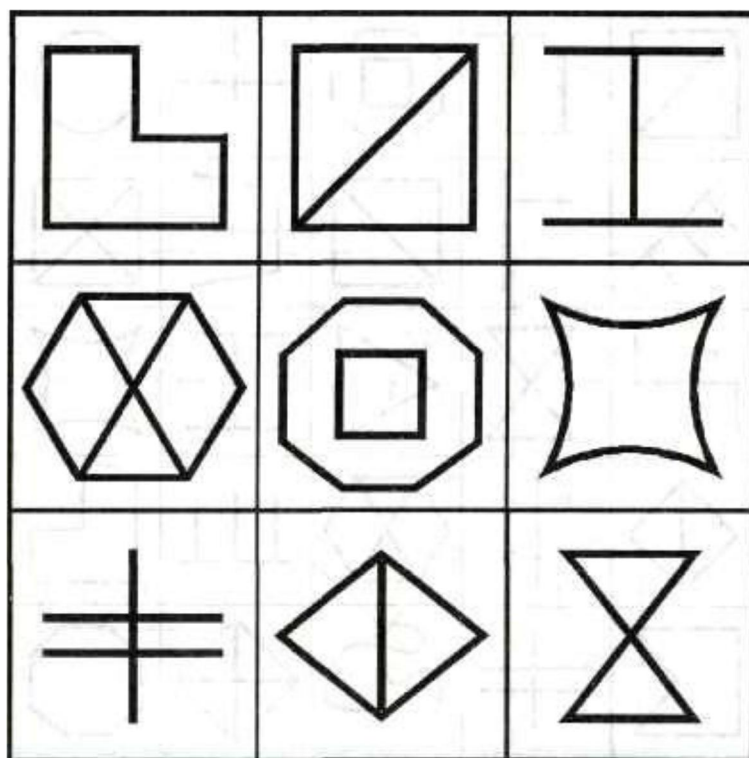
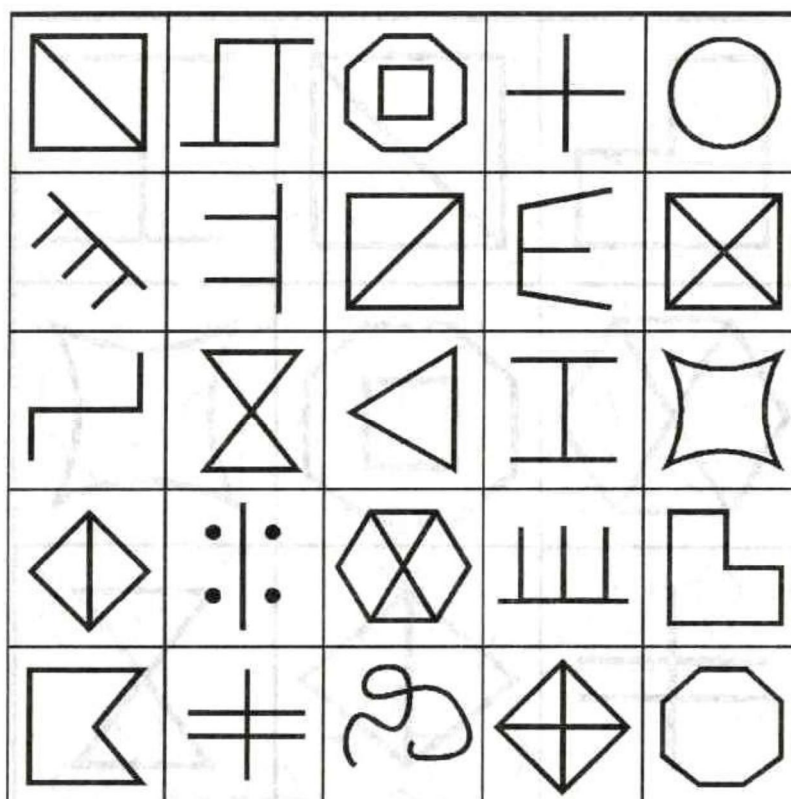

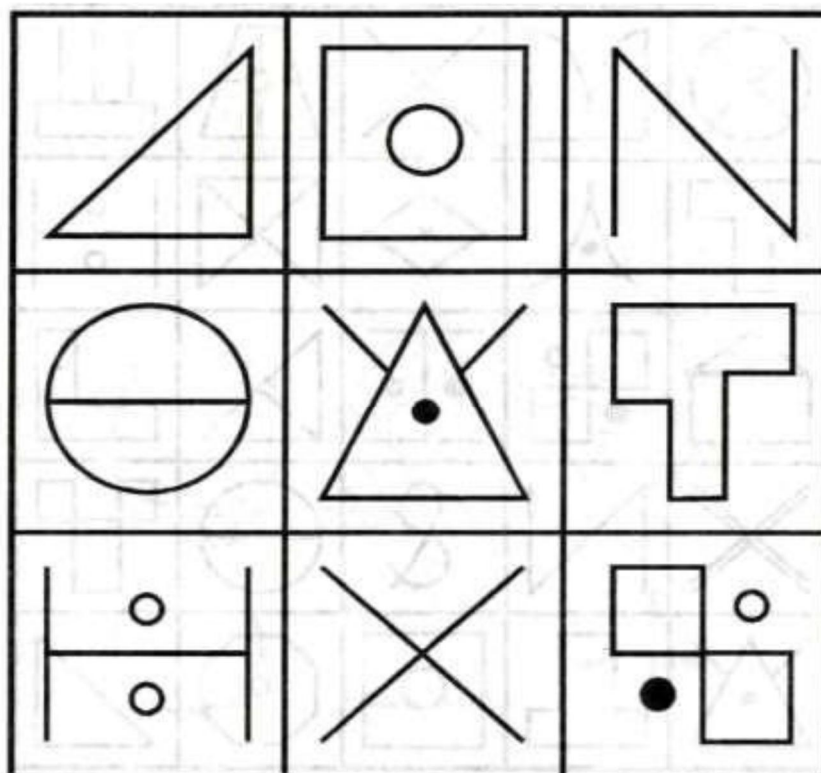
Таблица 2

Форма Б

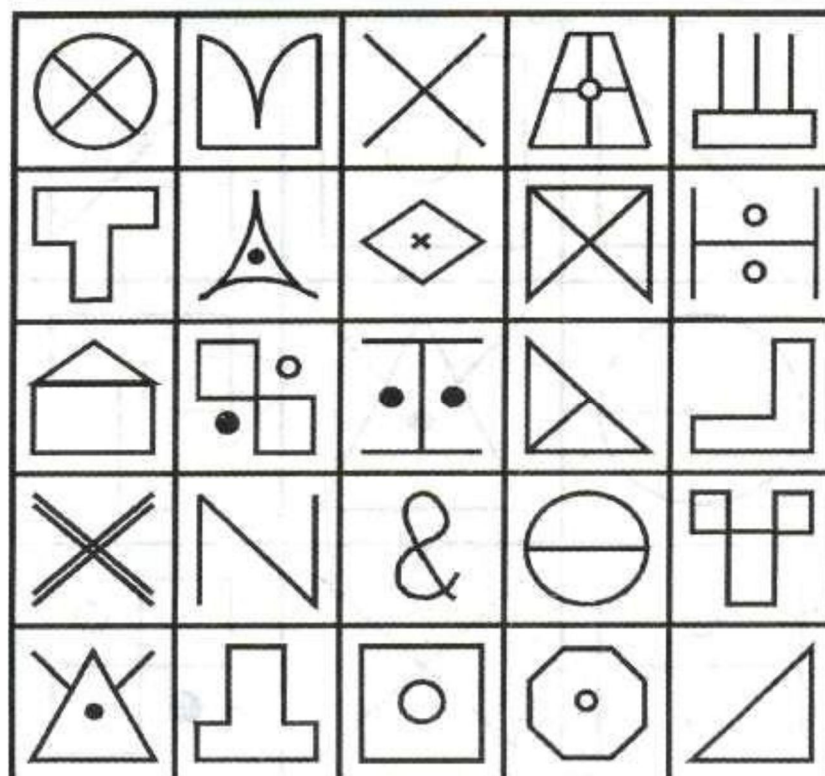
Таблиця 1

Форма В

Таблиця 2

Форма В

Методика «Четвертий зайвий»

Основи логічного мислення, які формуються до часу вступу у школу, базуються на розвиткові наочно-образного мислення та є природним його продовженням. Систематизація образних уявлень та відображення у них суттєвих закономірностей та співвідношень усередині різних областей дійсності – перехідна сходинка до логічного мислення. Інше джерело дитячої логіки – формування наочно-схематичного мислення. В узагальнених, схематизованих образних уявленнях вичленовуються основні властивості об'єктів та встановлюються значимі взаємозв'язки між ними.

Недостатня розчленованість образних та понятійних характеристик об'єктів у мисленні дитини призводить до частих труднощів у засвоєнні навчального матеріалу. Наприклад, якщо дитина при слові «сантиметр» не може позбутися образного уявлення маминого сантиметра, яким користуються при пошитті одягу, то всі пояснення учителя дитина сприйматиме через призму такого уявлення, це заважатиме їй зрозуміти зміст уроку.

Перевірку сформованості основ словесно-логічного мислення, бажано будувати на основі поєднання чисто словесних завдань із завданнями, виконання яких передбачає дії з наочним матеріалом. Досліджується рівень узагальнень, логічна обґрунтованість і чіткість формулювань, активність, можливість формування і використання узагальнених уявлень. Для діагностування потрібно 10 карток, побудованих за принципом: 3 предмети об'єднані загальним поняттям, а 4-й стосується іншого поняття. Предмети та їх призначення повинні відповідати звичайному рівню обізнаності дітей шестирічного віку.

Техніка проведення. Дитині показують картку із зображенням 4-х предметів і просять назвати їх. Після чого ставиться питання: «Подивись уважно і скажи, який тут предмет зайвий і чому? Який не підходить? Чому? А які 3 з них мають щось спільне?». Коли роботу з усіма 10 картками завершено, слід приступати до аналізу. Готуючи картки, доцільно передбачити 4-5 таких, де б за кольором контрастували не зайві предмети, а ті, що входять до складу поняття (наприклад, така картка: груша, слива, яблуко, морквина. Слива за кольором виділяється, але це не суттєва ознака). Такі завдання дають можливість визначити, наскільки діти оперують суттєвими ознаками, відходячи від несуттєвих і контрастних.

Аналіз результатів:

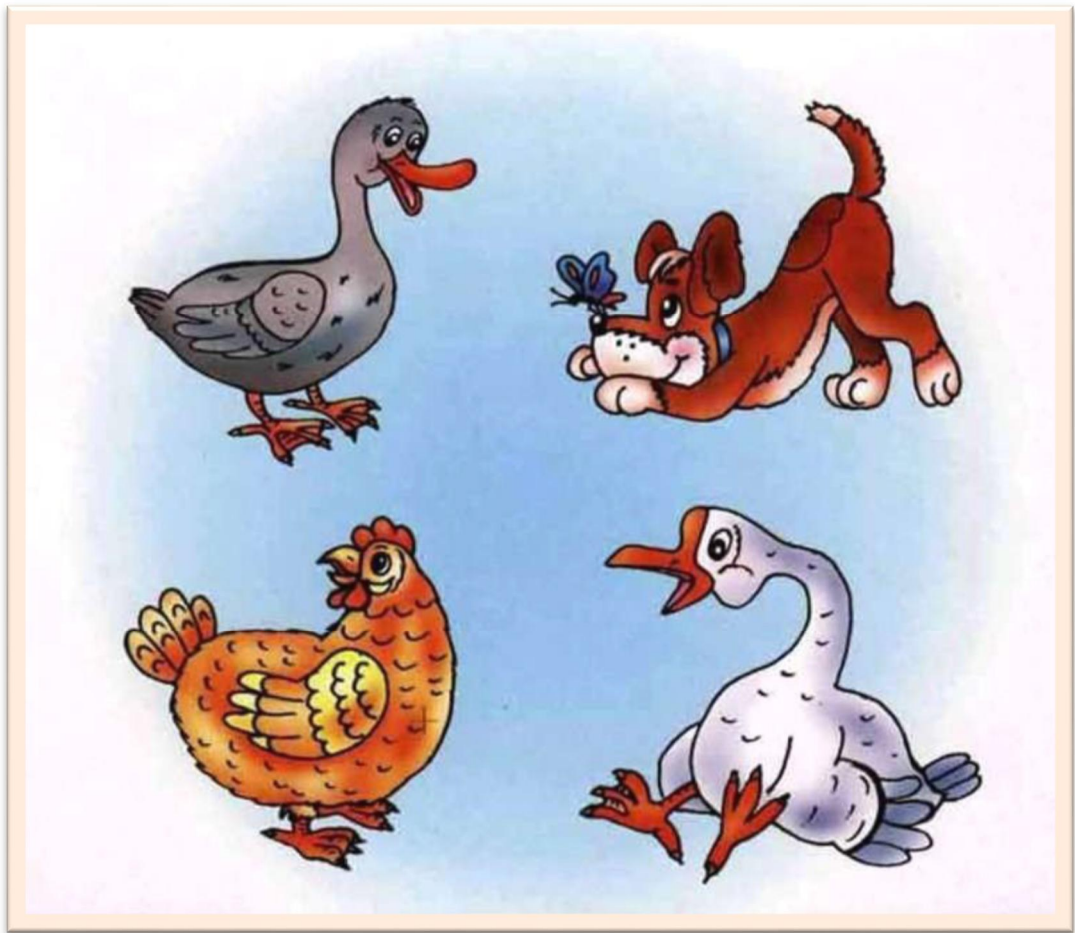
Висока готовність мислення, коли 7-10 карток пояснюються з використанням двох родових понять (зайва рибка, бо це риби, а решта – одяг), 3-4 картки включають тільки одне родове поняття (зайва лопата, бо решта – посуд).

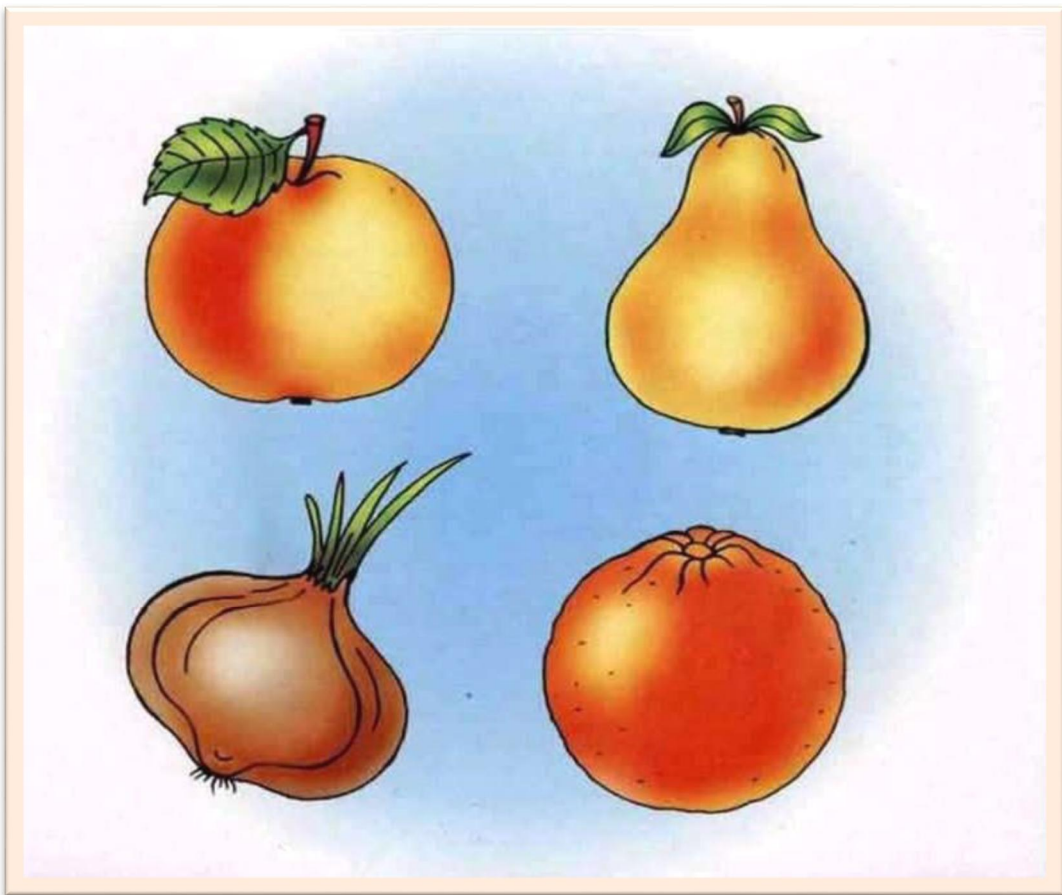
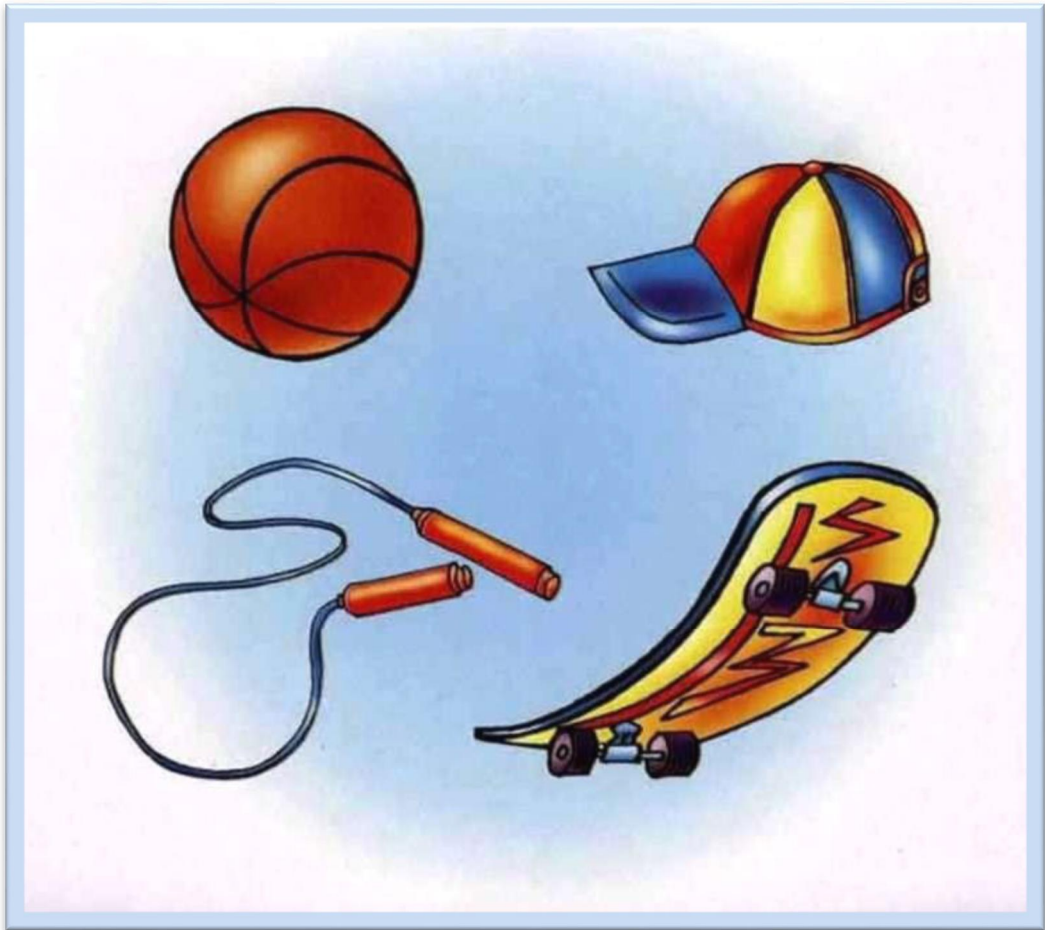
Достатня готовність мислення 7-10 карток пояснюються через одне родове поняття (зайва лопата, бо це інвентар), або половина з двома родовими поняттями, а половина – з одним.

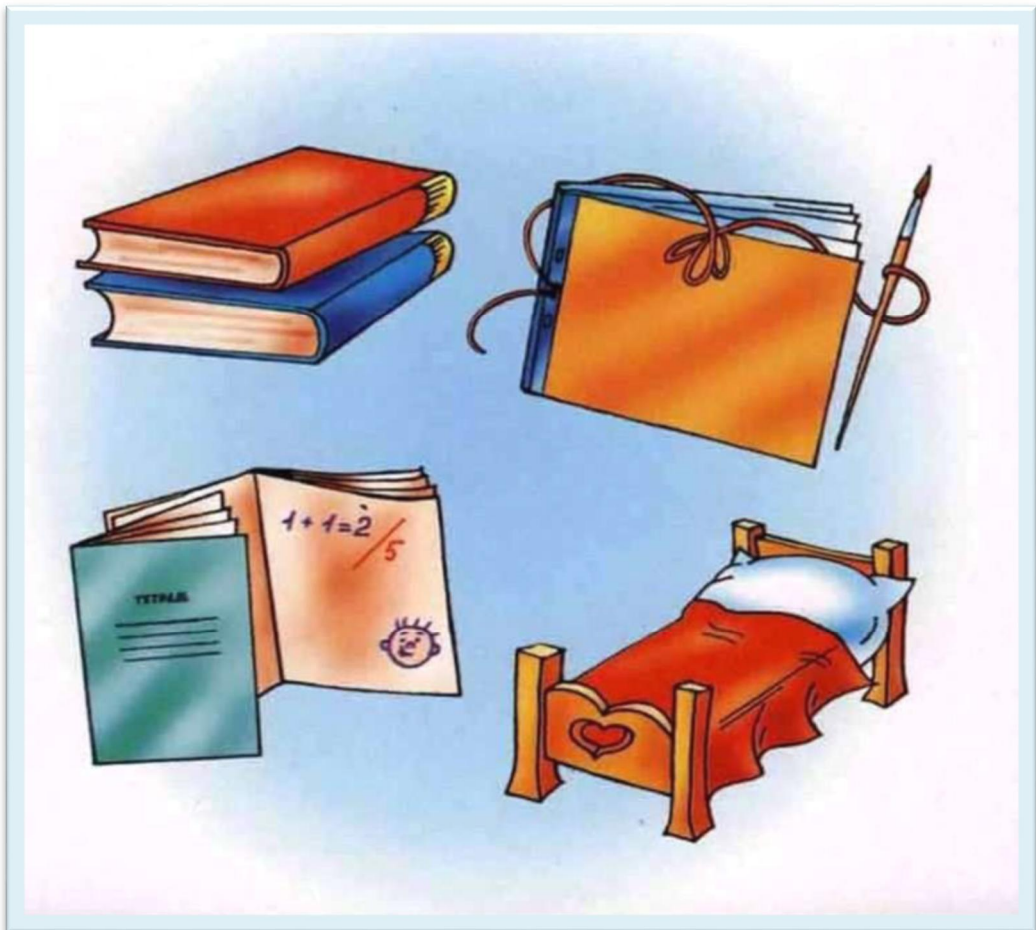
Низька готовність – коли в 7-10 картках тільки називається зайвий предмет без пояснень. Або виділяється предмет за неістотними ознаками (зразок картки: зайва – риба, бо вона жива; або зайвий бантик, бо він червоний).

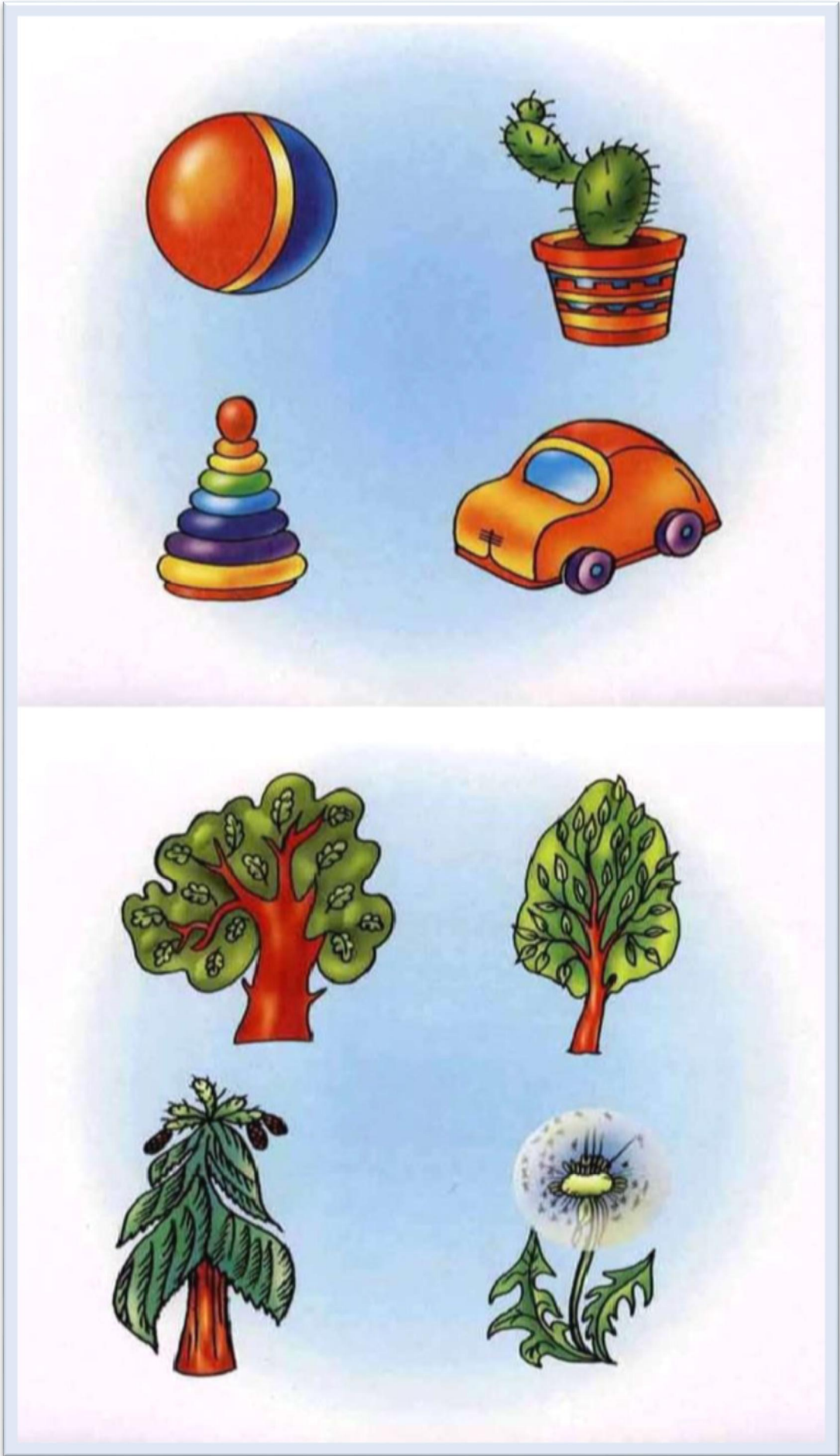
Діти із *затримкою психічного розвитку* потребують ряду додаткових запитань для обґрунтування: «Чому цей предмет зайвий?», «Яким одним словом можна назвати 3 предмети? Який до цих трьох предметів не підходить? Чому ти так вважаєш?»

ДІАГНОСТУВАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Орієнтований тест Керна-Йїрасека

Для вирішення питання про прийом дітей до школи чи доцільність відстрочки можна обмежитися визначенням вихідного рівня функціональної готовності, чи шкільної зрілості. Для її діагностики в нашій країні й у ряді інших країн Східної Європи широко використовується Орієнтований тест шкільної зрілості Керна- Йїрасека.

Даний загальновідомий тест зручний для першого знайомства з дітьми. Він дає загальну картину розвитку і може застосовуватися в групі, що є дуже важливим під час запису дітей до школи. Ознайомившись із результатами тесту, можна запросити для індивідуального обстеження окремих дітей. Оскільки психологічні тести не виявляють причин відставання у розвитку, а дають кількісну характеристику, то в особливих випадках потрібне індивідуальне психологічне дослідження дитини в клінічних умовах.

Цей тест також можна використовувати як базовий для подальшого більш повного визначення психологічної готовності до шкільного навчання.

Тест складається з двох частин: трьох графічних завдань і одного вербального.

Перше – малювання чоловічої фігури по пам'яті, *друге* – змальовування письмових букв, *третє* – змальовування групи крапок. Результат кожного завдання оцінюється за п'ятибальною системою (1 – вищий, 5 – нижчий бали), потім обчислюється сумарний підсумок по трьох завданнях. Розвиток тих, хто одержав у сумі від 3 до 6 балів, розглядається як вищий за середній, від 7 до 11 – як середній, від 12 до 15 – нижче норми. Дітей, що одержали 12-15 балів, варто поглиблено обстежувати, тому що серед них можуть бути розумово відсталі.

Усі три задачі графічного тесту спрямовані на визначення розвитку тонкої моторики руки і координації зору і рухів руки. Ці вміння необхідні у школі для оволодіння письмом.

Крім того, тест дає змогу загалом визначити інтелектуальний розвиток дитини (*перше завдання*). Друге і третє завдання виявляють її вміння наслідувати зразок, потрібний в індивідуальному навчанні. Вони також дозволяють визначити, чи може дитина зосереджено, не відволікаючись, працювати певний час над не дуже цікавим для неї завданням.

Тест Керна-Йїрасека може застосовуватися як у групі (10-15 дітей),

Так і індивідуально, психологом або спеціально підготовленим педагогом. Обстеження доцільно поводити в період найбільшої працездатності (для категорії дітей 6-річного віку – 9.00-11.00).

Інструкція: Дитині (групі дітей) пропонують бланк тесту. На першій стороні нелінійованого бланка у верхньому куті містяться дані про дитину і залишене вільне місце для малювання фігури чоловіка. На звороті у верхній лівій частині розміщений зразок письмових літер, а в нижній лівій частині – зразок групи крапок (або ці зразки пропонуються на окремих картках розміром 7-8 на 13-14 см). Прав частина сторони аркуша залишена вільною для відтворення дитиною зразків. Олівець перед випробуванням кладуть так, щоб він був на однаковій відстані від обох рук (якщо дитина виявиться лівшею, експериментатор повинен зробити відповідний запис у протоколі).

Перед виконанням першого завдання кожній дитині пропонується зобразити фігуру чоловіка – «дядька» так, як вона вміє (без подальших пояснень). Допомога випробуваному чи залучення його уваги до помилок і недоліків малюнка виключені. Якщо дитині важко виконати це завдання, то її варто підбадьорити (наприклад, сказавши: «Малюй, у тебе все вийде»). Іноді діти запитують, чи не можна замість чоловіка намалювати жінку. У цьому випадку повинна бути негативна відповідь. Якщо ж дитина почала малювати жінку, то варто дозволити домалювати її, а потім попросити, щоб поруч вона намалювала чоловіка.

Після закінчення малювання дітей просять перевернути аркуш паперу на інший бік і пропонують їм скопіювати два слова («Це кулька» або інший варіант), написаних письмовими літерами (*друге завдання*). Висота прописної літери 1,5 см, рядкових – 1,0 см, інтервал між словами 1 см, довжина речення 7 см, у кінці ставиться крапка. Якщо дитина не вгадала довжину фрази й одне слово не помістилося в рядку, то їй можна порадишити написати це слово вище чи нижче. Слід зауважити, що у випадку, коли дитина знайома з письмовими літерами рідної мови, їй пропонується фраза іноземною мовою.

У *третьому завданні* дітям пропонується скопіювати групу намальованих крапок. Відстань між ними по вертикалі і по горизонталі – 1 см, а діаметр крапок – 2 мм. Треба показати дитині місце на аркуші паперу, де вона повинна малювати, тому що в деяких дітей можливе ослаблення концентрації уваги. Нижче наведений зразок, пропонований дітям для відтворення, та критерії результату.

Під час виконання завдань потрібно стежити за дітьми, залишаючи при цьому короткі записи про їхні дії. Насамперед, звертають увагу на те, якою рукою дитина малює – правою чи лівою, чи перекладає вона під час малювання олівець з однієї руки в іншу. Зазначають також, чи крутиться дитина, чи впускає олівець і чи шукає його під стільцем, чи продовжує малювати, незважаючи на вказівки, чи обводить контур зразка, чи бажає переконатися в тому, що малює красиво тощо.

Оцінка результатів завдань графічної частини тесту

Завдання 1

1 бал. Намальована фігура повинна мати голову, тулуб і кінцівки. Голова з'єднана з тулубом і не повинна бути більшою за нього на голові повинне бути волосся (можливо, воно під капелюхом чи шапкою) і вуха, на обличчі – очі, ніс і рот. Руки закінчуються п'ятипалою кистю. Ступні внизу відігнуті. Фігура має чоловічий одяг і зображена синтетичним (контурним) способом (малюється відразу як єдине, а не складається з окремих частин), при якому всю фігуру можна обвести одним контуром, не відриваючи олівця від паперу. На малюнку видно, що руки й ноги немовби «ростуть» з тулуба, а не прикріплені до нього. На відміну від синтетичного більш примітивний аналітичний спосіб малювання припускає зображення окремо кожної зі складових частин фігури. Так, наприклад, спочатку малюється тулуб, а потім до нього «прикріплюються» руки й ноги. Фігура замальовується подвійною лінією (є об'ємною).

2 бали. Усі вимоги (крім використання синтетичного способу малювання) виконуються на одиницю. Відсутність трьох деталей (шия, волосся, один палець руки, але не частина обличчя) можна не враховувати, якщо фігура намальована синтетичним способом.

3 бали. Фігура повинна мати голову, тулуб і кінцівки. Руки і ноги намальовані двома лініями (об'ємні). Допускається відсутність шиї, волосся, вух, пальців і ступнів, одягу.

4 бали. Примітивний малюнок із головою й тулубом. Кінцівки (достатньо однієї пари) намальовані тільки однією лінією кожна.

5 балів. Відсутнє чітке зображення тулуба («головоніжка» чи перевага «головоніжки», обох чи пари кінцівок. Карлючки.

Завдання 2

1 бал. Зразок цілком скопійований. Літери перевищують розмір літер зразка не більш ніж у два рази. Перша буква по висоті відповідає прописній. Букви чітко зв'язані у два слова. Скопійована фраза відхиляється від горизонтальної лінії не більш ніж на 30°.

2 бали. Зразок скопійований розбірливо. Розмір букв і дотримання горизонтальної лінії не враховуються.

3 бали. Явна розбивка напису на дві частини. Можна зрозуміти хоча б чотири букви зразка.

4 бали. Зі зразком збігаються хоча б дві букви. Відтворений зразок усе ще створює рядок напису.

5 балів. Карлючки.

Завдання 3

1 бал. Майже повне копіювання зразка. Допускається незначне відхилення однієї крапки від рядка чи стовпчика. Зменшення зразка припустимо, а збільшення не повинне бути більш ніж удвічі. Малюнок рівнозначний зразку.

2 бали. Кількість і розташування крапок повинні відповідати зразку, можна не враховувати відхилення не більш ніж трьох крапок на половину ширини зазору між рядком чи стовпчиком.

3 бали. Малюнок у цілому відповідає зразку, не перевищуючи його по ширині і висоті більш, ніж удвічі. Число крапок може не відповідати зразку, але їх не повинно бути більше 20 і менше 7. Допускається будь-яке розвертання – навіть на 180°.

4 бали. Контур малюнка не відповідає зразку, але все ж таки складається з крапок. Розміри зразка й число крапок не враховуються. Інші форми (наприклад, лінії) не припустимі.

5 балів. Карлючки.

Оцінювання результатів тестування

Якщо піддослідний по всіх завданнях тесту Керна-Йірсека набрав 3-6 балів, то, як правило, він є готовим до шкільного навчання.

Діти, що набрали 7-9 балів (якщо ці бали рівномірно розподіляються між усіма завданнями), мають середній рівень розвитку.

Якщо ж у сумарний бал входять дуже низькі оцінки (наприклад, бал 9 складається з оцінок 2 за перше завдання, 3 – за друге і 4 – за третє), краще провести індивідуальне обстеження, щоб точніше уявляти собі особливості розвитку дитини.

І, звичайно ж, треба додатково обстежувати дітей, що одержали 10-15 балів (10-11 балів – нижня границя середнього розвитку, 12-15 балів – розвиток нижче норми).

Можлива й така диференціація:

3-4 бали – високий рівень

5-6 балів – достатній рівень

7-9 балів – середній рівень

10-11 балів – низький рівень

12-15 балів – дуже низький рівень готовності до шкільного навчання.

Тест Керна-Йірсека призначений в основному для дослідження інтелектуальної сфери, але на основі першого завдання (малювання чоловічої фігури по пам'яті) можна одержати деяку непряму інформацію про особистісні особливості дитини.

При інтерпретації цього тесту враховуються місце розташування чоловічої фігури на аркуші, її розмір, якість ліній малюнка (жирні, утиснені, тонкі, багаторазове обведення однієї лінії), розмір різних частин тіла, його диспропорція, відсутність яких-небудь частин тіла чи деяких рис обличчя, промальовування очей. Враховується також місце, що відводиться у малюнку кожній з основних частин тіла, наприклад, голові, рисам обличчя, волоссю, шиї,

плечам, грудям, торсу, стегнам і кінцівкам. Якщо, наприклад, дитина не намалює пальців рук чи малює занадто довгі руки, то варто вивчити особливості її спілкування (рекомендуємо психологу використати перспективні тематичні малюнки «Я і моя сім'я», «Я і мої друзі», «Я, мама і дитсадок», а також тест САТ – Тест дитячої апперцепції – фігури тварин). Коли всі лінії малюнка жирні, багато разів обведені, потрібно обстежити її на предмет тривожності (за допомогою, наприклад, тесту В. Амен, Р. Темл, М. Дорки). Розмір зображеної фігури і розташування її на аркуші паперу (у центрі, у куті) дають підставу припустити про ті чи інші особливості само оцінювання.

Але необхідно пам'ятати, що вся ця непряма інформація про особистісні особливості дитини не повинна прийматися як її характеристика. Вона повинна стати лише орієнтиром при індивідуальному обстеженні психологом. Не виключено, що при більш уважному вивченні випробуваного будуть відкинуті припущення про його особистісні особливості, що виникли на підставі інтерпретації малюнка.

Після того, як субтести виконані, психолог збирає бланки і проводить аналіз та первинне групування за результатами тестування, відбираючи дітей з дуже слабким, слабким, середнім і сильним рівнем готовності до шкільного навчання.

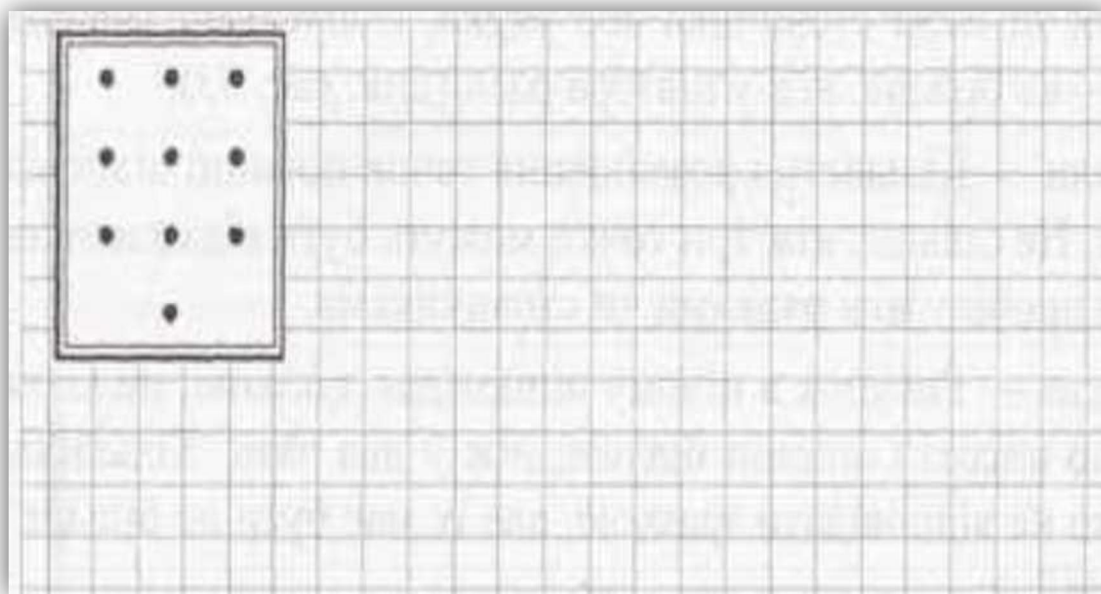
Бланк (на половину аркуша)

Субтест 1 «Малювання людини»

Субтест 2 «Копіювання письмових літер»

Субтест 3 «Копіювання групи крапок»

МЕТОДИКИ ВИВЧЕННЯ ДОВІЛЬНОЇ РЕГУЛЯЦІЇ ПОВЕДІНКИ ТА ДІЯЛЬНОСТІ (ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ ГОТОВНОСТІ)

Тест "Графічний диктант"

Спрямування: Тест призначений для діагностики вміння діяти докладно за інструкцією (методика Ельконіна).

Матеріал: Ручка або олівець. Аркуш із зошита в клітинку, на якому попередньо проставлені 3 крапки у лівій його частині. Вони знаходяться одна під одною на відстані 4-5 клітинок між ними. Від лівого краю аркуша вони віддалені на 2-3 клітинки (див. *рис.8 і 9*). Тест має дві форми — А і Б.

Інструкція для дорослого:

Завдання дитини полягає в тому, щоб, починаючи з вказаних крапок, спершу нарисувати узор, який ви повідомите їй під час диктанту, а потім продовжити рисування цього узору самостійно. Для кожної крапки ви диктуєте окремий візерунок. Тому виходить три диктанти. Під час рисування не можна відривати олівець від паперу.

Перше тестування проведіть за формою А, друге — за формою Б. В подальшому ці форми можна чергувати. Кожне повторне тестування (починаючи з другого) бажано проводити щомісяця. Результати заносьте в таблицю 2 на сторінці 51.

Інструкція для дитини:

Форма А

Диктант №1.

Постав олівець на верхню крапку і не відривай його від аркуша, поки не накреслиш той узор, який я тобі продиктую. Увага! Почали: одна клітинка вгору, одна — вправо (дитина пересуває олівець на одну клітинку вгору, потім повертає рух вправо), одна клітинка вниз, одна — вправо, одна — вгору, одна — вправо, одна — вниз...

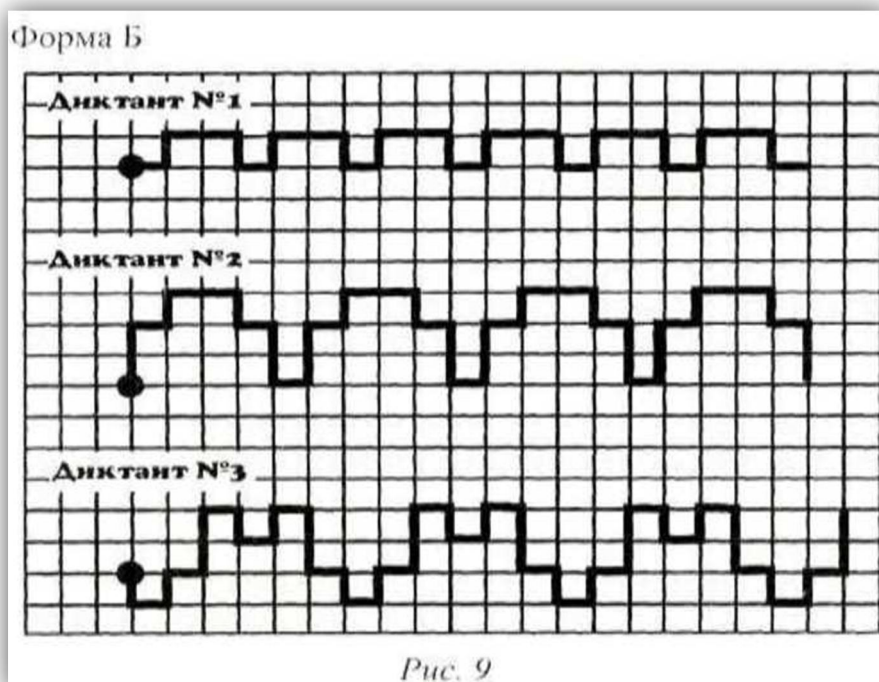
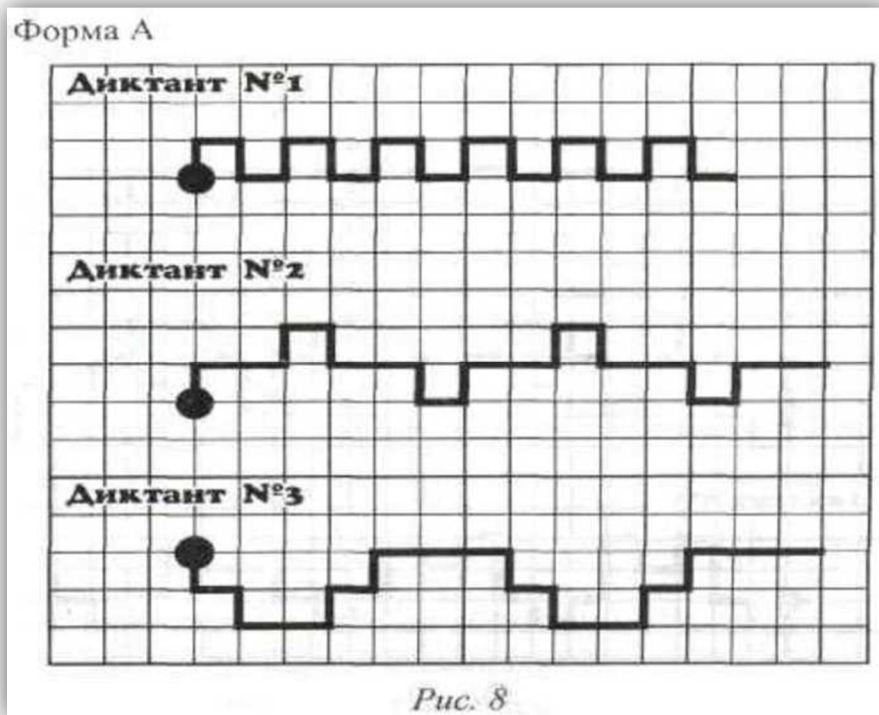
Тепер продовжуй креслити самостійно точнісінько такий самий узор. А потім покажеш, що у тебе вийде.

Диктант №2.

Постав олівець на другу крапку, починай креслити: одна клітинка вгору, дві клітинки — вправо, одна — вгору, одна — вправо, одна — вниз, дві — вправо, одна — вниз, одна — вправо, одна — вгору, дві — вправо, одна — вгору, одна — вправо, одна — вниз, дві — вправо, одна — вниз, одна — вправо... Далі продовжуй креслити точнісінько такий самий узор самостійно.

Диктант №3.

Постав олівець на третю крапку і кресли: одна клітинка — вниз, одна — вправо, одна — вниз, дві клітинки — вправо, одна — вгору, одна — вправо, одна — вгору, три клітинки — вправо, одна — вниз, одна — вправо, одна — вниз, дві — вправо, одна — вгору, одна — вправо, одна — вгору, три — вправо, одна — вниз, одна — вправо, одна — вниз, дві — вправо... Далі продовжуй креслити точнісінько такий самий узор самостійно

Оцінювання результатів:

Показники для реєстрації: кількість допущених помилок і наявність самостійно зображених ідентичних фігур.

Помилковим вважається лише той елемент (лінія), який не відповідає певному місцю в диктанті (наприклад, в диктанті "одна — вгору", а малюк накреслив "одна — вниз"). Якщо дитина в якомусь місці помилилася, але після помилки далі виконала диктант правильно, то незважаючи на те, що весь узор спотворився, їй зараховується лише одна помилка.

5 балів — в трьох диктантах не зроблено жодної помилки і є хоча б одна ідентична фігура, зображена дитиною самостійно (після диктанту).

4 бали — допущено 1-2 помилки.

3 бали — допущено 3-4 помилки.

2 бали — більше, ніж 4 помилки, але менше, ніж половина усіх елементів.

1 бал — помилок більше, ніж правильно виконаних елементів.

Тест “Розфарбуй малюнок ” (Є.Є. Кравцова)

МЕТА: Визначити рівень розвитку довільності, як здатності діяти у відповідності до поставленого завдання. Довільність – важливий компонент психологічної готовності до шкільного навчання. Якщо у дитини ця якість не сформована, вона не в змозі правильно сприйняти навчальне завдання у його специфічному навчальному значенні.

Прийняття учбової задачі є одним з найважливіших умов успішності засвоєння загальних способів учбових дій та формування навчальної діяльності. Прийняття учбової задачі включає в себе два моменти: бажання виконати задачу поставлену педагогом тобто прийнятність задачі «для себе» (особистісний аспект прийняття задачі) тобто розуміння того, що треба робити і що повинно вийти в результаті виконання завдання (когнітивний аспект прийняття задачі).

При цьому важливі наступні варіанти:

- дитина приймає і розуміє задачу, хоче виконувати завдання і розуміє, що треба робити;
- дитина приймає, але не розуміє задачу (хоче виконати, але погано розуміє як треба діяти);
- дитина не приймає і не розуміє задачу (хоч і розуміє, що від неї вимагають, але не хоче виконати, або хоче виконати по-своєму);

Для того, щоб визначити причину недостатнього розвитку уміння сприймати задачу, треба звернути увагу на розвиток мотивів навчальної діяльності (прийняття задачі) і мисленневих здібностей: рівень узагальнення (розуміння задачі).

Показники готовності до навчання в школі:

Прийняття і розуміння дитиною поставлених задач, переважна орієнтація на якість виконання.

Неприйняття чи нерозуміння задач, переважна орієнтація на швидкість виконання завдання без урахування якості, оцінюється як показник неготовності до навчання.

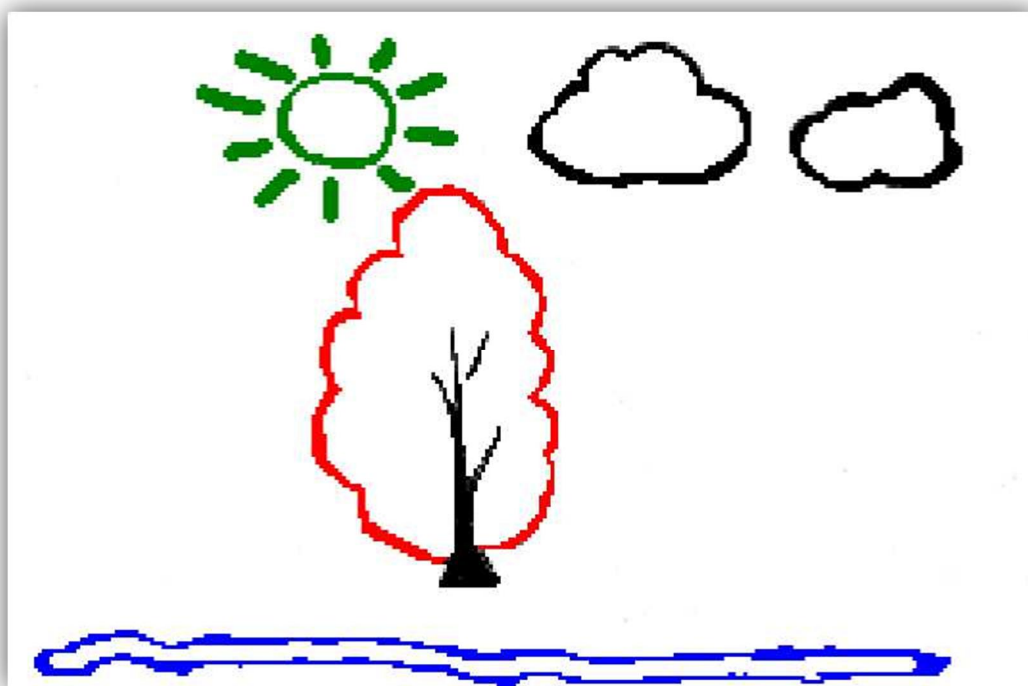
ІНСТРУКЦІЯ: «Розфарбуй картинку так, як у мене. Уважно перевірте себе, чи правильно ви зафарбували, чи схожий ваш малюнок на мій».

Експериментатор кілька секунд демонструє картинку, де попередньо дерево зафарбовано в червоний колір, небо – чорний, сонце – зелене, земля – синя.

МАТЕРІАЛИ: Дві однакові заготовки контурного малюнка, один із яких попередньо зафарбований у нетрадиційні кольори (дерево – червоне, небо – чорне, сонце – зелене, земля – синя).

Якість виконання завдання	Характер прийняття задачі, бал
<p>I група.</p> <p>Діти із завданням справляються повністю. Коли їх запитують, чи все вони правильно зробили, то діти не просто відповідають, а намагаються аргументувати свої слова: «Тут небо чорне, і у мене теж чорне, значить, правильно».</p>	<p>Приймає і розуміє задачу 3</p>
<p>II група.</p> <p>Формально завдання виконуються неправильно. Діти використовують кольори невідповідні еталону, але коли дорослий починає цікавитися кожним предметом окремо, діти цієї групи помічають свої помилки: «Ой, тут треба було зафарбувати червоним олівцем, а я зеленим».</p>	<p>Приймає, але не розуміє задачу 2</p>
<p>III група.</p> <p>Діти уважно розглядають малюнок, при виконанні завдання частково або повністю розфарбовують предмети на картинці, але не у відповідності з еталоном. При оцінці своїх результатів вони часто розмірковують про доцільність так а не інакше розфарбувати малюнок, говорять: «Дерево не червоне а зелене», «А так не буває» тощо.</p>	<p>Розуміє задачу, але не приймає її 1</p>
<p>VI група.</p> <p>Діти виконують завдання неправильно, вони розфарбовують картинку в ті кольори, які їм подобаються. Коли їх просять порівняти результат із зразком, вони не помічають помилок. Навіть коли їх запитують про кожне зображення окремо («А дерево у тебе на малюнку таке як у мене?»), вони дають стверджувальну відповідь, інколи навіть не глянувши на малюнок.</p>	<p>Не приймає і не розуміє задачу 0</p>

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ ДО ТЕСТУ
«РОЗФАРБУЙ МАЛЮНОК»
(Є.Є. Кравцова)

Група _____
Прізвище та ім'я _____

Навчальне видання

Матвієнко С. І.

**ПЕРЕДШКІЛЬНА ОСВІТА:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА**

Навчальний посібник

Технічний редактор – І. П. Борис
Верстка, макетування – О. В. Борщ

Книга друкується в авторському редагуванні.

Підписано до друку 16.06.23 р.
Гарнітура Times
Замовлення № 787

Формат 60x84/16
Обл.-вид. арк. 8,01
Ум. друк. арк. 10,7

Папір офсетний
Електронне вид-ня

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3^А
(04631) 7–19–72
E-mail: vidavn_ndu@ukr.net
www.ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.